

—Людзьмі звацца!
Янка Купала

ГАЗЕТА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ БЕЛАРУСІ

МІМ

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ПЯТНІЦА

3

ЛІПЕНЯ
1992 г.
№ 27 (3645)

ВЫХОДЗІЦЬ
з 1932 г.

КОШТ — 50 кап.
(Па падпісцы —
10 кап.)

Янка КУПАЛА

МАЯ ВЕРА

Не веру ідалам паганым,
Што выражаюць разбярэ,
Бажкам не веру маляваным,
Што мажуць фарбай маляры.

Не веру купленым прарокам,
Што з казальніц за грошы лгуць
І сочаць прагавітым вокам,
Скуль больш чырвонцаў ім нясуць.

Не веру ў фокуснікаў цуды
Усіх народаў і вякоў,
Што ў ход пускаюць хітра ўсюды
Туман на цёмных слепакоў.

Не веру ў каменны багоўні,
У людской асвенчаны крыві,
Дзе толькі вяжуць, бы ў прыгоне,
Жывому духу ланцугі.

Ні за якую плату, меру
Не дамся гэтай варажбе...
У народ і край свой толькі веру
І веру ў самага сябе.

Матэрыялы да 110-й гадавіны з дня нараджэння Янкі Купалы — на 5, 6 і 7 старонках гэтага нумара.

СКАЖЫ НАМ, ДЗЯДЗЬКА, ЦІ Ж ДАРЭМНА?

Валянцін ТАРАС: «Ганаруся сваёй прыналежнасцю да пакалення людзей, якія выстаялі ў бітве з германскім фашызмам. Ганаруся таму, што Вялікая Айчынная вайна — гэта, бадай, адзіная старонка нашай гісторыі савецкага перыяду, на якой няма ні сорама народа, ні яго віны за ўсё тое, што звязана з бальшавізмам, з камуністычнай утопіяй».

СТАРОНКА 4

«МРОІ»

Барыса ПЯТРОВІЧА.

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Эдзі АГНЯЦВЕТ, Петруся МАКАЛЯ.

СТАРОНКІ 8—9, 12

ЯНКА КУПАЛА— НАША БУДУЧЫНЯ

Алег ЛОЙКА: «Янка Купала прыйшоў да нас, беларусаў, позна. Але, можа, і сама запозненасць прыходу — паказчык сілы, бо ж каб уваскрэснуць цераз чатыры стагоддзі — дзеля гэтага патрэбна была сапраўдная звышэнергія».

СТАРОНКА 5

НА «КРЭСАХ» БЕЗ ПЕРАМЕН?

Чытаючы «польскую» пошту рэдакцыі.

СТАРОНКІ 14—15

Кола Дзён

На мінулым тыдні ў рэспубліцы не адбылося падзей, якія можна было б назваць «векапам нымі»: так, у Мінску зноў сустрэкаліся лідэры краін СНД, мелі перамовы, прымалі рашэнні аднаадзінкі; ладзіліся прэс-канферэнцыі, нарады; адбыўся мітынг-рэквіем у памяць бессмяротнага Купалы... Як бачна, уласна падзеі вельмі небагата. Такі час?

Зрашты, мо ёсць рацыя ў журналісцкай байцы наконт таго, што найлепшая навіна гэта адсутнасць навін? Ва ўсякім разе жыццё сучаснае рухаецца нягучна, без трыумфальнага запалу: у школах адбыліся выпускныя вечеры, у ВНУ надыходзіць пара ўступаў, застаюцца адвечныя клопаты вясцоўца і гарадчука-гаспадарка, лецішча, рамонт жылля. Навіны знайсці вельмі цяжка, такое ўражанне, што іх даўно ўжо няма. Дык, можа, слухна ад пераліку нязначных падзей нам варта перайсці да разваг над жыццём? Але сёння яшчэ — падзеі.

На мінулым тыдні стала вядома, што з ліпеня Міністэрства сацыяльнага забеспячэння Рэспублікі Беларусь будзе сілачваць пенсіі «акругленымі» сумамі, без капеек.

І самае, бадай, усцешнае: на мінулым тыдні адна з гадзінаў нашага фізічнага існавання (па рэспубліканскім часе ад 2-й да 3-й гадзіны 1 ліпеня) доўжылася на адну секунду больш, чым звычайна. Справа ў тым, што ў апошнюю гадзіну 30 чэрвеня па сусветным часе праведзена карэкціроўка часу з мэтай узгаднення атамнай і астралагічнай шкалаў часу. Жыццё нашае, такім чынам, у часе яшчэ больш расцягваецца...

25
ЧЭРВЕНЯ

Паміж Расійскай Федэрацыяй і Рэспублікай Беларусь падпісаны пратакол аб усталяванні дыпламатычных зносін. Подпісы пад дакументам паставілі кіраўнікі ўрадаў В. Кебіч і Я. Гайдар.

26
ЧЭРВЕНЯ

Прэзідыум Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь прыняў заяву, у якой выказаў свае адносіны да міжнацыянальных канфліктаў у краінах СНД. У заяве падкрэслена занепакоенасць разрастаннем гвалту і маштабам ваенных сутыкненняў. Заяўлена, што Беларусь гатова быць пасрэднікам у справе прымірэння любых канфліктуючых бакоў.

У Мінску адбылася нарада прадстаўнікоў урадаў краін-удзельніц СНД. Спаміж іншых найбольш уважліва абмяркоўваліся праблема адзінай рублёвай зоны і праблема адзінай інфармацыйнай прасторы.

27
ЧЭРВЕНЯ

Адбыўся 1 з'езд Канфедэрацыі працы Беларусі, прыняты дакументы гэтай арганізацыі.

29
ЧЭРВЕНЯ

У Астрашыцкім Гарадку пад Мінскам адкрыўся міжнародны сімпозіум «Наступствы ядзерных катастроф—Чарнобыль, Хірасіма, Нагасакі». Арганізатары сімпозіума—Фонд міру і неўрадавая гуманітарная арганізацыя «Чарнобыль—дапамога». Вучоныя Японіі, Беларусі, іншых краін абмяркоўвалі праблемы ліквідацыі наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС.

У Доме літаратара адбыўся «круглы стол» «Дзяржаўная мова ў сродках масавай інфармацыі», наладжаны камісіяй па культуры і гісторыі Беларускага народнага фронту. У гутарцы бралі ўдзел кіраўнікі Беларускага тэлебачання і радыё, прадстаўнікі Міністэрства інфармацыі, пісьменнікі, мовазнаўцы, журналісты. Абмяркоўваліся праблемы беларусізацыі эфіру і друку, культуры мовы і інш. Паводле гутаркі прынята пастанова.

30
ЧЭРВЕНЯ

Адбыўся першы выпуск у Акадэміі Кіравання Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь. Выпускнікоў павіншаваў кіраўнік урада В. Кебіч.

Адкрыта Паўнамоцнае Прадстаўніцтва Украіны ў Рэспубліцы Беларусь—першае прадстаўніцтва краіны СНД у нашай рэспубліцы. Даверчыя граматы Старшыні Вярхоўнага Савета С. Шушкевічу ўручыў Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Украіны ў Рэспубліцы Беларусь У. Жаліба.

1
ЛІПЕНЯ

У Мінску адкрыўся міжнародны кірмаш Усход—Заход—Поўнач—Поўдзень.

У кірмашы прымаюць удзел больш чым чатырыста фірмаў з Нямеччыны, Польшчы, а таксама краін, абласцей і рэгіёнаў СНД. Значнае месца ў гандлёвых радах займаюць фірмы і кааператывы Рэспублікі Беларусь. Кірмаш працягнеца некалькі дзён.

Рыгор БАРАДУЛІН

Купалле

На зямлі не злічыш сонцаў уначы,
Можа, зоркі свой належны час праспалі!
Колы з'езджаныя паляць крывічы.
Перад цемрай правінілася Купалле.

На платах набралі ветру ў рот збанкі.
Самі прасяцца ў агонь з паветкі дровы.
На плятах і на ганках пльвучы вянкі,
І з вянкамі на рагах прыйшлі каровы.

Светла ў хатах селі продкі на куце.
А ў бары, які не ўвесь патрэба ссекла,
Кветка Папараць спалохана цвіце,
Як душа, што з раю вытурылі ў пекла.

Ад сурокаў крапіва і палыны:
Зві папрукку і тужэй аперажыся.
Дамавіты, дымавіты, смаляны
Дужы дух паблытаў воляна долы й высі.

Белабог даў белы кукар з туману
І чырвоны польск вогнішча — Купалле,
Бел-чырвона-белы сцяг у даўніну
Нас вядзе,
Каб мы не счэзлі, не прапалі!

ПАЧАТАК ДЫЯЛОГА

Пасля вяртання дзяржаўнай дэлегацыі Беларусі з Рэспублікі Польшча ў Вярхоўным Савета была наладжана прэс-канферэнцыя. На пытанні журналістаў адказвалі Старшыня Вярхоўнага Савета С. Шушкевіч, міністр замежных спраў П. Краўчанка, сакратар парламентарнай камісіі В. Голубеў, мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, патрыяршы экзарх Беларусі Філарэт.

Што датычыць культурнага зместу візіту, дык ён быў вельмі насычаны. Дэлегацыя пабывала ў Кранаве, дзе ўсклала вянок на магілу А. Гаруна, сустралася з прадстаўніцамі беларускай суполкі ў Беластоку і на Беласточчыне. Члены дэлегацыі былі ўзрушаны той цеплынёй, з якой іх сустракалі нашы сусродзічы ў суседняй краіне. Яшчэ б: такі візіт праводзіцца ўпершыню, яго чалі.

Стан беларускіх устаноў на Беласточчыне зараз крывічыны: скарэчаецца школьніцтва, не мае фундацыі музей у Гайнаўцы і інш. Міністэрства за-

межных спраў будзе рабіць захады па вырашэнні гэтых праблем. Аднак жа беларускае адраджэнне на Беласточчыне цесна звязана з адраджэннем самой Беларусі, асабліва памежных абласцей. Гэтая думка (зрэшты, не такая й нова) падкрэслівалася на сустрэчы з беларускімі дзеячамі ў Беластоку.

«Усе пытанні, звязаныя з развіццём беларускасці ў Польшчы, мы будзем вырашаць цераз урад, іншыя дзяржаўныя органы Польшчы, і будзем дамагацца, каб гэтак жа вырашаліся праблемы развіцця польскай культуры ў Беларусі», — заявіў С. Шушкевіч. Дзеля таго

маецца адкрыць беларускі консульства ў Беластоку і Гдыні, а таксама арганізаваць у Беластоку нацыянальны цэнтр. На пытанне, як жа урад оудзе ставіцца да прапольскай палітычнай дзейнасці каталіцкага духавенства ў Беларусі, С. Шушкевіч адказаў, што ў выступленні ў Ягелонскім універсітэце ён падкрэсліў, што ўрад Беларусі не дапусціць ніякай антыбеларускай дзейнасці на тэрыторыі рэспублікі, што паняцці польскасці і каталіцкасці мусяць быць размежаванымі. Аднак жа мы не прымаем механічны падыход у гэтай справе, тут трэба быць вельмі далікатнымі, — сказаў С. Шушкевіч.

Плён візіту, як можна было зразумець з выступленняў удзельнікаў прэс-канферэнцыі, заключаецца найперш у наладжванні палітычнага і культурнага дыялога дзвюх дзяржаў. Што да канкрэтнага эканамічнага супрацоўніцтва, агульных культурных праграм і да т. п., дык гэта справа будучага.

Ю. З.

ГОД 1992-гі. ЗНОЎ З'ЕЗДА БЕЗЗЯМЕЛЬНЫХ

У цэнтры ўвагі 2-га рэспубліканскага з'езда беззямельных, які адбыўся ў Мінску ў канцы чэрвеня, была зямельная рэформа і шляхі яе ажыццяўлення. Як адзначылі многія прамоўцы, зямельная рэформа па-ранейшаму сабатаецца мясцовымі ўладамі, законы аб зямлі не выконваюцца, а дзяржаўныя органы, якія праводзяць зямельную рэформу, не маюць належных паўнамоцтваў для яе ажыццяўлення. Глядзіць сурозь палыцы на парушальніцкай закона аб зямлі пракуратура, а ў некаторых выпадках адкрыта становіцца на іх бон. За ўвесь час ні адна кіруючая асоба, сабатаючая заканадаўства аб зямлі, не была прыцягнута да адназначнасці.

Удзельнікі з'езда крытыкавалі Вярхоўны Савет за яго жаданне ўзаконіць налентыўную ўласнасць на зямлю, тым самым захавашы назаўсёды калгасную сістэму.

Ідэю правядзення з'езда беззямельных падтрымала большасць палітычных партый і рухаў Беларусі. Іх кіраўнікі ўдзельнічалі ў рабоце з'езда, многія выступалі з прамовамі, а пералынку правялі кансультацыйную сустрэчу і дамовіліся падтрымаць намаганні Сялянскай партыі па ажыццяўленні зямельнай рэформы.

З'езд абмеркаваў і адобрыў праект закона аб зямлі. У ім прапануюцца два віды ўласнасці на зямлю: прыватная і дзяр-

жаўная. У прыватную ўласнасць перадаюцца бесплатна землі, якімі карыстаюцца члены садаводчых кааператываў. Землі агульнага карыстання адыходзяць ва ўласнасць арганая мясцовага саманіравання. Усе астатнія землі належаць дзяржаве і будуць здавацца юрыдычным і фізічным асобам у арэнду для сельскагаспадарчай вытворчасці.

Для гэтага неабходна адмяніць той «славуты» акт, па якім зямля калгасам перадавалася на вечна. Гэты акт быў заўсёды фікцыяй. Бо калі дзяржаве трэба было забраць зямлю ў калгаса, яна згоды калгаснікаў не пыталася. Такі закон прымусяць калгасы пазбавіцца ад лішняй зямлі і арандаваць яе столькі, колькі можна эфектыўна апрацаваць. Фермер, які арандуе зямлю на працягу пяці гадоў, будзе атрымаваць яе ў прыватную ўласнасць.

На з'ездзе была прынята пастанова па стварэнні незалежнага прафсаюза беззямельных, цяпер распрацоўваецца яго статут. Маецца на ўвазе, што гэты прафсаюз будзе абараняць правы тых, хто ў ходзе рэформы не зможа ці не захоча прыбыць сваёй зямлі і будзе працаваць як сельскагаспадарчыя рабочыя. Такія прафсаюзы створаны ва ўсіх цывілізаваных краінах.

Яўген ЛУГІН,
старшыня Цэнтральнай
рады БСП.

СТВОРАНА ТАВАРЫСТВА «ПОЛЬШЧА-БЕЛАРУСЬ»

У Варшаве адбыўся ўстаноўчы з'езд таварыства «Польшча—Беларусь». У ім прынялі ўдзел больш як 50 членаў-заснавальнікаў і дэлегатаў ваводскіх арганізацый. Першы з'езд таварыства прыняў праграму дзейнасці новага грамадскага аб'яднання, выбраў кіраўніцтва. Старшынёй галоўнага праўлення таварыства «Польшча—Беларусь» стаў дацэнт адной з ВНУ горада Лодзь Збігнеў Анташэўскі.

«Задача нашага таварыства — пачаць пабудову і развіццё добрасуседскіх адносін, супрацоўніцтва і дружбы паміж польскай і беларускай народамі», — заявіў дэлегатам з'езда З. Анташэўскі ў сваёй наротнай прамоўе адрозу пасля яго выбарання на гэтую пасаду. Ён дадаў, што яно, працуючы ў цесным кантакце з арганізацыяй беларускай меншасці ў Польшчы, зоймецца таксама наладжваннем сувязей з палікамі, якія пражываюць на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь, будзе аказваць ім дапамогу ў гуманітарнай, навукова-тэхнічнай галінах. Адной з першых ініцыятыў гэтай арганізацыі стане работа над выданнем беларуска-польскага і абнаўленнем польска-беларускага слоўнікаў.

ІТАР—ТАСС.

ЧАКАЕ ВЯЗЫНКА

Чакае ўсіх, хто за нашае нацыянальнае Адраджэнне, хто пакрысе ачуньвае ад сну нацыянальнага бяспамяцтва. Хто шануе творчасць слаўнага сына нашага народа Янкі Купалы. Так ужо атрымалася, што сёле-

та супалі два ягоныя юбілей. Адзін радасны — 110-годдзе з дня нараджэння песняра. Другі — журботны: роўна 50 гадоў назад ён трагічна загінуў. Спелучаныя разам, яны і далі назву сёлетняму святу паззіі ў

Вязынцы — «Жыві, Беларусь!». Жыві, каб і надалей квітнець і развівацца. Жыві, каб больш ніколі не плылі над табой чорныя, чужыя хмары.

Пачатак сятае — 4 ліпеня а 12 гадзіне. Праехаць у Вязынцы можна электрычкамі, якія ідуць у бок Маладзечна.

СВЕЦІЦЬ ЗОРКА КУПАЛЫ

Паэт нарадзіўся ў святую і светлую Купальскую ноч, калі, як кажуць, зацвітае папарацкаветка. На шчаслівы лёс нараджаюцца людзі ў Купальскую ноч. Але яму было наканавана іншае, бо не можа быць геній шчаслівым, калі народ ягоны пануе. Паэту давялося стаць сведкам цэпры сярод дня — зацмення над Беларуссю, прырэсця антыхрыста пад чырвонымі сцягамі...

50 год прайшло, як загінуў Янка Купала. Гэта значыць, 50 год доўжыцца ягонае бласмерце. У нядзелю ўшанаваць памяць генія прыйшлі ў Купалаўскі парк на жалобнае вечэ менавіта і госці з іншых гарадоў. Сімвалічна, што яно распачалося гімнам «Магутны Божа». Гучалі вершы Купалы і словы пра Песняра. Потым шэсце рушыла па праспекце Снарны на Вайсковыя могілкі, што на вуліцы Даўгабродскай. На магілу Янкі Купалы і ягонай жонкі былі ўскладзены кветкі, адбылося набажэнства.

У гэты дзень на месцы пахавання Купалы важка прагучалі словы Васіля Быкава пра тое, што шанаванне памяці Песняра — значыць будаваць незалежную беларускую дзяржаву. Цяжкі шлях прайшоў наш народ і не менш цяжкі чакае нас наперадзе. Але на гэтым шляху нам свеціць зорка Купалы.

ГЕРБ, СЦЯГ, ГІМН

На працягу тыдня кожны дзень у пэўны час Беларускае радыё і тэлебачанне знаёмілі грамадзян рэспублікі з варыянтамі нацыянальнага гімна Беларусі. І ліпеня газета «Рэспубліка» надрукавала тэсты гімнаў, што будуць разглядацца на апошнім этапе конкурсу. А неўдзяў верасні «загадае доўга жыць» гімн «Мы, беларусы, з братняю Руссю...», які пануе што ніхто не адмяняў, і нарэшце будзе завершана трыда афіцыйных сімвалаў незалежнасці: «Герб — Сцяг — Гімн».

Нас так доўга прывучвалі да думкі, што «беларусы нічога не маюць» (дарэчы, прафануючы пры гэтым вядомыя словы Купалы, скажам іх канкрэтнагістарычны сэнс), што зараз, стаўшы перад выбарам — можам і разгубіцца. Бо выбіраць ёсць з чаго. Някескія наватворы — гімны, напісаныя сёння. Па фармальным адзнаках, музычнай выразнасці гэтыя гім-

ны не горшыя, чым у нашых суседзях. Але ж дзяржаўны гімн, хай даруюць мне шануюныя аўтары, не ствараецца на заказ. Ён нараджаецца самай гісторыяй. З гэтай прычыны асабіста я параіў бы засяродзіць увагу на тых творах, якія вылучылі час. Гэта: «Магутны Божа», «Пагоня» і «Мы выйдзем шчыльнымі радамі».

Паэтычнай асновай дзяржаўных гімнаў далёка не заўсёды з'яўляюцца літаратурныя шэдэўры. Так, у гімна Францы («Марсельеза») выказваецца пажаданне, каб «варожая кроў выпала расою на нашыя палаткі», у польскім гімне ўхваляецца якасць гарэлі, якую п'юць палкі (адзначаецца, што яна «яшчэ не скісла»), — але ўсё гэта ўмоўнасць. Часта словы гімна наіштальт замовы, сэнсам якой ніхто не цікавіцца. Але гэта датычыць толькі гімнаў, што існуюць здаўна і да якіх людзі прывычаліся.

За 70 год бальшавізму мы, зразумела, прывычаліся да гімна «Мы выйдзем шчыльнымі радамі» не маглі, таму і ягоныя словы: «У крываваых муках мы народзім жыццё Рэспублікі сваёй!» маюць для нас пераходны, сімвалічны сэнс, а хутчэй амаль літаральны. А перспектыва праціцца крыві, у якой бы то ні было форме, не можа быць для нацыі прывабнай.

«Магутны Божа» і «Пагоня» — паэтычныя шэдэўры. Але я схіляюся да першага. «Магутны Божа», на маю думку, найбольш адпавядае самому паняццю «Гімн». Спадзяюся, з часам у нас не будзе патрэбы заклінаць сыноў Беларусі, што сталі «чужынцамі», вярнуцца ў лона Бацькаўшчыны (а менавіта гэта сэнс і змест Мансімавай «Пагоні»), але да Бога мы будзем звяртацца заўжды.

П. ВАСІЛЕУСКІ.

ШМАТПАРТЫЙНАЕ ЖЫЦЦЕ

КААЛІЦЫЯ НАЦДЭМАЎ, ХАДЭКАЎ І СЯЛЯНСКАЙ ПАРТЫ

Канец 80-х і пачатак 90-х гадоў стаў «пачаткам канца» эпохі камунізму на Зямлі. На палітычным небасхіле Беларусі праз шмат гадоў панавання камуністаў упершыню з'яўляюцца антыкамуністычныя арганізацыі. Першай з іх быў Беларускі народны фронт, які згуртаваў усе маладыя дэмакратычныя сілы спачатку пад сцягам «перабудовы», а потым антыкамунізму, дэмакратыі і нацыянальнага адраджэння.

Далейшы працэс палітычнага выспявання беларускага грамадства характарызаваўся ўзнікненнем шэрагу партый, якія аб'ядноўвалі людзей ужо не толькі па прыхільнасці да дэмакратыі, але і па больш дыферэнцыраваных інтарэсах. Але калі ў іншых рэспубліках партыі пачалі расці, як грыбы, — у Летуве іх зараз каля 15, у Грузіі прыблізна 30, у Польшчы і Расіі больш за 100, — то на Беларусі зараз зарэгістравана толькі 5 партый. У нас існуюць нацыянал-дэмакраты (НДПБ), хрысціянскія дэмакраты (БХДЗ), сялянскія партыі (БСП), сацыял-дэмакраты (БСДГ) і аб'яднаныя дэмакраты (АДПБ). Галоўная рыса гэтых апошніх партый — іх інтэрнацыянальны характар. Гэта галоўнае адрозненне ад тройкі НДПБ-ХДЗ-БСП (НХС — нацыяналы-хрысціянска-сяляне). Сацыял-дэмакраты — шырока распаўсюджаны рух, асабліва ў краінах, якія мы доўга называлі капіталістычнымі. АДПБ — партыя ліберальнага накірунку, ідэя якой трывала прыжыліся ў многіх замежных краінах.

Нядаўна ўтворана кааліцыя трох партый НХС. Гэта невыпадкова з'ява, гэта — важны крок да кансалідацыі дэмакратычных сіл. НХС нясе адназначнасць за лёс беларускага народа і робіць націс на духоўны аспект Адраджэння. Матэрыяльнае становішча паправіць магчыма заўсёды, а скалечаную душу — можна ўжо і не выратаваць. З беларускай нацыяй здарылася якраз горшае: нашыя «набыткі» вядомыя — нацыянальны нігілізм, антыхрыстава філасофія і адзіны, так званы каўбасны інтарэс. Калі параўнаць нас з суседнімі нацыямі — летувісамі ці ўкраінцамі, то параўнанне будзе ўяна не на нашу карысць.

Нізкі ўзровень духоўнасці непасрэдна звязаны і з такой з'явай у нашым асяроддзі, як нізкі ўзровень палітычнай культуры, апалітычнасць. Пасля таго, як партыйна-дзяржаўныя мафіёзныя структуры снінулі сваю ідэалагічную афарбоўку, высветлілася, што КПСБ-КПБ была фактычна не партыяй, а дзяржаўным механізмам, без якога нашае сацыялістычнае грамадства існаваць не магло. Разбураўне сацыялістычнага ладу, пераход да рыначных адносін немагчымы, пакуль згаданыя мафіёзныя структуры не будуць зліквідаваны. Зрабіць гэта будзе вельмі цяжка, бо складаліся яны не год і не два.

Зараз многія палюхаюцца рэфэрэндуму. А між тым гэта толькі першы крок у накірунку да ломкі старых структур. Трэба мяняць не толькі ВС: шмат цяжэй будзе ісці працэс абнаўлення на сярэднім і асабліва цяжкім — на ніжнім узроўнях урадавых арганізацый і мясцовых Саветаў. Гэты працэс зойме не адзін год і, магчыма, спатрэбіцца шэраг рэфэрэндумаў як лакальных, так і агульнадзяржаўных.

У гэтай складанай палітычнай сітуацыі вялікая адназначнасць іладзецца на новаствораныя партыі. Ім наканавана несці свой крыж у нялёгкай барацьбе з бальшавізмам, які яшчэ доўга будзе працінаць усе сферы нашага грамадства і нас саміх. Утварэнне кааліцыі НХС даасць магчымасць аб'яднаць намаганні кожнай з уваходзячых у яе партый у справе стварэння агульнай праграмы выхаду з крызісу.

Структура НХС дапаўняе і ўзбагачае БНФ, мэты і задачы якой ляжаць у той жа плоскасці, што і ў кааліцыі. Аднак жа спосабы і шляхі рэалізацыі нашых праграм (НХС і БНФ) могуць быць рознымі, але вынік — стварэнне дэмакратычнай беларускай нацыянальнай дзяржавы — мусіць быць агульным.

Анатоль АСТАПЕНКА,
сустаршыня Нацыянал-
дэмакратычнай партыі
Беларусі.

Дні Шагала ў Віцебску

Вернісажы, гутаркі, канцэрты, кінапраграмы — усё гэта чакае гасцей першых Дзён Шагала, наладжаных у Віцебску, родным горадзе сусветна вядомага мастака. Святаванні (а прымеркаваны яны да дня нараджэння Марка Шагала)

пройдучы з 3 па 5 ліпеня. Сёння — адкрыццё Дзён; з вялікай канцэртнай праграмай выступіць ансамбль салістаў ДАВТА Беларусі «Класік-Авангард» пад кіраўніцтвам У. Байдана.

С. Б.

МІСІЯНЕРАЎ ЧАКАЮЦЬ ДОМА

У нумары за 19 чэрвеня наша газета распавядала пра тое, як у дабальшавіцкім Менску праходзіла Свята Божага Цела. Такім чынам тым, хто ўдзельнічаў у гэтым свяце сёлета, мелі магчымасць параўнаць дзень сённяшні і дзень мінулы.

Шэсце вернікаў рыма-каталіцкай царквы пачалося ад касцёла на Кальварыі. Яны рушылі да касцёла св. Роха, што на Залатой горцы. Гэта пакуль што адзіны каталіцкі храм Менска, дзе набажэнства ладзіцца выключна на беларускай мове. Вокіл храма св. Роха групуецца Беларуска каталіцкая грамада. Ніяк не прынімаючы іншыя (гэта значыць, польскамоўныя) парафіі, адзначу, што тут збіраецца найбольш адукаваная, талерантная і патрыятычна настроеная частка рыма-каталіцкага клеру і вернікаў Беларусі. Яно і не дзіўна, бо Беларуска каталіцкая грамада аб'ядноўвае інтэлігенцыю. Сярод сяброў грамады шмат моладзі (што не скажам пра іншыя парафіі Менска...). Далей шэсце рушыла да Катэдры на пляцы Волі, а потым да Чырвонага касцёла на пляцы Незалежнасці. На ўсім шляху ад Кальварыі да Залатой горкі і ад Залатой горкі да пляца Волі над вернікамі лунаў бел-чырвона-белы дзяржаўны сцяг Рэспублікі Беларусь. Відаць, гэтая акалічнасць нервавала таварыша Завальнюка і сяго-таго з

ягонай паствы. Таму аднекуль з гэтага натоўпу з'явіўся сцяг... суседняй дзяржавы. Яго трымаў пры сабе (ці не на ўсялякі выпадак!) нехта Прушынскі, грамадзянін Канады, які ўжо некалькі месяцаў немаведама што робіць у Менску. Праўда, беларускі сцяг быў замацаваны на даўжэйшым дрэўку, і як ні цягнуў таварыш Прушынскі руку ўверх (час ад часу нават падскокваў), ўсё роўна польскі сцяг быў у «падпарадкаваным» стане. Акрамя таго, маладыя галасы Беларуска каталіцкай грамады, узмоцненыя дынамікамі, перакрывалі слабы хор Завальнюка... Беларускамоўныя гімны гучалі значна выразней і натуральней, чым польскія спевы.

Дарэчы, напярэдадні свята архібіскуп Свёнтэк даручыў памянёнаму ксяндзу падрыхтаваць улеткі з тэкстамі рэлігійных гімнаў на беларускай і польскай мовах. Пасля таго, як быў надрукаваны польскі тыраж, нешта зрабілася з тэхнікай, яна чамусьці сапсавалася. Але, дзякуй Богу, Беларуска каталіцкая грамада мела іншыя магчымасці

для друку, так што «польскай» манополіі не атрымалася.

Падчас набажэнства ля сцен Чырвонага касцёла абодва сцяганосцы знахо-

дзіліся побач з алтаром. Архібіскуп Свёнтэк, звярнуўшы ўвагу на сцяг Рэспублікі Польшчы, у спакойнай і катэгорычнай форме прапанаваў т. Прушынскаму свой сцяг убраць. Той зрабіў выгляд, што гэта звяртаюцца не да яго. Архібіскуп быў вымушаны паўтарыць сваю просьбу-загад. «А гэта можна?» — запытаў т. Прушынскі і ўказаў на бел-чырвона-белае палотнішча. «А гэты сцяг дзяржаўны», — коротка растлумачыў Казімір Свёнтэк. Давялося таварышу Прушынскаму падпарадкавацца.

А, зрэшты, свята атрымалася. Яно яшчэ раз засведчыла, што на нашай зямлі трывала стаіць на нагах Беларускамоўны каталіцызм. Беларускамоўная служба ля сцен св. Роха выплучалася эстэтыкай і натхненнем. Беларуска каталіцкая грамада фактычна дамінавала ў святочным шэсці.

Можна гаварыць, што сёння мы ўжо не адчуваем патрэбы ў прысутнасці на нашай зямлі місіянераў з суседняй дзяржавы (ды і ўвогуле такой патрэбы не было). Ёсць падставы адправіць польскіх ксяндзоў на радзіму, раней чым скончыцца тэрмін іх камандзіроўкі. Беручы да ўвагі настальгію, якую яны як сапраўдныя патрыёты Польшчы павінны адчуваць удалечыні ад дому, і шануючы нашыя нацыянальныя інтарэсы.

В. БОГУШ.

ГЭТІ артыкул быў амаль ужо напісаны ў верасні мінулага года як адказ на выступленне журналісткі Галіны Айзенштадт, якое было змешчана на старонках газеты «Знамя юности» (3. IX. 91 г.) пад назвай «Не старэюць душой ветэраны, нязменна падтрымліваючы лінію партыі». Нагодай для выступлення журналісткі, з'явілася пазіцыя Беларускага камітэта ветэранаў вайны, які ў мінулагоднім жніўні выказаўся ў падтрымку «гэкачэпістаў» — сённяшніх вязняў «Матроскай Цішыні». Асуджаючы сталінскую пазіцыю камітэта, журналістка, у прыватнасці, задавала і такое пытанне: «...хіба радавыя ветэраны не нясуць адказнасці за тое, што гавораць

добры зняёмы, прыстойны чалавек і таленавіты пісьменнік, творчасць якога адзначана сапраўднай чалавечасцю, глыбокім спачуваннем простым людзям, некаж сказаў мне, што, калі б беларусы ў час вайны сядзелі ціха, цураліся партызан, не пасылалі сваіх хлопцаў у партызанскія атрады, якія — гэта ж усё-такі факт! — амаль усе ўзначальвалі камуністамі, дык немцы беларусаў і не чапалі б, не палілі б разам з людзьмі беларускай вёскі. І, такім чынам, беларусы дачакаліся б лепшых часоў, пазбегнуўшы такіх страшэнных ахвяр, вынішчэння лепшага генафонду нацыі. Ці варта было беларусам ваяваць за сталіншчыну? Відаць, не верта. Гэта ж, як за немцаў. Я сказаў: «Ну, добра! Давай дапусцім

Гэта павінны разумець тыя, хто бярэцца за палітычнае асветніцтва народа, павінны разумець, што не можа ветэран Вялікай Айчыннай, адказваючы на пытанне: «Скажы нам, дзядзька, не дарэмна ж?», сказаць: «Дарэмна, даражэнькія!»

Не дарэмна! Бо фактам гісторыі, які нікому ніколі не ўдасца ні закрэсліць, ні перайначыць на свой палітычны капіт, застаецца тое, што ў той момант гістарычнага часу, калі гітлераўская Германія напала на сталінскі Саветскі Саюз, характар вайны пачала вызначаць не сталіншчына, а народнае змаганне з інашаземнай наваляй, барацьба народа за сваё гістарычнае і проста фізічнае існаванне. Вайна, на якую пайшлі нават

ціны, дзе цяпер стаіць Дом творчасці пісьменнікаў «Іслач». З ранняга вялікага бой з адступаючымі немцамі, якія больш нам далі «дыхту», чым мы ім, — гэта табе не паліцаі, а вермахт, умельца, вопытных салдатаў. Яны хутка прарвалі наш заслон, зніклі ў лесе. Атрад падаўся за імі, наступіў ім на пяты, а на Іслачы, каля броду, застаўся толькі невялічкі дэзор, у складзе якога быў і я. І вось да броду з боку Мінска пачаў набліжацца грузавік нейкай незнаёмай нам маркі, такіх мы ніколі не бачылі, але адрозніваць ведаць, што грузавік не нямецкі.

Гэта быў амерыканскі «студабекер», у кузаве сядзелі маладзенькія салдацікі ў рускіх касках, і мы выскачылі з дэзорнага аколчыка, закрычалі: «Нашы! Гэта нашы!» Грузавік заехаў у рэчку і заграз, забуксаваў, мы кінуліся да яго. Адчынілася дзверца кабінкі, і з яе скочыла ў ваду... жанчына-афіцэр, войкнула, вылаялася «па-руску», бо вада аказалася даволі глыбокай, вышэй каленяў. Убачыўшы мяне, маленькага, худзенькага, апранутага ў дарослую сялянскую куртку, падпярзаную сырамятнай дзягай, на якой вісеў патранташ і граната, з трафейным бельгійскім карабінам на плячы, жанчына засмяялася: «Ну што, герой? Многіх немцаў уложылі!» А я глядзеў на яе, на салдацікаў, якія пазлазілішы з кузава, штурхалі, раскочвалі «студабекер», каб выкаціць яго з яміны, і плакаў ад радасці.

А закончыўся гэты дзень страшна. Вярнуўся атрад, стаў лагерам над Іслачу. І недзе пад вечар хлопцы затрымалі ў лесе нейкіх дзедзікоў у цывільным, без зброі. Было іх пяць чалавек, размаўлялі па-руску, казалі, што яны аднекуль з-пад Смаленска, што немцы мабілізавалі іх «на окопы», што на гэтых акупных работах яны знехадзіліся ў раёне Маладзечна, а цяпер вось уцяклі і прабіраюцца да дому. Выслухаўшы іх,

Скажы нам, дзядзька, ці ж дарэмна?

іх «лідэры»? Менавіта гэтае пытанне, звернутае, хай сабе не персанальна, і да мяне, прымусіла ўзяцца за артыкул. Аднак закончыць яго перашкодзіла хвароба, а потым наплылі такія пасляпутчавыя падзеі, у віхуры якіх ён адышоў на задні план. Але цяпер, калі адзначаецца сорок восьмая гадавіна вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, я гатовы паўтарыць усё тое, аб чым думаў, пра што напісаў у тыя мінулагоднія вераснёўскія дні — яшчэ ў БССР, яшчэ ў Саветскім Саюзе...

Дык вось, я — таксама «радавы ветэран», радавы ўдзельнік Вялікай Айчыннай. І ганаруся гэтым. Ганаруся сваёй прыналежнасцю да пакалення людзей, якія выстаялі ў бітве з германскім фашызмам, ганаруся сваім партызанскім медалём, які атрымаў раней, чым пашпарт — у чатырнаццаці год. Ганаруся таму, што Вялікая Айчынная вайна — гэта, бадай што, адзіная старонка нашай гісторыі савецкага перыяду, на якой няма ні сораму народа, ні яго віны за ўсё тое, што звязана з бальшавізмам, з камуністычнай утопіяй. Так, з гэтай утопіяй ніяк не могуць развітацца «лідэры» ветэранаў, і ў тым, што датычыцца ацэнкі дзейнасці камітэта ветэранаў вайны, у мяне няма прынцыповых разыходжанняў з пазіцыяй журналісткі, аднак неабходна зразумець, чаму многія ветэраны гатовы былі пайсці за «лідэрамі», чаму яны, як пісала Галіна Айзенштадт, нават «у будні ходзяць па вуліцах горада, начапіўшы на грудзі ўвесь ордэнскі «іконастас»? Думаецца, не толькі таму, што амаль усе яны ўжо зусім старыя людзі і сам узрост супраціўляецца ломцы стэрэатыпаў, але і таму, што ўсё часцей робяцца спробы кардынальна памяняць пункт гледжання на Вялікую Айчынную вайну, скінуць яе з пачэснага пастамента гісторыі, гаворыць аб ёй як аб звычайнай вайне паміж двума тыранамі, даказаць, што яна не была сапраўды народнай, а ў чыстай вайноў, не была антыфашысцкай: маўляў, як яна магла быць антыфашысцкай, калі абодва бакі былі фашысцкімі? Зыходзячы з такіх разважанняў, зусім проста паставіць знак роўнасці паміж салдатам вермахта і савецкім салдатам, паміж паліцаем і партызанам...

Ды што там знак роўнасці! Некаторыя людзі дагаварыліся да таго, што сцвярджаюць, быццам гітлераўская акупацыя была для Беларусі меншым злом, чым камуністычны рэжым, што тыя, хто пайшоў служыць Гітлеру, зрабілі гэта з тактычных меркаванняў, дзеля таго, каб, абпіраючыся на вермахт, зламаць шлях камунізму, а потым пазбавіцца і ад германскага фашызму, які ўсё роўна быў асуджаны на пагібель, на немінучы разгром сіламі заходніх дзяржаў, што ў выніку перамогі над гітлераўскай Германіяй без сталінскага Саветскага Саюза адраділася б незалежная беларуская дзяржава, падмурак якой тыя, хто нібыта здрадзіў сваёй Бацькаўшчыне, пачалі закладаць яшчэ пад ботам акупантаў. І таму людзі, якіх называюць калабаранцамі, здраднікамі, ніякія не здраднікі, а самыя сапраўдныя, самыя шчырыя патрыёты. Што ж! Былі сярод гэтых людзей і шчырыя патрыёты, такія, як, напрыклад, Ларыса Геніюш, ды толькі сама яна ў сваёй «Сповідзі» расказала і паказала, наколькі наўнымі былі разлікі на адраджэнне беларускай незалежнасці ва ўмовах гітлераўскай акупацыі, паказала твар гітлерызму, такі ж пачварны, як і твар сталіншчыны. Так што выйсця для беларусаў, акрамя ўсенароднай барацьбы супраць інашаземнай фашысцкай навалы, не было.

Праўда, ёсць людзі, якія лічаць, што было яшчэ адно выйсця, яшчэ адзін спосаб, дзякуючы якому можна было беларусам захавацца і ва ўмовах гітлераўскай акупацыі, пазбегнуць вынішчэння беларускага насельніцтва, такіх трагедый, як Хатынь: сядзець ціха. Адзін мой

на хвіліну, што так яно і сталася. Беларусы сядзець ціха, немцы іх не чапаюць. Але побач з беларусамі, сярод іх ужо няма стагоддзю жыве яшчэ адзін народ, які, як бы ён сябе ні паводзіў, усё роўна знішчаецца пагалоўна, — яўрэі. Як жа павінны ставіцца да гэтага беларусы? Спакойна назіраць? Хай забіваюць, спальваюць жывцом майго знаёмага, суседа, сябра? Толькі за тое, што ён яўрэй! Як тут быць з тваім гуманізмам, з тваім сумленнем, з тваёй маральнасцю? У такіх варунках — ці не будзе твая пазіцыя «сядзець ціха» саўдзелам у генацыдзе?»

Чалавек сумеўся, задумаўся, а я пашкадаваў, што пры гэтай нашай размове не было журналісткі Галіны Айзенштадт. Бо хто-хто, а яна проста не нарадзілася б на свет, калі б не тыя ветэраны, якія раздражняюць яе на вуліцах горада бляскам сваіх ордэнаў і медалёў. Навісты былі нелюдзі паслядоўныя і свой план татальнага знішчэння яўрэяў давалі б да канца. І ніяк «чаша сия» не магла абмінуць бацькоў журналісткі. Як не абмінула б яна і беларусаў, і рускіх, і палякаў, бо машына знішчэння народаў спыняецца толькі тады, калі канчаецца «сыравіна». Ці тады, калі яе спыняюць сілай. Што і зрабілі ветэраны Вялікай Айчыннай. Можна пашкадаваць, што большасць ветэранаў вайны жыве сваім мінулым, застаецца ў палоне камуністычнай ідэалогіі. На жаль, у гэтым палоне яны і памруць, яшчэ гадоў дзесяць, і — на палёк некаторым «радыкалам», якіх раздражняе іх існаванне, — не застаецца ніводнага. Але застаецца іх гістарычная заслуга перад чалавецтвам, застаецца іх подзвіг — перамога над карычневай чумой. Таму немагчыма не абараняць іх ад наскокаў некаторых няўдзячных нашчадкаў, якія забыліся, што абавязаны ім жыццём. Гэта не абарона светапогляду ветэранаў — гэта абарона старасці. Балюча, горка бачыць яе разгубленасць, яе бездапаможнасць, яе сіроцтва на вятрах дэмакратычнай рэвалюцыі, якая пакуль што прынесла старым людзям толькі галечу. Ім ужо не растлумачыш, што гэта — «пакуль што», не растлумачыш, што ў пакутах, у цяжкіх выпрабаваннях нараджаецца, усталяваецца нармальнае грамадства, дэмакратычны лад, заснаваны не на утопіі, не на абяцаннях-цацанках, якія толькі дурню радасць, а на самой чалавечай прыродзе, на правах чалавека. Не растлумачыш, што сённяшнія цяжкія вынікі не з дэмакратычнай рэвалюцыі, а пасыпаліся з камуністычнай «скрыні Пандоры», як толькі з гэтай скрыні збілі замок, што грамадства плаціць нястачай і галечай па тым рахунку, які быў выпісаны гісторыяй у гады камуністычнага панавання. Нічога гэтага ім не растлумачыш, тым больш тады, калі іх адштурхоўваюць, калі гукаць галасы, што яны з гітлераўцамі і паліцаямі адным мірам мазаныя. І становіцца зразумелым, чаму яны былі гатовыя вітаць янаеўска-яўзёўскую хунту, слухаць каманды «чырвоных палкоўнікаў» Алксніса і Петрушэні, чаму яны сёння, кульгуючы і крэкчучы ад старэчых хвароб, валакуюцца на мтынгі камуністаў, пляскаюць у ладкі красамойнай дэмагогіі таварыша Чыкіна, які маніць ім, як манілі камуністычныя ваякі на працягу сямідзесяці чатырох год, абяцаючы казачную «светлую будучыню». Аднак нельга не заўважыць, што таварыш Чыкін, улічваючы іх псіхалогію, не смяецца з іх «орденскаго іконастаса», умела маніпулюе гэтай усё яшчэ важкай і значнай грамадскай сілай. Ён ведае, што гэтым старым не зразумець, не ўцяміць, што камуністычная наменклатура зноў, як гэта было пасля сорока пятага, крадзе ў ветэранаў іх Перамогу. На працягу амаль пяцідзесяці пасляваенных год наменклатуршчыкі цалкам прыпісвалі Перамогу сабе, сваёй партыі, каб яшчэ больш умацаваць сваю ўладу; сёння яны спекулююць пакуццямі ветэранаў, каб уладу вярнуць.

дзедзі, была справядлівай. Нездарма высокія замежныя госці, у тым ліку і немцы, калі прыязджаюць да нас, перш за ўсё ўскладаюць вянкі да абеліска Перамогі і здымаюць перад ім капелюшы.

Ну, а цяпер крыху ўспамінаў, авязаных менавіта з 3 ліпеня, насул з маёй вайной.

Мне было адзінаццаць з паловай, калі ўсё гэта пачалося. Мама памрла ў час «фінскай кампаніі», у студзені саракавога, тата ў чэрвені сорок першага пайшоў на фронт. Мы заставаліся ў Мінску — бабуля, шаснаццацігадовая маціна сястра, мая сястрычка Таісачка, якой 27 чэрвеня, якраз у той дзень, калі ў Мінск увайшлі немцы, споўнілася сем год, і я. Некаж жылі — голадна, у чужой хаце, бо наша згарэла на трэці дзень вайны, калі бамбілі «юнкеры».

Мінск, 3 ліпеня 1944 года. Ракурс, з якога зроблены гэты здымак жыхароў сталіцы Беларусі, што вітаюць савецкіх воінаў-вызваліцеляў, фактычна не дае сапраўднай карціны тагачаснага горада. Нават такіх нарбак з пустымі вацінцамі вонкаў на ўвесь Мінск было зусім нямнога — увесь горад ляжаў у руінах... Час даўно сцёр следы вайны. Час, памножаны на руплівую працу соцен тысяч мінчан, і дзякую Богу. Галоўнае, каб было ціха на нашай зямлі, нашай Беларусі, што ідзе па шляху дзяржаўнай суверэнасці.

Каб корміць сям'ю, бабуля стала «калабаранткай», уладкавалася ў сталуюку нямецкага шпітала прыбіральшчыцай, нешта прыносіла з аб'едкаў. Пазней «калабаранткай» зрабілася і мая цётка Люцыя: пайшла ў тую ж сталуюку мыць посуд.

У жніўні сорок другога я сышоў з дому, слова не сказаўшы ні бабулі, ні цётцы, ні сястрычцы, — падаўся ў партызаны. Дагэтуль адчуваю сваю віну перад роднымі, асабліва перад бабуляй, хоць яе даўно няма на свеце, — віну і шчымы боль. І ўсё ж хоць мне і балюча за той учынак, аднак — не сорамна, таму што гэта, бадай, адзіны учынак у маім жыцці, калі я зрабіў блізім людзям кепска, прымусіў іх пакутаваць, хваляцца за мяне, думаць у роспачы, дзе я і што са мной не з капрызю, не з эгаізму, не з безадказнасці, а ў імя вялікай справы.

У партызаны мяне доўга не бралі — малы. Ды нарэшце знайшліся хлопцы, не намнога — гадоў на пяць — старэйшыя за мяне, і ўзялі! Барыс Бахмутаў і Мікалай Ягораў, разведчыкі. Яны загінулі трэцяга мая 1944 года, роўна за два месяцы да вызвалення Мінска. Нарваліся на паліцэйскую засаду, адстрэляваліся да апошняга патрона... Нізка кланяюся іх памяці.

Бо забіцца не мог я ніколі, ад журботы не мог уцячы, што на свеце — ні Боры, ні Колі, Толькі грудачка жывіў у Піччы. Абараняўшы нуліямі сценкі Пагубляліся ў ціхай траве, Згаслі дзве белазубыя ўсмешкі, Нібы зоркі вясёлыя дзве... Трэцяга ліпеня наш атрад сустрэў у лесе над Іслачу, непадалёк ад той мяс-

начальнік асобага аддзела загадаў ім, каб паказалі рукі — далонямі ўверх. Мазаляў на далонях у дзедзікоў не было... Ды і адзенне іхняе было чыстае, дабротнае, усе пяцёра былі ў новых, спраўных ботах. І асабіст загадаў усіх іх расстраляць: «Они полицам! Или гестаповцы! Морочат мне голову какими-то окопами! Я вот еще весной пороботал хорошенько лопатой, так мозоли до сих пор не сошли. Кончатъ их!»

І кончылі. І я гэта бачыў — як іх расстрэльвалі ва ўпор з аўтаматаў. Як запырскана зялёным вясёлым палянку крывёю і мазгамі...

Ці мог я тады зразумець, што гэта сталіншчына яшчэ раз паказвае ўсім нам свае кіпцюры, каб не забываліся, каб ведалі, што «кончыць» можна без суда і следства, «по наитию» асабіста? Каб зразумець гэта, трэба было пра жыць доўгае жыццё. А пакуль што за плячыма было толькі дзядзінства, хай сабе і выпрабаванае жорсткай вайною, але ўсё ж дзядзінства, наўнае, шчырае, легкавернае. Школа вайны навучыла толькі мужнасці, толькі зацятасці, загартавала характар — да сталасці душы, да сталасці сэрца і розуму трэба было яшчэ і дайсці. І ўсё-ткі, хоць на гэтым шляху даўным даўно памяняўся мой сімвал веры і згаслі для мяне фальшывыя зоры «светлай будучыні ўсяго чалавецтва», адна зорка мінулага застаецца нязгаснай — высокая зорка Вялікай Айчыннай. І побач з ёй адна з яе іскраў — дзень 3 ліпеня 1944 года.

Валянцін ТАРАС.

ЯНКА КУПАЛА — наша будучыня. Мы — з Янкі Купалы, і калі мы застанемся ў свеце народам між народамі, застанемся з Янкам Купалам. І, пэўна, найперш з той прычыны, што Янка Купала — наша будучыня, мы — аптымісты, поўны веры, упэўненасці і даверу да будучыні. І гэта нягледзячы на тое, што жыццёвы і творчы лёс Янкі Купалы быў няпросты, складана-драматычны і ў цэлым трагічны.

Але чаму ён, лёс Янкі Купалы, павінен быў быць не

пінскага, Льва Сяргі, Андрэя Рымшы, Статута Вялікага княства 1588 года — апагей Беларускага Адраджэння XVI стагоддзя, кніга актаў сацыяльнай і народнай волі, палітычнай, дзяржаўнай незалежнасці, нацыянальнага гонару, шляхетнасці духу, высокай чалавечай годнасці. Менавіта першасныя гістарычныя карані вальналюбства, незалежнасці, нацыянальнай годнасці, шляхетнасці духу Янкі Купалы — з Беларускага Адраджэння XVI ста-

часоў, калі дрэва, кветка, звер, птушка былі тотэмамі, ад якіх нашы продкі вялі свой людскі, чалавечы род, якім яны ніжэй травы пакланяліся. І гэта таму перш за ўсё большасць вершаў Янкі Купалы пра прыроду ўсе такія незвычайныя, шматслойныя сэнсам, нюансамі, мелодыямі, гукамісам.

Ды Янка Купала і сам сябе ў сваіх вытоках дастаткова выразна разумее, калі першым сваім псеўданімам браў назву ад купальскага свята, а яшчэ

і тут сапраўды можна адно здзіўляцца з прыроднай моцы таленту Янкі Купалы і з таго яго ўнутранага супраціўлення духу, які не папускаў слова на волю. Была моц таленту, валадарання беларускім словам, і быў дух непакоры, гонару, адпрэчвання. Такага феномену, відаць, ва ўсёй сусветнай літаратуры не знайсці: геній слова маўчыць. Але ж не толькі маўчаў Янка Купала...

Не без новага пакрыўджання гісторыяй выйшаў беларускі народ з імперыялістычнай і грамадзянскай войнаў, падзелены Ружыцкім дагаворам. Якім дагаворам?! Згаварам, дэмагогіяй, бесцерымоннасцю! Чым жа мог адказаць на ўсё гэта горды нашчадак Скарыны і Льва Сяргі? Паэт Янка Купала, як пры канцы А. С. Пушкін, выйшаў да бар'ера. У 1926 годзе друкуюцца яго вершы «Каб...», «У лесе», «І прыйдзе...», «Каб...» — верш-праклён палавіншчыкам-далакопам Беларусі. «У лесе» — верш-прадчуванне, у якім зязюля так мала куе-прарочыць гадоў пэту, — увогуле гадоў жыцця ці жыцця гордага, валадарнага над беларускай думкай і словам, над сваёй песняй? Было менавіта прадчуванне блізкага канца валадарання сваёй песняй. Бо гордай, валадарнай ёй суджана было заставацца сапраўды вельмі нядоўга, бо толькі чатыры гады заставалася да трагічнага вечара 22 лістапада 1930 года. Спраба самазаймаўства была з прагі сцвердзіць сваю волю, свой шлях нацыянальнага генія, Беларусь увогуле, яе будучыню увогуле.

Сёння мы ведаем, што і як пасля Купалавага самасцвярджэння пісаў у Маскву Постышаву сакратар ЦК КПБ па ідэалогіі нейкі Гей. Сёння мы ведаем, што не вазьміся Янка Купала за самабойчае лязо, Беларусь стала б палігонам першага публічнага судовага

месца, меў, хай і пад дэмагічным, падманым крылом савецкай улады. І то ж было ўжо не смаленска-мяснкіянска-кнорынаўскае збэшчванне беларусаў і беларускасці. Кнорын стаў на чале беларусізацыі, і хоць, здавалася, Янка Купала вунь які абостраны нях меў яшчэ ў 1919—1920 гг. на перафарбаваных літаў, тое ж, што дзядзюся, дзядзюся так замамуфлявана, што паверылі ў тое і Янка Купала і Якуб Колас, і эміграцыя на чале з Вацлавам Ластоўскім і Паўлінай Мядзёлкай. Ды вельмі ж скорна вера кожнага з іх падлегла выпрабаванам.

Янку Купалу было цяжка заўжды, — ці цар быў, ці Ленін, ці Сталін. Мы паўтаралі міфы аб «рэвалюцыйнай радасці» Янкі Купалы 20-х гадоў, «ціхай» радасці яго ляскоўскага цыкла, бачылі ў ім песняра «радасцяў» індустрыялізацыі, «вялікага пералому» ў вёсцы — калектывізацыі, нават не заўважаючы, што з пераломам, якая ж яна радасць? І увогуле лірыка пэту 30-х гадоў — лірыка чалавека надломнага, адно што сузіральнага, як у вершы «Сосны», «Йшоў я пушчай...», «Сонцу», «Генацвале». У далёкім мінулым заставалася легенда аб чалавеку дзейным, магутным, валадарным.

Ды як ні быў прыглушаны талент Янкі Купалы 30-мі гадамі, Янка Купала заставаўся Янкам Купалам. Няхай яму не суджана ўжо было ўзлуньваць да былога валадарніцтва, ды што ён яшчэ мог узлуньваць, пра гэта засведчылі першы ж твор пэту, напісаны пасля чэрвеньскай трагедыі 1941 года, — верш «Беларускім партызанам». Паэт Народа звяртаўся да Народа, паэт-адраджэнец, будзіцель зноў будзіў свой народ — цяпер на подзвіг абарончы, насуперак усяму, што было ў 20—30-х гадах. Тое, што было з ім і з Беларуссю ў тыя гады, цяпер адступала перад страшэннай народнай бядой, перад новым

Янка Купала — наша будучыня

Алег ЛОЙКА

трагічны, калі сынам трагічнага народа быў Янка Купала? Верачы ў сваю будучыню, мы менавіта павінны быць сведомыя свайго трагізму ў свеце — трагізму ў мінулых стагоддзях, трагізму нашай сучаснай сітуацыі.

Трагізм Янкі Купалы — першая навука нам. Трагізм Янкі Купалы — першая запарука нам, што, усведамляючы яго, мы выйдзем з паласы, у якой знаходзімся, пераадолеем тое, чаго не пераадолеў Янка Купала, і будзем пры перамозе Янкі Купалы, пры яго прароцкасці-вясчунстве і гімансцева-сцвярдзальнай упэўненасці:

Падыймайся з нізін, саналіна сям'я,
Над крыжамі бацькоў, над нягодамі,
Занімай, Беларусь маладая мая,
Свой пачэсны пасады між народамі!

Трагізм нашага народа ў свеце пачаў 1569 год, пачала Люблінская унія. Парадаксальна! У Любліне тое адбывалася, але не па любові, не ад злюбшлюбю, хоць было параваннем, як тады казалі, двойга — дваіх: Вялікага княства Літоўскага і Польскага Каралеўства ў адзінай Рэчы Паспалітай. На каленях стаялі магнаты Вялікага княства, просячы ў караля літасці. Украіна ўжо была карпаравана Польскім Каралеўствам. Каб не быць карпараваным, Вялікае княства пайшло на новую унію.

Чаго не хапіла тады Вялікаму княству? Не хапіла моцы — найперш мілітарнай. Княства да таго часу знясілілася ў барацьбе з усходнім суседам. Заходні сусед тое бачыў, таго вычківаў. Імперскі-феадальны, захопніцкі інтэнцыі і ў Маскве і ў Кракаве былі ўжо ў адкрытай форме. І не сказаць, каб уласна рыцарская моц Вялікага княства была на той час, як моль, малая, бо гэта ж наперадзе яшчэ былі перамогай Батуры-Батуры не без супамогі мясцовых мячоў, які і дзесяцігадовая эпапея Крыштафа Радзівіла 70—80 гадоў, апетая ў пэту «Дэкатэрас» Андрэем Рымшам. Але залатнік быў падкінуты ўжо, і не арлом, а рэшкай падаў ён долу. Чаму ж, аднак?..

Бо калі гаварыць праўду пра самую Люблінскую бяду, то яе Вялікае княства — як быццам нават і лёгенька — ручма разваляло, выпальваючы, па сутнасці, да апошняга каліва палітычных і эканамічных шанцаў, якія для сябе Польскае Каралеўства новай уніяй выгадала. І тое ўстаўанне з каленяў ішло вельмі натуральна — прававым шляхам, за кошт юрыдычнай думкі, духоўнай адраджэнскай сілы, што крынічыла ад Францішка Скарыны, Сымана Буднага, Васіля Ця-

годдзя і ў найбольшай ступені — са Статута 1588 года.

Як жа, аднак, нашыя славытыя продкі, перамогшы Статутам палітычную і эканамічную экспансію Люблінскай уніі ды пры тым славачы яшчэ сябе і пад сцягамі Батуры і Радзівіла-Перуна, кінулі затым сябе і свой народ у бяспасце, асудзілі народ на пакутлівае доўгацярпенне, доўгачаканне Янкі Купалы?..

Праз доўгія гады нам тлумачылі тое класавым згаізмам магнатаў, беларускай шляхты, палітыкай акаталічвання, апалячвання, русіфікацыі, што праводзілася то Ватыканам, то імперыяй Раманавых. Але нешта ў гэтую схему ніяк не падключыць адной чалавечай ісціны: няўжо нашыя продкі — вальможныя і невальможныя — толькі тое і рабілі, каб іх дзеткі былі няшчасныя, каб іх народ вырадзіўся, меў адныя толькі пакуты на свеце?! Бацькі ж не могуць не жадаць шчасця сваім дзецям! Няўжо іншы які закон — антыродзічны, звыродніцкі, дзецененавісны — дзейнічаў праз стагоддзі пад небам нашай Белай Русі?..

Янку Купалу мы, беларусы, сапраўды чакалі доўга. І сёння думаецца, што ён прыйшоў да нас найперш з памяццю пра славу нашых продкаў. Ён прыйшоў да нас усё ж з пачуццямі ўдзячнасці ім. Але якім усё ж доўгім быў той час, калі ў нас увогуле ўсё ў Купалы, звязанае з гістарычнай памяццю народа і рода, выкасоўвалася, нібы таго ў яго ніколі і не было. Светлы вобраз гераічнага князя? Вобраз князёўны? Пэту «На Куццю»? Усё захіляў тады ў нас у Купалы вобраз мужыка, ды толькі працаўніка, ды яшчэ толькі гаротніка! А напластанні памяці народа і рода ў Янкі Купалы як пэту нацыянальнага і геніяльнага, яны ж ва ўсёй яго паззіі — асабліва 10—20-ых гадоў нашага стагоддзя, бо і ў вершах пра «пана сахі і касы», і пра «лесу шэст верасны», і пра «песню вясны лебядзіну» явара і каліны. Пойчы, гістарычная памяць Янкі Купалы — гэта менавіта пэту, эмацыянальная памяць беларусаў: падручніка гісторыі па ёй не створыш, але што ў ёй — натурфіласофская, лірычная памяць больш чым тысячагодняга існавання беларусаў, — гэта так і асабліва ў ёй магутныя легенды гераічнага «Слова пра паход Ігаравы», так і яшчэ ў большай ступені часоў былой славы, залатога веку Бацькаўшчыны, Адраджэння. Асобным жа, найглыбейшым падгледзём пэзіі Янкі Купалы — дахрысціянскі мацярык беларускага прыгожага пісьменства — з красой язычніцкага сонцаўспрымання, прыродаўспрымання, з

адным называючы сябе — з вялікай літары — словам «Вайдэлотам». Перш за ўсё ў абсягу старажытнага славянскага свята Янка Купала пачуваў сябе найвальней, найудалей, як, па-другое, і ў літуанска-балцкай традыцыі, як, па-трэцяе, і ў славяна-кельцкай стыхіі творчага духу. Міфічны беларус Купала сышоўся ў пэзіі Янкі Купалы, быццам бы з братам, з летувіскім вайдэлотам і гэтаксама ж, быццам бы з братам, з кельтам-друідам, што, як і шчаслівец-беларус, калі ў купальскую ноч знаходзіў купальскую кветку, роўна разумеў перашэпт зораў, кветак, звяроў, птушак, гулівай хвалі і маўклівага прыдарожнага валуна. Народы гэткай прыроды не маглі не

Я. КУПАЛА. 1900 г.

Вязынка, калыска пэту...

Фота Ул. КРУКА.

нарадзіць сыноў сваіх песнярамі, баянамі, друідамі, вайдэлотамі — геніямі ўсёвядучасці, усёчуйнасці, валадарамі найпершых ісцін у сусвеце, выпяваных словам, мелодыяй, гукам.

«Беларуская песні валадар», — гэта ў Янкі Купалы было сказана пра сябе ў поўні самаўсведамлення свайго дару і свайго валадарства — пасля «жудаснага», як назваў яго сам пэту, 1918 года, але і года стварэння вершаў «Свайму народу», «Спадчына», «Паязджане», «Крыўда». Жудасным было спароджана самае вяршыннае ў пэту, спароджанае пасля трох гадоў маўчання...

Паэт, які валадаў вайдэлотайскай імправізацыяй, пэту, які, паводле яго ж прызнання, мог напісаць у дзень трыста радкоў, нічога ў вершы не папраўляючы, — як жа было такому пэту маўчаць? А увогуле ён, пэту Янка Купала, і загаварыў не рана, бо беларускі першы верш выдрукаваў у свае дваццаць тры, а «Жалейку» — першую сваю пэту пэту кнігу — у свае дваццаць шэсць гадоў. Што ж датычыцца перабіваў і пісанні вершаў, то яны ў Янкі Купалы з другой паловы 20-х гадоў стануць хранічнымі.

працэсу, якімі на свой лад у 30-х гадах праславіліся Масква і Украіна. Ад ганьбы гэтых працэсаў народ свой выручыў Янка Купала; ад пагадоўнай — у пень, ушчэнт — справы з Беларуссю падняццём рукі на сябе народ свой выручыў Янка Купала. Спрабай свайго самагубства шанц на будучыню народу свайму пакінуў Янка Купала. Мы, аднак, дасюль недацанілі мудрасці і гераізму Янкі Купалы-самагубцы, рыцарскай шляхетнасці гэтага яго ўчынку. У гэтым сваім учынку Янка Купала быў герою, а не баялівец, як потым, у 30-х гадах, ён быў хвэрай, а не героем, сам стаўшы кульцікам, «сацыялістычным пэту змесце», як тады казалі, «нацыянальным па форме», — кульцікам у сусветнай прыбліжнасці да культуры Джамбулаў Джабавых, Лысенкаў, Стальскіх і г. д. Дэмагічны дыктатар дзеля таго ж і насаджаў тытулаваных Народных пэту, каб затым тыя «народную» любоў да яго ўсюма свету агалошвалі.

Але нічога простага, адна-скадовага ў жыцці Янкі Купалы ніколі не было. Бо як мы цяпер ні адзінваем працэс беларусізацыі ў першай палове 20-х гадоў, ён, аднак, меў сваё

будучым пасля перамогі, якое ж трэба было абараніць, адстаяць — з верай у яго, у народ.

Янка Купала, як ужо гаварылася, прыйшоў да нас, беларусаў, позна. Але, можа, і сама запозненасць прыходу — паказчык сілы, бо ж каб уваскрэснуць цераз чатыры стагоддзі — дзеля гэтага патрэбная была сапраўдная звышэнергія!

Але пры гэтым ніяк нельга не ўспомніць і пра два этапы проста здзіўляльнай для вялікага маўчуна Купалы нстрыманасці ў слове: гэта аб яго публіцыстыцы 1919—1920 гадоў, гэта аб яго прэзе выгаварыцца ў апошняй для яго саркававай гады — у 1919-20 гадах ён выпісаўся; выгаварыцца на пачатку 40-х гадоў не дало яму КДБ. Мы сёння ўсё можам цытаваць з купалаўскай публіцыстыкі 19—20-га гадоў — з іх незалежніцкай ідэяй, з іх верай у Адраджэнне Беларусі і з іх разуменнем стану нацыянальнага руху. Аптымізм быў, бо Купала адкрыта радаваўся трыумфальным шэсцем адраджэнскай ідэі па землях Беларусі, падкрэсліваючы, што ўсяго толькі 15 год пайшло на (Працяг на стар. 6).

ЯНКА КУПАЛА— НАША БУДУЧЫНЯ

(Пачатак на стар. 5).
ўзняццё ўсенароднасці Адраджэння. Ды бачыў пэст і насланне забабоннасці, што трыма мала Беларусь і беларусаў у сваёй пашчы. Пашчы тае пасля сямідзесяці гадоў таталітарызму і дэнацыяналізацыі толькі пабольшала, толькі яшчэ больш трагічным стаў лёс нашага Адраджэння. І не зважаючы на тое нельга, як нельга не бачыць, як звужалася ўласна-народная, вясковая і месцачковая база беларушчыны ў Беларусі, як насельніцтва Беларусі без ніякага энтузіязму ўспрыняла яе дзяржаўны суверэнітэт, як супраціўляецца самому ходу беларусізацыі, адмахваецца ад незалежнай ідэі, ідэі нацыянальнай Адраджэння. Усё гэта ёсць як ёсць, але будзе не як было. І Беларусь усё-такі дасць свету прыклад, што не толькі войскам, крывёй можа ўсталёўвацца дзяржаўная суверэннасць, бацькаўшчына, але і сілай Пэзіі. У сярэдніявеччы такога здзейсніцца не магло, — пры канцы XX стагоддзя такога можа здзейсніцца, і здзейсніцца перш за ўсё па Купалу.

Яшчэ яго не выклікалі ў ГПУ, прымушаючы прызнацца ў палітычным лідэрстве на Беларусі, у арганізацыі СВБ — Саюза Вольнай Беларусі, а ён ужо да таго, у 1929 годзе, пісаў Л. М. Клейнбарту — свайму першаму біяграфу, што палітыкі як сродку дзейнасці не прымаюць і, дзе была палітыка, туды не ўязваўся. Не будзем, аднак, зважаць, на недакладнасць самахарактарыстыкі, бо як публіцыстыка Купала 19—20 гадоў, як і яго антымясніцкая, антыкаторынаўская лірыка перыяду жыцця ў Смаленску, так і бунтоўная барацьба Янкі Купала-паэта супраць цара, памешчыкаў, сацыяльнага і нацыянальнага ўціску, супраць чарнасоценцаў, супраць польскіх шавіністаў — усё гэта было і вялікай палітыкай. Але ўрэшце Пэст выбраў Пэзію і толькі Пэзію...

Мы дасюль якраз менш за ўсё заўважалі менавіта гэтую духоўную эвалюцыю Янкі Купала. Бунтоўнай, адраджэнска-патрыятычнай была ўся творчасць Янкі Купала да 1915 года. Няхай у ягонай п'есе «Раскіданае гняздо» адзін з яе драматычных вузлоў і звязваўся з супрацьстаяннем гандыскай ідэі добра добрым шляхам дасягаць — любоўю, ласкай, спагадлівасцю — і ідэі адкрытага — з сякерай у руках неспрымірэння і руйнавання, менавіта сутыкнуўшыся з ўсерасійскай рэвалюцыяй і грамадзянскай вайной, і асабліва з дыктатурай, Янка Купала ў першых жа сваіх вершах 1918 года пераважна «з крывавай верай». Сымон з «Раскіданага гнязда» нёс кроў і пакар, Янка Зольнік з п'есы «Тутэйшыя» 1922 г., як Францішак Скарына, найперш пры кнізе, пры духоўнасветлым пачатку. І калі ў той жа п'есе Зольнік вяртаўся, што Беларусь — для беларусаў, то гэта перш за ўсё ў яго і ў Янкі Купала азначала, што Беларусь — не для каланізатараў, Беларусь — для самазацвярджэння ў ёй Беларускага Адраджэння.

Дык хто герой нацыі для Янкі Купала? Сымон з «Раскіданага гнязда» ці Янка Зольнік з «Тутэйшых»? Для Янкі Купала 1929 года, калі адпрэчваўся ад палітыкі, ужо ні Сымон не быў героем, ні Янка Зольнік... Дык хто?.. Не хто, а што, — Пэзія!..

І хто тут што хай ні гаворыць, але ад забыцця ў XX стагоддзі нас, беларусаў, выратавала перадусім пэзія — Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Максім Танк, Уладзімір Караткевіч, Рыгор Барадулін. Пачалася Янкам Купалам, працягваецца яго іменем, з будучыні кліча — яго ж іменем. Жыць Купалавам словам, — жыць Беларусі. Жыве Беларусь!

Чытач «Нашай Нівы» з хутара Далібор

Яшчэ адзін штрышок да творчай біяграфіі Янкі КУПАЛА

*Ляж, прытуліся да зямлі,
Паслухай шчыра, што гавора
Табе, сям'і і ўсёй радні,
Калі запаліць неба зоры.*

*Пачнеш дзіўную аповесць
Мінучай славы і жыцця,
Аб чым згубіўшы ты ўжо
даўно вясць,
Блуканчыся без пшці.*

Янка КУПАЛА.
«Брату-беларусу».

Вяртаецца да нас многае са спадчыны Янкі Купала, а разам з тым і гісторыя яго твораў, жыцця, яго асяроддзя.

Сімвалічная назва верша «Брату-беларусу». Сімвалічна таму, што творчасць Янкі Купала звернута і да ўсяго народа, і да кожнага асобнага чалавека. Упершыню верш «Брату-беларусу» быў апублікаваны ў газеце «Наша Ніва» ў верасні 1913 года. У пасляваенныя выданні паэта верш не ўвайшоў, —

магчыма, з-за беспадстаўнага абвінавачвання ў нацыяналізме. І толькі ў 1988 годзе ў часопісе «Полымя» з'явілася публікацыя вершаў Янкі Купала розных гадоў, сярод якіх — і гэты верш.

У вершы паэт звяртаецца да свайго народа, яго годнасці, гісторыі, выказвае свой боль за прыніжанае становішча народа, імкнецца абудзіць яго «магічны сон...» У звароце да брата-беларуса паўстае высекародная постаць паэта, які:

Я бараніў твой дух ад плесні,
Аб думы шчыра тае дбаў
І паўтараў вострыя песні,
Што прадажд з ветрам і сіладаў.

Верш такога гучання не змог не знайсці водгуку ў душы беларуса: у рэдакцыю газеты «Наша Ніва» прыйшоў ліст, дэталавы наступным днём пасля публікацыі верша — 30 верасня 1913 г. Селянін-беларус Сцяпан Зенчанка з хутара Далі-

бор Віцебскай губерні даслаў у газету «Наша Ніва» на імя пэстаў Янкі Купала, Максіма Багдановіча і П. Лукоўскага, вершы якіх былі апублікаваны 29 верасня, ліст на рускай мове. Ліст захоўваецца ў фондах Літаратурнага музея Янкі Купала (прыводзіцца на мове арыгінала):

«Прывет певцам роднаго края! Янке Купале, Максиму Богдановичу, П. Луковскому и всем стихотворцам «Нашей нивы». Напечатанные стихи в «Нашей ниве» производят на читателя всегда глубокое впечатление, особенно последнее «Брату-беларусу» Я. Купала. Спасибо дорогим певцам, спасибо!..

Я очень жалею, что белорусской речью не могу написать для «Нашей нивы» что-нибудь. Хотя свободно читаю и понимаю, ибо сам белорус.

смерці ў Маскве 28 чэрвеня 1942 года.

Чаму Купала пасяліўся менавіта тут, у гэтых мясцінах? Пячышчы — за 20-25 кіламетраў ад Казані, буйнога горада і культурнага цэнтра. Разам з тым жыць у Казані, горадзе з велізарнай колькасцю вярхоўнага заводаў, было небяспечна, а ў Пячышчах працаваў хлебакамбінат, адсюль кожны дзень хадзіў параход з хлебам у Казань. Быў у Пячышчах у Купала і асабісты аўтамабіль, але параход быў больш надзейны і не трэба было клапаціцца пра бензін, запчасткі.

Музей займае тры невялікія пакоі купалаўскай кватэры. Адзін пакой служыў сталовай і кухняй, другі — рабочым кабінетам, трэці — спальняй. У Пячышчах Купала з'явіўся ў кастрычніку 1941 года і жыў амаль 8 месяцаў — да лета 1942 года. Аб жыцці паэта ў Пячышчах у «ЛіМе» за 27 кастрычніка 1989 года былі надрукаваны матэрыялы Гаўрылы

Посылаю редакци «Нашей нивы» свою статью «К родной белоруссии». И очень был бы благодарен, если бы в редакции перевели эту статью по-белорусски и напечатали бы в «Нашей ниве».

Нельга лі то будзе дэ-ляць! Останюсь с глыбокім уважэннем к Вам.

Крестянин-белорус
Стефан Зенченко

1913 сент. 30 Адрес: ст. Идрица, Витебск, губ. хутор «Далибор».

Перагортваем пажоўклыя старонкі «Нашай Нівы» за далёкі 1913 год. І нарэшце, у нумары ад 17 кастрычніка, знаходзім артыкул С. Зенчанкі «Да роднай Беларусі» («Біблейныя матывы») — вялікі, цікавы матэрыял.

А зараз можна прыпомніць купалаўскія вершы, адзін з якіх нават носіць назву «На біблейныя матывы» (1920), другі — «Прарок» (1915), паэтычны пераасэнсаванне біблейскага матыву. (Аўтаграфы вершаў знаходзяцца ў фондах музея). Такім чынам, матэрыял селяніна-беларуса мог знайсці водгук у душы паэта.

Узнікае пытанне: хто пераклаў артыкул і якое дачыненне

Іванавіча Гарэцкага (пад псеўданімам Г. Мсціславец).

Стваральнікі музея паспрабавалі аднавіць абсталяванне кватэры песняра тых грозных гадоў. У кабінце вялікі стол абцягнуты зялёным сукном, на ім чарніліца, люлька, кісет, бюст паэта, выкананы скульптарам А. Раберманам. У спальні — геаграфічная карта, копія трысціны, ложка, кніжная паліца.

Магчыма, некаторыя рэчы сапраўдныя, але высветліць гэта не ўдалося, за апошнія гады змянілася некалькі загадчыкаў, і ў музеі няма сапраўднага гаспадара, сама магчыма гледзячы музей ажыццявілася толькі дзякуючы прыбіральшчыцы Веры Міхайлаўне Будрынай. На жаль, яна не змогла назваць цяперашняга загадчыка, які жыве ў Казані, але так было не заўсёды. У 1983—1986 гадах музей актыўна працаваў: наведвальнікі шмат разоў выказвалі падзяку яго супрацоўнікам.

На Волзе, у Пячышчах

Супакоена пад прыгнётам плацін электрастанцыі нясе ў Каспій свае воды вялікая руская рака. Вялікая руская... гэта значыць Волга, а калі быць геаграфічна больш дакладным, яна такая ж руская, як чувашская, марыйская, татарская і нават крыху калмыцкая.

На берагах гэтай інтэрнацыянальнай ракі ёсць і маленькі куточак нашай бацькаўшчыны. Гэта Купалаўскі музей у пасёлку Пячышчы Верх-Услонскага раёна Татарыі.

Калі плыць на цеплаходзе ўверх па Волзе ад Казані, Пячышчы нельга не заўважыць. Паблізу ад пасёлка зялёны ўбор раслін прыволжскіх узгоркаў парушаны бялеючымі пластамі вапнякоў і даламітаў, раней працуючым тут вапняковым заводам. Завода даўно ня-

ма, але на беразе захаваліся руіны велізарных печав, яны і далі пасёлку імя.

Бялеючы ўзгорак — гэта першая славатасць Пячышчаў, другая — былы механічны млын купца Акольнікава. Млын захаваны і сёння, там знаходзіцца Пячышчынскі камбінат хлебапрадуктаў, галоўнае месца працы жыхароў пасёлка.

Купалаўскі ж дом у Пячышчах — трохпавярховы будынак, пакрыты адвечным млынавым пылам. Першапачаткова ён задумаўся як заводкараўніцтва, цяпер ён шматфункцыянальны: пункт аховы здароўя, сталовая, кватэра дырэктара, інтэрнат, музей.

Музей у Пячышчах звязаны з пражываннем паэта ў перыяд акупацыі. Тут Уладзіслава Францаўна, жонка Купала, атрымала паведамленне аб яго

ВАБІЛА МАГІЛЁўСКАЯ ЗЯМЛЯ

Асноўнай крыніцай звестак аб першым наведанні Горак Янкам Купалам з'яўляецца паведамленне газеты «Савецкая Беларусь» ад 17 чэрвеня 1925 года «Янка Купала ў Горы-Горках». З яе мы даведваемся, што пясняр пабыў там 6 і 7 чэрвеня. У першы дзень прымаў удзел ва ўрачыстым сходзе і сямейным вечары, прысвечаным выпуску студэнтаў рабфака, дзе чытаў свае вершы. Назаўтра госці аглядалі батанічны сад, гулялі па парку. Янку Купалу віталі ўдзельнікі раённай настаўніцкай канферэнцыі, вучні. Дзяўчынкі ў нацыянальных касцюмах паднеслі два букеты руж і румянку (эмблема творчасці паэта). На гары «Парнас», маляўнічым узвышэнні на ўскраіне парку, сярод зялёных дубоў і ліп гаварыліся прамовы, дэкламаваліся вершы, гучалі песні. Увечары 7 чэрвеня Купала прысутнічаў на аб'яднаным пасяджэнні навуковага таварыства па вывучэнні Беларусі і секцыі навуковых супрацоўнікаў сельгасінстытута. Янка Купала і іншыя госці былі залічаны ганаровымі сябрамі таварыства. Пазедка была пры-

меркавана да 20-годдзя пачатку літаратурнай дзейнасці.

Другі прыезд Купала ў Горкі адбыўся ў канцы лістапада 1925 года. Як паведамляла газета «Савецкая Беларусь» у нумарах за 1 і 2 снежня 1925 года, «28—29 лістапада Горкі святкавалі адчыненне Акадэміі. З Мінску прыехалі: намеснік старшыні Саўнаркому т. Карлін, Валасевіч, Прышчэлаў, Чарнушэвіч, Левін, Доўнар-Запольскі, Краскоўскі, Смоліч, Некрашэвіч, Друшыч, Купала, Колас, тры прадстаўнікі Ціміразеўскай акадэміі, прадстаўнік НКЗ РСФСР, прадстаўнікі прафесараў і партыйных арганізацый, рабочыя, сяляне Горацкага раёну Клімавіцкай акругі і інш.»

Гэта, так сказаць, афіцыйны паведамленні. Але ж хочацца пра пазедкі песняра ведаць больш падрабязна. У час літаратурна-краязнаўчай экспедыцыі ў Горкі мне давялося пазнаёміцца з А. Лебедзевым, выкладчыкам кафедры анатоміі, былым прарэктарам па завочным навучанні БСГА. У той час ён, вучань выпускнога класа, разам з аднакласнікам сустракаўся з паэтам.

— Сустрэча адбылася на пляцоўцы гары Парнас, — расказвае Ігар Аляксандравіч. — Знешне Купала выглядаў стрыманым, засяроджаным і маўклівым, сканцэнтраваным, відаць, на нейкіх сваіх думках. Скупы на словы і ўсмешкі, ён разам з тым быў вельмі ветлівы і просты ў абыходжанні. Адчуваўся, што ў душы перажываў вялікую радасць ад такой урачыстай сустрэчы, шчыра, па-сяброўску дзякаваў за прывітанні і пажаданні.

Пасля школы І. Лебедзеў паранейшаму жыў у Горках, афармляў дэкарацыі ў новым будынку студэнцкага клуба (ці, як яго яшчэ называлі, «тэатра»), які ў тэрміновым парадку быў пабудаваны з нагоды пераўтварэння сельгасінстытута ў акадэмію.

— Будынак быў драўляны, аднапавярховы, — вяртаецца ў лістападаўскія дні 1925 года Ігар Аляксандравіч. — Мы з хваляваннем рыхтавалі яго да прыезду гасцей. Памятаецца, у дзень урачыстасцей пайшоў дождж і на сценах месцамі пацяклі раўчуні. Але святочны

настрой ва ўсіх быў такі вялікі, што ніхто не звяртаў увагі на недаробку будаўнікоў. Я асабліва пільна сачыў за паводзінамі Купала і Коласа. Яны былі збуджаныя, не маглі схаваць прыўзнятай настроі.

На жаль, драўляны будынак студэнцкага клуба не захаваны — быў знішчаны ў час вайны гітлераўцамі.

Трэці прыезд Купала ў Горкі адбыўся ў лютым 1928 года. Тады літаратурнае аб'яднанне «Полымя» накіравала ў Оршу Цішку Гартнага, Янку Купала, Міхася Зарэцкага, Андрэя Аляксандравіча, Алесь Дудара і Міхайлу Грамыку. Як пісаў Алесь Дудар у сваіх падарожных нататках аб гэтай паездцы «Полымя» ў Аршаншчыне» («Савецкая Беларусь», 18 і 19 лютага 1928 года), члены пісьменніцкай брыгады пасля выступлення ў Аршанскім гарадскім тэатры ночы з 11 на 12 лютага на цягніку адбылі ў Горкі.

«Дзве гадзіны — і вось яны, гэтыя Горкі — горад падобны на мястэчка і побач з ім стогадовая акадэмія — той гадавальня, што падрыхтоўвае для Беларусі гэтак патрэбных ёй спецыялістаў па сельскай гаспадарцы, — значыць А. Дудар. — Горацкія настаўнікі аказаліся такімі самымі шчырымі і гасціннымі людзьмі, як і настаў-

ЭКСПРОМТ, АЛЕ ЦІ З ТАЕ НАГОДЫ?..

Як вядома, Янку Купалу і Паўліну Вінцэнтаўну Мядзёлку праз усё жыццё звязвалі самыя цёплыя пачуцці. Аб іх няспраўджаным каханні хораша напісаў у сваёй кнізе «Які агонь, які сада...» Алег Лойка. У дадатак да сазанага можна прывесці сведчанне і самой Мядзёлкі, якое, дарчы, дапамагае высветліць гісторыю напісання верша «Быў гэта сон...».

У лісце да Л. А. Сівіцкай (Зосічы Верас) Паўліна Вінцэнтаўна ўспамінае, як у канцы 1914 года яны з Купалам сядзелі ўдваіх за адным сталом у «Зялёным штралі», і Купала нечакана прапанаваў ёй выйсці за яго замук. Тады яна адказала, што кахае другога, яго ж любіць толькі як выдатнага паэта.

«На наступны вечар, — піша Мядзёлка, — Янка прыйшоў да Штралі, калі ўжо мы невялікай грамадскай сядзелі за сталікам. Янка быў пахмурны, маўклівы. Праз колькі хвілін прабурчаў мне ціхенька: «Усю ноч не мог заснуць. І вось напісаў. На, прачытай, — і падсунуў мне лісток з напісаным алоўкам вершам: «Быў гэта толькі сумны сон...».

Таксама вядома, што ў доме Купалы ў 1925-35 гады жыў брат Мядзёлкі, Сігізмунд, з якім Купала сябраваў, чытаў яму свае вершы. Дык вось, у 1931 г. калі Паўліна Вінцэнтаўна была на высылцы ў Казані, да яе прыйзджаў гэты самы брат і з паміж іншага прывёз ад Купалы верш «Снілася дзяўчыне...». Згодна ж звесткам энцыклапедычнага даведніка «Янка Купала» (1986) гэты верш быў «напісаны ў Пецярбургу ў сувязі з пастановай п'есы «Паўлінка» 9.02.1913. Адпаведна гучыць і каментарый да верша: «Верш-экспромт з'яўляецца паэтычным каментарыем і абагульненнем вобраза, створанага пісьменнікам і ўласобленага Мядзёлкай на сцэне... Праціпастаўленне мары і сапраўднасці («Снілася дзяўчыне...» — А на яе выйшла...) адпавядае драматызму, закладзенаму ў аснову камедыі «Паўлінка».

Гэтая трактоўка верша супадае з той, што была зроблена да яго ў 1958 г. у кнізе «Янка Купала ў беларускім мастацтве» (укладальнікі У. Ф. Луцвіч, А. А. Есаноў) і вельмі абурыла Паўліну Вінцэнтаўну. У лісце да Л. А. Сівіцкай яна піша: «А я ж, калі перадавала рукапіс гэтага верша Янку Купалу ў музей, назвала яму (Есанову А. А. — П. Н.) і Владцы Купалісе, што гэты верш Янка Купала пераслаў мне праз майго брата ў 1931 г., калі была на высылцы ў Казані. А той літаграфічны экземпляр «Паўлінкі» з прысвечаным мне вершам у 32 радкі выпрасіў у мяне Рамуальд Зянкевіч у Лодзі ў 1921 г., каб перафатаграфавачь яго, выпрасіў на 2 гадзіны і знік з маіх вачэй разам з гэтым экземплярам. І усё ж, нягледзячы на мае тлумачэнне ў акадэмічным выданні твораў Янку Купалы гэты верш датаваны 1913 г., а ў каментарыях такі самы вымысел. Ды што агульнага мае гэты верш з вобразам Паўлінкі? Курам на смех!».

Каб даць чытачу мажлівасць ацаніць вартасць «памылкі», нагадаем верш:

Снілася дзяўчыне
Кіецтае поле,
А на яе вышла —
Пальныя, чуголле.

Снілася дзяўчыне
Воля і багатства,
А на яе вышла —
Няволя, жабрацтва.

Снілася дзяўчыне
Дома жыць да смерці.
А на яе вышла —
А чужакоў памерці.

Як бачым, «простая» змена даты (з 1913 на 1931 год) кардынальна мяняе наша прачытанне верша, дазваляе пачынаць ацаніць грамадскую пазіцыю паэта ў складаных 30-я гады. Апрача таго, паўстае і пытанне пра лёс сапраўднага верша-прывясчэння сцэнічнай Паўлінцы. Можна, мы ведаем яго, але пад іншай назвай? Ці адшукаецца аўтограф?

Міхась НЯХАЙ.

Павел НАВОЯЧЫН.

мае Янка Купала да яго?

Па-першае, звернемся да жыцця паэта. Пасля заканчэння вучобы на агульнаадукацыйных курсах Чарняева Янка Купала пераязджае з Пецярбурга ў Вільню ў верасні, 8 кастрычніка 1913 г. прайсваецца там, працуе сакратаром Беларускага выдавецкага таварыства. У гэты ж час Янка Купала працуе ў газеце «Наша Ніва» — да 7 сакавіка 1914 г. супрацоўнікам, а пасля яе рэдактарам. Такім чынам, можна меркаваць, што ў падрыхтоўцы нумара ад 17 кастрычніка прымаў удзел і Янка Купала.

А вось сведчанне самога паэта, яго ліст да першага бібліяграффа Л. М. Клейнбарта. На пытанне «Якую ролю ён адыгрываў у «Нашай Ніве»? Я. Купала ў лісце ад 11.1.29 г. піша (прыводзім на мове арыгінала):

«Приходилось все делать. Исправлять рукописи, в особенности стихотворения, переводить с польского, русского или украинского языков, делать корректуру, помогать в экспедиции газеты и т. п., все это приходилось делать потому, что штат работников был очень ограничен. Это в 1908—1909 гг. В 1913—1915 гг. [до эвакуации из Вильни] я уже был ответ-

ственным и фактическим редактором «Нашей нивы». Тут тоже было работы масса. Штат редакции состоял из меня и Бядули. На нашей обязанности лежало написать номер, прокорректировать и выпустить в свет. Конечно, материалы поступали и со стороны. Вспомните все эпизоды за время моего пребывания в «Нашей ниве» я не в силах по той простой причине, что это заняло бы целый том воспоминаний».

З гэтага вынікае, што Янка Купала мог атрымаць гэты ліст з матэрыялам і перакласці яго для публікацыі. Пераконвае ў гэтым і змест матэрыялу, які быў блізка да светапогляду паэта. Прачытаем матэрыял С. Зенчанкі. Аўтар ва ўзнёслай форме распавядае пра сваю любоў да Бацькаўшчыны, расказвае, што доўгі час не па сваёй віне быў ён адарваны ад яе, пабачыў свет, але мілей за сваю радзіму не знайшоў.

«...Ад Невы да Аркаса, ад Чорнага да Белага мора. Павідаў я і мірныя воды Лабы [Эльбы] і светлыя Рэйна і зялёныя склоны Карпатаў... Я бачыў дрымучыя пушчы, ня ткіныя рукой чалавека, і любавалася шырынёй стэпаў. Я ўзбіраўся на грамадзішчыне за хмарамі вярхоўкі гор і купаўся

ў водах цёплых марэй і ў тыя ж мінулыя я заўсёды ўспамінаў цябе, Беларусь, тваю бедную прыроду. І твае бязлюдныя балоты здаваліся мне мілей за вырайную [тропікаву] зелень каўказкіх далін. У такія мінулы, калі ты, Бацькаўшчына, уваскрасала ў маіх думках — сэрца маё пачынала дрыжаць і нейкая вялікая сіла цягнула мяне да цябе...»

Далей С. Зенчанка звяртаецца да Бацькаўшчыны: «Мілая Бацькаўшчына! Перажыўшы гадзіну цяжкіх проб і расчараванняў, душэўных трывог і мук, угнятаючага тужлівага адзіночства — я ізноў стаю каля твайго парогу і як блудны сын ждучы прыветлівага ад цябе слова...»

Пусці мяне да сябе і дай мне ўбачыць родныя палі, каторыя ўзгадалі мяне, узыйсці на зялёныя сенажці, пакрытыя стракатымі краскамі, каторыя пясцілі мяне ў дзіцячую пару, выкупацца ў ціхай рэчцы ў засені плачучых верб. Дай паслухаць шум старога бору, з каторым звязана сівая старасветчына майго роднага гнязда...»

«...О Бацькаўшчына мая! І сонца тваё ўсміхаецца адмена некая ласкава і цёпла. Абразы тваіх старэнькіх хатак, з іх парослымі мохам стрэхамі і на-

сяляючымі іх беднымі людзьмі, — усё акружаючае мяне тут, радуе душу маю...»

Селянін Сцяпан Зенчанка ў прازیчнай форме выказаў тую любоў і замілаванне Бацькаўшчынай, якую таленавіта на ўвесь голас выказаў Янка Купала ў сваіх лепшых творах. Як тут не нагадаць цудоўны верш паэта 1915 года «Бацькаўшчына»:

З зямлёй і небам звязвае мяне ніць —
Неразарваная вевечна павуціна:
Зямля мяне галубіць, ад вернага сына,
А сонца мне душу не кідае туліць.
Яшчэ ў калысцы я наўчыўся з песень сніць
Аб гэтых блізкіх мне, а цесных так мясцінах,
Што роднай нівы я мільённая часціна,
Што зорні роднай ў сэрцы мне іскрынка тліць.

У кожнага паэта свой патаемны складаны свет, у Купалы — гэта свет сонца, зорак, зямлі. Не кожны можа спасцігнуць гэты свет. І тым каштоўней глыбінная аднасць светаадчування, якая з'яўдала простага селяніна і вялікага песняра.

Фаіна ВАДАНАСАВА,
заг. навукова-эксплазійнага аддзела Літаратурнага музея Янку Купалы.

На Беларусі ведаюць аб музеі ў Пячышчах, літаратурны музей Янку Купалы падтрымлівае з ім сувязі. Свае кнігі пра песняра падарыў Алег Лойка, творы паэта прыслалі яго родныя.

Што нясе гэты музей людзям, якія зярнаты сее ў сэрцах сваіх наведвальнікаў?

Пагартаем кнігу водгукаў.
«Мы ганарымся, што на нашай Верх-Услонскай зямлі жыў і тварыў выдатны беларускі паэт.

21 мая 1988 года».
«З трапятаннем уваходзіла я ў гэту скарбніцу. Цудоўны музей! Выразна аднаўляе абставіны тых часоў, так і адчуваеш прысутнасць самога пісьменніка. Як хораша, што існуе такое месца, сапраўдная Мекка для прыхільнікаў яго творчасці.

2 чэрвеня 1990 года».
Большасць наведвальнікаў — жыхары Верх-Услонскага раёна або Казані, але ў музеі бываюць і нашы суайчыннікі, і не толькі тыя, што жывуць на Бе-

ларусі. Асабліва прыемна бачыць запісы па-беларуску тых, хто шмат гадоў як пакінуў родную зямлю.

«Шчырае дзякуй стваральнікам гэтага музея ад земляка Янку Купалы, які шмат гадоў жыве тут, у Казані, далёка ад Роднай Зямлі.

1 кастрычніка 1983 года».
А вось запісы вучняў з Беларусі, якія трапілі ў Пячышчы пасля Чарнобыля:

«Мы, вучні СШ № 1 Мазыра, шчыра ўдзячны татарскаму народу, які ўшаноўвае памяць аб беларускім паэту-песняру, паэту-змагару за народнае шчасце.

30 чэрвеня 1986 года».
Застаецца толькі далучыцца да вучняў з Мазыра і пажадаць музею светлай будучыні.

Г. РЫДЗЕУСКІ,
А. БОЛАТАУ,
сапраўдныя члены
Геаграфічнага таварыства
Рэспублікі Беларусь.

нікі аршанскіх сямігодак. Спаткалі яны нас як не трэба лепей».

Была нядзеля, і госці наведвалі мясцовы рынак.

Знаходзілася падоўгу ў Ляўках, непадалёку ад Горацкага раёна, Купала мог наведваць Горкі і неафіцыйна. Тут было ў яго шмат сяброў — жыла П. Мядзёлка, працавалі выкладчыкамі пісьменнікі М. Гарэцкі і Ю. Гаўрук, браты М. Гарэцкі і Г. Гарэцкі. Паэт быў добра знаёмы з дырэктарам акадэмічнай бібліятэкі Д. Новікавым.

Апошні раз Янку Купалу давялося пабываць у Горках у пачатку вайны. Пакінуўшы 30 чэрвеня 1941 года дачу ў Ляўках, паэт з сям'ёй у той жа дзень дабраўся да Горак. Забег на работу да свайго добрага знаёмага і сябра Д. Новікава. Паколькі ўжо была другая палавіна дня, гаспадар прапанаваў начлег. Але Купала адмовіўся, спаслаўшыся на тое, што Горкі могуць бамбіць, а вось вёску Горы, якая за пятнаццаць кіламетраў ад горада, наўрад ці фашысцкія сцяргвятнікі дастаюць. Д. Новікаў неадкладна расказаў сябрам аб сваёй апошняй сустрэчы з Іванам Демінікавічам і Уладзіславай Французай, збіраўся напісаць успаміны, але не паспеў. Яго вусны расказ памятаюць нека-

торыя мясцовыя краязнаўцы. Жыхарка Горак, загадчыца аддзела вучэбнай літаратуры акадэмічнай бібліятэкі Г. Казленка захавала ў памяці некаторыя дэталі і падрабязнасці, звязаныя з дружбай Янку Купалы з Д. Новікавым.

Пра яго варта сказаць некалькі слоў. Дзяўчын Рыгоравіч [1896—1976] — арганізатар і нязменны дырэктар [1919—1976] бібліятэкі БСГА, актыўны прапагандыст літаратуры, вялікі аматар прыроды. Вучыўся ў Горацкім землярна-агранамічным вучылішчы разам з братам М. Гарэцкага Г. Гарэцкім. З 1932 па 1975 гады з'яўляўся старшым выкладчыкам БСГА. Увесь час сумяшчаў асноўную работу з грамадскай пасадай дырэктара садова-паркавай гаспадаркі [1923—1976]. Пры яго непасрэдным удзеле і пад яго кіраўніцтвам тэрыторыя акадэмічнага ператворана ў адзін з прыгажэйшых прыродных куткоў Беларусі. З Купалам пазнаёміўся ў 1925 годзе. Знаёмства перарасло ў сяброўства. Цікава, што адзін з гатункаў вяржыняў, выведзеных пры ўдзеле Д. Новікава, у гонар паэта быў названы «Купала». Шкада, што гатунк гэты загінуў у час вайны і больш не аднаўляўся.

Існавала вершаванае прысвячэнне Купалы, адрасаванае непасрэдна Д. Новікаву — стваральніку бібліятэкі ВУ. Называлася яно «Сярод дубоў і ліп адвечных». Аб гісторыі яго ўзнікнення расказала мне Г. Казленка. Новікаў часта цытаваў па памяці дарагія яму радкі. Верш меў недзе 8—10 чатырохрадкоўяў.

Які ж далейшы лёс гэтага твора? Разам з перапіскай, фатаграфіямі з падарункавымі надпісамі паэта, кнігамі з аўтографамі і іншымі рэліквіямі арыгінал загінуў у агні вайны. На жаль, верша ніхто не запісаў, не засталася яго і ў архівах Новікава. Не памятае дакладна верш і Г. Казленка.

У 1938 годзе паэт падараваў бібліятэцы акадэміі некаторыя асобныя выданні сваіх твораў, у тым ліку паэмы «Над ракой Арэсай». Асабіста Д. Новікаву былі ўручаны зборнікі вершаў «Беларусі ардананоснай» [1937] і «Ізбранныя произведения. Стихи» [1938] з аўтографамі. У хатнім альбоме Д. Новікава доўгі час захоўваліся тры здымкі — два групавыя і адзін — партрэтнага тыпу. На апошнім Купала — з ордэнам Леніна на грудзях. Здымак Новікаву ўручыў сам паэт у 1940 годзе ў Мінску, куды той заязджаў па дарозе з Масквы, дзе прысут-

Я. КОЛАС І Я. КУПАЛА. 1935 г.

Бяларучы

Бяларучы блакітныя —
Крынічка Беларусі.
Плыве пачатак ліпеня
Над ціхаю вярбой,
Плывуць аблогі белыя,
Махаюць крыллем гусі...
Спадарыня Купаліха
Усміхаецца з журбой.
Хвіліны незабыўныя
Ва ўладзе цёткі Уладзі!
Былі яе запрасіны
Для кожнага — закон.
Ля доміка драўлянага,
Як на вялікай стадзе,
На той Зямлі стаялі мы,
Дзе рос, вучыўся Ён.

А хлопчыкі бялявыя,
Як сонца залатыя,
Нагадвалі сабою
Ягоны родны твар.
Глядзела я
і верыла,
Што падрасцунь малая
І спадчыну Купалаву,
Як лепшы прымуць дар.

Бяларучкія хлопчыкі!
Душой не ачарсцвейце
І будзьце духу верныя,
Прыгожыя сабой.
Хай слова беларускае
Прымаюць ваши дзеці!
...Здалёк глядзіць Купаліха,
Усміхаецца з журбой.

● Я выстаяць, выцерпець, людзі,
Гатова
Самую доўгую ў свеце чаргу—
Па светлую ўсмішку,
на добрае слова,
Я не магу пазіраць на тугу.

О, я настаялася ў чэргах
ваенных!
Сніла акраец і шэрую соль...
Прагну з даўнейшаю прагай
нязменнай
Сёння суцішыць ваш смутак
і боль.
Хворым прынесці слова
спагады,

Згасную ўсмішку хутчэй
адрадзіць.
Кожнай, знясіленай чэргаю,
рада
Промнік надзеі сваёй падарыць.

Ёсць вера

А я залежу ад надвор'я
І ад замгленага сусора,
Ад сумных вачанят дзяцей —
Ім выжыць сёння ўсё цяжэй...
Залежу я ад свежых ран,
Што выдае тэлеэкран,
І ад чарнобыльскага страху,

«Кожны піша, як ён дыша».
Булат АКСДЖАВА.
(Вольны пераклад на «трасянку»).

Раскінуўшы ногі на шырыню сваіх плеч, на дубе сядзеў пугач. Сядзеў і думаў.

Ягоныя суродзічы даўно паляцелі на паляванні, каб паспець за кароткую летнюю ноч здабыць ежыва. Ён жа не спяшаўся ўслед за імі. Ён думаў.

Проста пад дрэвам, на якім ён сядзеў, распачалі валтузню і смачны піск мышы. Пугач схамянуўся, зглытнуў сліну, падняў крылы і прыкрыў імі вушы. Мышы перашкаджалі яму. Ён думаў.

Замест зорак на небе паступова пачалі вымалёўвацца маленькія і вялікія воблакі. Спачатку цяжкія: чорныя, потым лёгкія: белыя. Святло пачало свой нічымы няспынны наступ на цемру. Пугач ведаў гэта. Але святло было яшчэ далёка, і ён толькі трохі прыплюшчыў вочы. Ён думаў.

І вось першы сонечны прамень сплігануў на вершаліне дуба, а потым балюча прайшоўся сваім вострым лязом па вачах пугача.

Пугач страпануўся, узмахнуў крыллем і зляцеў з дуба.

Я не ведаю, пра што ён думаў.

ехаўшы да Кіева. І няхай даўно памёр дзед Лаўрэн, муштук ягоны жывы, і зраз нагадавае ён мне пра тыя тры дні, кожны вечар з якіх быў падобны да сённяшняга.

Дождж шапацеў па лістоце. Нудотны, без пачатку і канца: я заспеў яго на сярэдзіне. Дождж шапацеў і перашкаджаў пачуць, пра што гаманілі тыя двое пад адным парасонам. Чым яны зацікавілі мяне, чаму я спыніўся на гэтым прыпынку паводдаль ад іх? З твару яны былі падобнымі адзін да аднаго, як мой адбітак у люстэрку да мяне. Але апраччаныя — не як блізныя: па-рознаму. Я набраўся смеласці і падышоў бліжэй. Яны дамаўляліся ўжо пра новую сустрэ-

МРОІ

Барыс Лябровіч

чу і адзін тлумачыў другому, як дабрацца да прызначанага мейсца:

— На 62-м «Т» даедзеш да трэцяй Зялёнай, потым на хуткасным ліфце спусцішся на пяты Узровень, сядзеш на 193-ці «М», выйдзеш на шостаў Чырвонай, тут пачакаеш 76-ты «Е» і даедзеш да дваццаці першай Зялёнай. Зноў спусцішся на тры Узроўні і на 101-ым «К» праядзеш сем прыпынкаў да пятнаццаці Ружовай. Там, на прыпынку, я і буду цябе чакаць.

— Прабач, але я дрэнна арыентуюся пакуль ва ўсіх гэтых колерах, нумарах і ўзроўнях. Таму, будзь ласкавы, запішы мне, каб не наблытаць.

І галасы іхнія былі падобныя, і міміка. Яны настолькі былі занятыя сабою, што, здаецца, не заўважалі мяне і зусім забыліся пра нейкую асцярожнасць.

— Устыла-а... — прастагнаў першы, — і калі гэта скончыцца?..

У другога, у таго, што стаяў тварам да мяне, заблішчэлі ў вачах слёзы.

Падышоў 287-ы «Ц» да пятай Блакітнай. Першы, нат не развітаўшыся, хуценька ўскочыў у расчыненыя дзверы. Другі застаўся пад парасонам.

«Шчаслівыя... — падумаў я і пайшоў, — шчаслівыя... І ўжо двое...» — крокі мае запавольваліся і раз-пораз я азіраўся на прыпынак, дзе стаяў пад парасонам не мой дваінік.

Цень мукі паўзе па сцяне — вялізны, быццам мыш. Хворы Антось ляжыць у ложку і назірае за ім. Муха паўзе па нябачнай нітцы, што вісіць каля лямпачкі, потым лёгка злятае з ніткі і пачынае нейкі незразумелы рытуальны танец вакол лямпачкі. Да яе далучаецца яшчэ адна муха, яшчэ, яшчэ і яшчэ... Вось ужо чорнае кола з шумам аблятае лямпачку, вось ператвараецца яно ў шар, які аблеплівае лямпачку, нібы абжур. У хаце робіцца цёмна, як на вуліцы. І тады заўважае Антось, што ля парoga свеціцца нечыя вочы. «Кот», — думае ён, нагінаецца, дастае з-пад ложка пантофель і з крыкам «Апсі-ікі!» кідае ў парог.

Жаночы віск адтуль прымушае Антосю ўздрыгнуць. Тым часам на фоне дзвярэй пачынае вымалёўвацца жаночая постаць. Яна ўсё святлей і святлей, усё выразней і выразней. Дзяўчына ідзе да ложка. «Голая!» — з жахам бачыць Антось. І цягнецца ягоная рука да начніка, які ві-

сіць над ложкам і пра які ён толькі зраз угадаў. Дзяўчына набліжаецца, яе рукі ўжо над ложкам... Антось пстрыкае ўключальнікам...

Крык! Страшны, невыкрык жанчыны!..

У пакоі пуста. Толькі на падлозе лужына крыві. Яна павольна расцякаецца...

Самая сур'езная размова якую я гутарыў здарылася аднойчы пад вечар у доме што рос пры дарозе і вокны ягоныя сляпілі вочы адзіночых падарожных сваім брудным чырвоным колерам размазаным неахайным маляром на паўне-

ба і каб яшчэ трохі і сонца нашае стала б назаўсёды камуністычна-чырвоным бо няма ў свеце ярчэйшых ідэалаў чымсьці тыя якія вычытаў некай Фрыдрых Энгельс у Карла Маркса і падарыў людзям разлішы па кроплі ў кожны том ягоных і сваіх твораў сціпла выдадзеных летась па-беларуску выдавецтвам «Політгиздат» у Маскве адкуль у 1917-м годзе зляцелі ўсе арлы ў цёплым заморскія краіны каб жыць і не радавацца за тое што з кожным годам квітнее іхняя бацькаўшчына крывавым колерам які не схаваць нават шчыльна пераплетеным калючым дротам з якога ні адзін каваль на свеце не ўзяўся б выкаваць кальчугу для волата на гліняных нагах што хацеў падскочыць вышэй за галаву але наляжыў у штаны і ўсе пра гэта адразу ж даведзіліся не зважаючы на закрытыя межы і лепшыя ў свеце заглушальнікі «галасоў» якім анічога не заставалася раней як казаць праўду бо выдумаць та-кое было немагчыма.

а калі трэба было — морг прымаў і больш. Знаходзіўся ён у глухім куточку ля самай бальнічнай агароджы і каля яго заўсёды дзяжурыў малады чалавек у брудным свэдры. Калі прыходзіў сюды чарговы хворы, ён пытаўся у яго худым хісткім голасам: «Можа, табе твой... (тут ён называў нейкае кароткае слова, якое я аніяк не мог пачуць) ужо непатрэбны, дык аддай яго мне...» Звычайна хворыя аддавалі яму ўсё, што мелі, і голыя знікалі за дзвярыма трупярні. А ён тады выходзіў на вуліцу, да бліжэйшага тралейбуснага прыпынку, і па чарзе шаптаўся з застылымі ў чаканні людзьмі. Ад чалавека да чалавека стаўкі раслі. Падыходзячы да апошняга, мажнага мужчыны з каўказскімі вусамі на паўтвару, ён казаў: «Сівы дзе па трыццаць... І я гатовы аддаць...» Каўказскія вусы прапаноўвалі трыццаць пяць і забірлі ўсю партыю.

Гэта паўтаралася з дня на дзень. Усё скуплялі вусы, і чаму стаялі на прыпынку іншыя, я не ведаю. Мажліва, і сапраўды чакалі тралейбуса.

Воглы туман стаміў сабою вочы, і калі я выйшаў з лагчыны на сонца, кветкі пахлі на ўвесь нос. Былі кветкі жоўтыя — губастыя, і чырвоныя — языкатыя. Незваў я ім не прыдумаў, бо не хапіла часу добра разгледзець: сонца зноў зайшло за высокую скалу і наваколле ахутала сапраўднай чорнай паўднёвай ноч, пра якую дома казалі — цёмна, хоць вока выкалі. Вока я выколаваць не стаў — гэта было б занадта, — а проста прысеў на нейкі пянёк ля ног, каб пера-чакаць цемрыва. Пянёк незадаволена вярнуўся пада мною, нешта бурчэў сам сабе, але нікуды не ўцякаў: куды паяжыш у такую цямрэчку...

Нехта вялікі, пралятаючы паўз мяне, чыркануў крылом мне па скроні і нябачная ліпка кроў тонкім цурачком пацякла за каўнер. На свежы пах крыві пачалі адусоль спаўзацца, сыходзіцца нейкія істыты. Я адчуваў іх смярдзючае дыханне, яны казыталі мае ногі, праця-ваючы свае доўгія целы, аднак напасці на мяне не адважваліся. Яны, пэўна, бачылі мяне і ноччу, і дзівіліся невядо-маму зверу. Гэта іх і стрымлівала. Я думаў: дзе ж хаваюцца яны, гэтыя агідныя, брыдкія стварэнні ўдзень, калі светла, калі коціцца між хмараў сонца? Бо колькі я ні йшоў — вакол былі толькі дзіўнай прыгажосці кветкі.

Пры ўсім пры тым вечар быў вельмі ціхі і сарамлівы. Не было ў ім ні свежасці, ні паху бэзу, як звычайна бывае ў беларускай вёсцы. І ўсё ж гэта быў вечар. Паўнакроўны, моцны сабою, нехта сказаў бы нават — каржакаваты. І гэта таксама было б праўдай, калі б... не абрызаны муштук, які згубіў учора дзед Лаўрэн у горадзе, на Савецкай вуліцы, непадалёк ад кнігарні. Там яшчэ побач выставачная зала Саюза мастакоў месціцца, а далей — помнік апошнім героям — камсамольцам. За помнікам — інтэрнат, у якім доўгія тры дні жыў я некалі ў адной маёй знаёмкай, калі мая знаёмая паехала да сваёй знаёмкай у Кіеў. У Кіеве і я прабываў з месяц, не больш, а вярнуўшыся, зайшоў у інтэрнат да знаёмкай. Зайшоў, каб сказаць:

— Вечарам у ДК фантастыку круцяць... Я пайду.

— Білеты я ўжо набыла. На, мо заго-ніш?

— Няма праблем.

На прыступках ДК гуў натоўп у чаканні лішняга білетка. Прыемна прайсці міма заклапочаных людзей, зацяўшы ў руцэ дзесятак білетаў і, ніводнага не прадаўшы, зайсці ў залу і заняць цэлы рад крэслаў. А потым, калі нехта памнецца сесці побач, перапыніць яго:

— Тут занята, зараз прыйдуць, во бі-леты.

Але білеты не спатрэбіліся. Правадніца пусціла нас у цягнік, нат не спытаўшы пра іх. Прыладкаваўшыся да бліжэйшага століка, мы сталі чакаць, калі падыдзе афіцыянт. Неўзабаве ён з'явіўся ў белым халаце, белым каўпаку, з белымі, выцвілымі, вачыма.

— Што будзеце піць? — спытаў ён спрытна.

Напіўшыся сцюдзёнай крынічнай ва-дзіцы, мы пачэпілі берасцяную конаў-ку на раздвоенае дрэўца, дзе яна вісе-ла раней. Трэ было йсці далей: шлях няблізкі. Пляцкі зноў урзваліся ў гру-дзі і мы пакрочылі наперад, не нагінаю-чыся да грыбоў і ягад, што сціпла раслі злева і справа ад сцяжынікі. У трэцім вагоне мы спыніліся, селі. Афіцыянт нешта пазніўся. Ды і іншыя столікі былі пустыя. І крэслы — увесь рад направа ад мяне глядзеў кіно без седакоў. А фільм, што за фільм быў?

— Ведаеш, я не памятаю, нешта дужа аморфнае... — адказаў я знаёмкай і пры-лэг побач.

Пахла бэзам. А вечар той быў самы сарамлівы. Хай сабе і першы, які я пра-веў далёка ад роднай вёскі, так і не да-

Ад крыкаў матак Карабаха,
Ад слова «бежанец»,

якое
Блукае сёння па зямлі
І стала горкаю бядою
Для сэрцаў,
дахаў і раллі.

А перакідкі, перадзелы
Мастацтва—плёну ўсіх вякоў!
Гаруе Рэлін анямелы
І ў Рэрыха бунтуе кроў.

Каб перадаць людскую горач,
Іграе горды Растрэповіч:
Ёсць песня вечная без слоў,
Ёсць вера ў розум і любоў.

Дзіцячы сад

Бярозы смуткуюць па гульнях
дзіцячых —
Ніхто не будзе свае гарады,
Ніхто не смяецца, не плача,
не скача!
Бярозы смуткуюць чатыры
гады.

Званю я ў канторы
начальнікам розным,
Мне кажуць «рамонт».
А які тут рамонт!
Ні стуку, ні грукі.
Ад глею—барозны.

Раскраслена цэгла, разбураны
плот.

Дзялягі адвезлі альтанкі
на дачы.
Тут цёткі выгульваюць важных
сабак.
Увечары тлумна ад гульняў
сабачых,
І пудзеляў шэрых не злічыш
ніякі!

І толькі ў надзеле
на двор запусцення
Прыводзяць матулі падрослых
дзяцей.
І круглыя вочы ва ўсіх
ад здзіўлення:

Шкада ім куточка!
што ж будзе далей!

Бярозы смуткуюць ад спёкі,
ад стынкі,
Ад вокнаў глухіх,
ад маўклівай бяды.
Ніколі нідзе не відаць
гаспадыні —
Шукаецца спонсар чатыры
гады.

Ах, модныя словы,
нікчэмныя справы!
Няўжо ў нас інакшага выйсця
няма!
Вучыцеся ў дзетак! Вы маеце
права
І словы згадайце:
«Я—сам. Я—сама!»

Цягнікі

Пэрт развітаўся з паззіяй:
— Хэй пішучы маладыя,
дзёрзкія!
А мой цягнік, як кажуць,
адшоў.
Забываўся ён,
што цягнікі
І адыходзяць,
і вяртаюцца
З паўстанкаў,
з водараў лясных,
Світанкаў росных,
З таямнічага змяркання,
З незабытага каханья.

Кожная хвіля набліжала мяне да раз-
гядкі — да выхаду сонца з-за скалы
заставалася не больш хвіліны. І тады я
ўзгадаў пра ліхтарык, што спаў у ма-
ёй кішэні. Я выхапіў яго і імгненна ас-
вятліў наваколле...

Нада мною схіліліся кветкі: жоўтыя—
губастыя, і чырвоныя—языкатыя. Па на-
гах, як вушкі, віліся іхнія карані... Блі-
шчэлі вострыя зубы ў ашчэранных паш-
чах...

Кветкі так і застылі ў нечаканым свят-
ле, як на фотаздымку, як НЕ жывыя...

□
Іх было двое на ўвесь вагон. Ранішні
дизель, які называлі рабочым, таму што
выкрас на ім ездзілі ў Гомель на працу
вяскоўцы, быў пакулі пустым. І яшчэ
кіламетраў пяцьдзесят, альбо не менш
як гадзіну, будзе пустым.

Ён зайшоў першым, сеў непадалёк ад
уваходу. Праз два прыпынкі ў супраць-
леглыя дзверы ўвайшла яна. Села тва-
рам да яго.

Я не ехаў у гэтым вагоне. Я назіраў
за імі са свайго дому, седзячы за ста-
лом над непачатым аркушам. У адроз-
ненне ад іх, я ўжо ведаў, што будзе да-
лей. Аднак не мог нічога ні паказаць
ім, ні змяніць. Жыццё развіваецца па
сваіх законах, якія непадуладныя ніко-
му. І мне. Я змог толькі зазірнуць на
некалькі гадзінаў наперад і ўбачыць, як
хлопец і дзяўчына выйшлі ў Гомель з
дызеля — спачатку яна, потым ён з яе
цяжка сумкай у руках.

Вось яны ўжо на прывакзальнай пло-
шчы, на прыпынку. Падыходзіць тра-
лейбус. Хлопец дапамагае дзяўчыне
ўвайсці ў яго, падае сумку. Яны разві-
ваюцца.

Нічога дрэннага не здарылася. І дзя-
куй Богу.

...А пакулі хлопец сядзіць насупраць
дзяўчыны ў пустым вагоне і думае, як
бы падысці да яе, каб пазнаёміцца.
Падыходзь, хлопца. Усё будзе добра.

□

«Навошта я выйшаў на гэтым лясным
прыпынку?» — сто разоў пашкадаваў
я, пакулі дабраўся да першых дзвя-
ціпалярховікаў горада. Так і ведаў:
апошняя таксоўка даўно ўжо адышла ў
нябыт і стомлены шафёр цяперака ад-
пачывае недзе на сваім мяккім вобла-
ку, якое ўсё збіраецца хуткім дэджом
упасці на зямлю. Так і ведаў, што да-
вядзецца зноў браць напратат пару пля-
шак «Пшанічнай» і дэбірацца на іх да
свайго гатэлю. Лёгка сказаць: узяць
напратат. Гэта ў гадзіну дня, калі ўсе
спяць па сваіх норах і толькі мурашкі
снюць пад нагамі і так і чакаюць мо-
манту, калі я спынюся, каб ускраскаць
на мяне і адхапіць тлусцейшы ка-
валак... І адкуль узяліся яны ў гэ-
тым мірным, абшарпаным горадзе, у
які вайна не зазірала з часоў Івана
Жахлівага? Бактэрыялагічная зброя? Па-
добна на тое, бо ўчора паведамлялі ў
праграме «Час», што кжраз над гэтым
лесам пралятаў чарговы чаўнок «Чэ-
ленджэр» і ці мала што магло выпасці
з ягонага чэрава і размножыцца за ноч...

Дзень. Спякота. Усе спяць. Каб ночу
таксама размнажацца... Больш ніякай
работы тут не засталася... Расея. Сацыя-
лізм. Год 1988-ы ад нараджэння Хры-
стовага.

□
Крот пракапаў пад зямлёю ход. З
турмы — на волю. З горада — у шы-
рокае поле. Жаваронкі спяваюць, ва-
сілікі цвітуць, збяжына каласіцца...

Але ніхто не пакарыстаўся тым ходам.
Мышы абміналі яго, вушкі адпаўзлі
падалей ад яго, мурашкі не заў-
важалі яго, а людзі стараліся наступіць
на яго, каб заваліць...

Крот удыхнуў свежага паветра з па-
хамі красак і траў — і вярнуўся прака-
паным ходам назад у турму.

Адному й на волі ня вольна.

□
Кволае ранішняе сонца нясмела са-
чылася скрозь густую спелую лістоту.

Спелае ранішняе сонца густа сачылася
скрозь нясмелую кволую лістоту.

Скрозь густую спелую лістоту нясме-
ла сачылася квлае ранішняе сонца.

Скрозь нясмелую кволую лістоту гу-
ста сачылася спелае ранішняе сонца.

Нясмелае ранішняе сонца квла са-
чылася скрозь густую спелую лістоту.

Ранішняе сонца густа сачылася скрозь
кволую лістоту.

Ранішняе сонца квла сачылася
скрозь спелую лістоту.

Ранішняе сонца нясмела сачылася
скрозь густую лістоту.

Кволае ранішняе сонца сачылася
скрозь густую лістоту.

Густое ранішняе сонца сачылася
скрозь кволую лістоту.

Ранішняе сонца сачылася скрозь лі-
стоту.

Скрозь лістоту сачылася сонца.

Сонца скрозь лістоту.

Сонца скрозь.

Скрозь.

□
Колькі сябе памятаю — люблю вішні.

Спелыя, ажно чорныя, налітыя сокам,
яны і зараз стаць (вісяць) прад маімі
вачыма. У нашым садзе было шмат віш-
нёвых дрэў. Старых, высокіх. Раслі яны
паўз плот ад вуліцы і ўздоўж двара ба-
бы Параскі. Калі надыходзіў час абіраць
вішні, па выхадных да нас у двор з су-
седняе вёскі прыходзілі знаёмыя і не-
знаёмыя людзі купіць вішняў. Адна
лезлі на дрэвы і самі рвалі ягады, дру-
гія хацелі гатовых, абабраных. І тады
галоўным абіральшчыкам быў я. Мала
сказаць, што я любіў гэтую справу. Я,
нібы наркаман, трызіў ёю. Дзіўна,
праўда? Бо якая-нікая, а ўсё ж гэта
праца. Але дзіўна, пэўна, тым, хто ані-
колі не залазіў на высачэзнае дрэва,
не гойдаўся на ягоных галінах ўслед
за ветрам, не цягнуўся да апошняй ві-
шанькі дрыготкімі пальцамі, баючыся
вось-вось сарвацца і зваліцца разам з
адламанам па-жывому галінаю ўніз з
больш чым дзесяціметровай вышыні.
Была ў гэтым свая, асабліва романтич-
ка, была ў гэтым — паззія.

Самыя буйныя, самыя спелыя, самыя
салодкія вішні былі, звычайна, у самым
вільчыху дрэва. У нас казалі — у шчы-
ку. Даросламу дастаць іх, не рызыкую-
чы ўпасці, ніяк немагчыма было. Не ча-
паў да пары да часу іх і я. І толькі калі
ўсе вішні лічыліся абабранымі, калі ста-
ялі на падваконнях трохлітровыя слоікі
і васьмілітровыя бутлі з цёмна-вішнёвай
настойкаю з першых ягад, я залазіў да
сваіх вішняў. Яны былі ўжо трошкі пад-
вяляны, шмат якія падзябалі птушкі, але
што гэта быў за смак! Ці знайдзю я сло-
вы, каб перадаць яго. Не варта, пэўна,
і займацца гэтым... Дык чаму тады я
ўсё гэта ўспамінаю зараз? А таму, што
было, аказваецца, нешта светлае і цу-
доўнае і ў маім жыцці. Тое, прыгад-
ваючы што цяпер, я шчасліва усміхаю-
ся і думаю: а, можа, усё ж і недарэмна
я жыў на гэтай Зямлі.

□
Ішла вайна. Гінулі людзі. Падалі ў ба-
лота. І паміралі ў ім. Забытыя ўсімі.
Прапалыя роднымі. Без вестак пра-
паўшыя.

Ночу яны ўстаюць. Збіраюцца ў куп-
кі. Па трое і больш. Смаляць цыгаркі.
Грэюць гарбаты. І маўчаць.

Яны чакаюць нас. Жывых, перамог-
шых. Дзесяць гадоў... Дваццаць, пяць-
дзесят... Чакаюць... Чакаюць і па сёння.
Выкруаць па цыгарцы. Пап'юць гарба-
ты. З пустых кубкаў. Прабітых кулямі.
Сагнутых танкамі. З'едзеных часам.
Адзін з іх уздыхне. Другі хітне ў журбе

галавою. Трэці махне ў адчай рукою.
Чацвёрты прыплюшчыць тужліва вочы.
А пяты мацюкнецца...

І разыдуцца яны да сваіх касцей, што
ляжаць пабялелыя і пачарнелыя проста
на зямлі, непахаваныя, і застынуць у
чаканні нас.

І зямля іх не адпускае, і неба не пры-
мае.

□

У роднай вёсцы сядзеў я ля вакна і
пазіраў на суседскі плот. Па вуліцы
прайшоў дзед з пілою ў руках. Не па-
спееў асесці ўзняты ім пыл, як паказаўся
другі дзед з касою на плячы. Яшчэ праз
колькі хвілінаў паўз мяне прайшоў дзед
з сякераю. «Наступны дзед, напэўна,
будзе несці граблі», — падумаў я. І па-
мыліўся: зноў прайшоў дзед з пілою.

□

Падзяліць тры яблыкі між трыма ча-
лавекамі, каб кожнаму было пароўну—
што можа быць прасцей?

А ты не змог. Ты разрэзаў свой яб-
лык напалам.

Адну палову аддаў усходняму суседу,
другую — заходняму. А сам, праз сваю
шчырасць, застаўся ні з чым.

Бо ніхто з суседзяў і не думаў дзя-
ліцца з табою. Наадварот, яны пагляда-
лі, што б яшчэ адхапіць у цябе.

Яны не былі тваімі сябрамі. І не ста-
лі, што б яшчэ адхапіць у цябе.

Яны былі тваімі ворагамі. І засталіся
імі. І надалей будуць.

Дзякуй Богу, ты, нарэшце, пачаў ра-
зумець гэта.

Але, як цяпер ні складвай разрэзаны
яблык, — цэлым ён яго не стане. І як
ні старайся захаваць яго — ён згніе.

І ніхто больш не дасць табе тры яб-
лыкі і не скажа: «Дзялі!».

У гэтым аднаразовым жыцці — усё
аднаразовае. Ува ўсіх: у аднаго чалаве-
ка, у адной сям'і, у аднаго роду, у ад-
наго НАРОДУ.

□

Чорны крумкач апусціўся на галіну
перад вакном. Я сядзеў і маляваў. Чор-
ны крумкач спытаў у мяне:
— Навошта ты гэта робіш?

Я кжраз пацягнуўся, расправіў плечы—
да хрусту ў касцах. Птушка чакала, і я
адказаў ёй:

— Я задаволены працаю. Я доўга ся-
дзеў схілены над малюнкам. Цела за-
клякла...

Крумкач перабіў мяне:
— Я не пра тое. Я пытаю: навошта
ты псуеш перапу?

Гэта было нахабствам. Але я быў за-
даволены сабою. Выпетраная працаю
галава, адпушчаная на волю, была не
супраць лёгкай размовы з птушкаю.

— Дзеля грошай. Я прадам гэтыя ак-
варэлыкі. Заўтра ж. І нехта будзе рады,
набыўшы іх. Павесіць на сцяну і будзе
карыстацца экансерванымі маім наст-
роем, маімі думкамі...

Крумкач маўчаў. Доўга маўчаў. Потым
сказаў:

— І ты ў гэта верыш? Наіўны чалавек...
Кожны, глядзячы на твае малюнкi, бу-
дзе бачыць і думаць сваё, і нават назвы
твае не дапамогуць...

— А хіба гэта так дрэнна?

— Ты пагадзіўся са мною — ты не
мастак. Як можаш ты станавіцца за
мальберт, браць у руку пэндзаль, ка-
лі... калі не верыш у моц сваю, калі не
баішся, што думка твая можа стаць пра-
стытуткаю і будзе падладжвацца пад
кожную, нават самую тупую галаву... Не
стане адной, адзінай, непаўторнай...

— Ты сам мяне вымусіў так сказаць, а
цяперака лавіш на слове.

— Бывай... Мне з табою не цікава...

Чорны крумкач узмахнуў крыллем і
зляцеў з майго малюнка. Ён і сапраўды
быў лішні на ім, бо вельмі пра многае
гаварыў.

З ПАЭТЫЧНАЙ ПОШТЫ

Анатоль ГАРАЙ

Ля царквы

Багамольныя простыя людзі...
Колькі вас перад Богам лягло!
А ён нешта ўсё з раем марудзіць,
Ад нас Праўды хавае свято.

І мы ў неба ўзімаем пагляды
І цалуем у храмах крыжы,
Ды ніяк не пазбавімся звады,
Што гадзюкай ляжыць у душы.

За якія, скажы, праграшэнні
Горкай доляй надзелены мы!
Божа... Божа... Ідуць пакаленні
Па завянай сцещы зімы.

О, Галгофы крутая дарога!..
Ні пачатку табе, ні канца.
Нараджаемца ўсе мы ад Бога
І знікаем па волі Айца.

Багамольныя простыя людзі...
Рай я зная адзін—на зямлі.
На зямлі тут і пекла, і судзі.
На зямлі і сам Бог... На зямлі!

г. Бяст.

Уладзімір ШУРПА

Бахчысарай

Наведвальнікі ціха тут снуюць.
Мо зрэдку шчоўкне тоненькі абцасік.
Амаль праз два стагоддзі я стаю
Там, дзе стаяў калісьці юны класік.
Зіма, вясна, ці лета на двары,
А халадоў, вядома, тут не дужа,
Заўсёды яркай чырванню гарыць
Нібы ўсё тая ж пушкінская ружа.
А кропля, нібы горкая сляза,
Паволі ў чашу падае з фантана.
Выразна чуо, што лэст сказаў,
І крык душы дзявочай, растаптанай.

Зязюля

Яна кувае рана-рана
За соннай рэчкай у бары
А колькі год наканава
Мне па яе календары!

Ку-ку, ку-ку... п'яцідзесяты.
Ізноў спачатку — больш як сто.
Няўжо так шчодра будні, святы
Пралягуць доўгаю вярстой!
А мо дагэтуль быў наіўным:
Бяздумна збочваў з бальшак!
У тым бязмежным свеце дзіўным
Я кветку-папараць шукаў.

Цяпер жыцця амаль палова.
І не заўважыў, як пражыў.
Кувай, зязюленька, нанова.
І надалей паважы.

г. Гродна.

Алесь БАБАЕД

Сплывае лета клінам журавоў
За чарадою год тваіх найлепшых.
І ты стаіш адзін, такі няўцешны.
Нічога не паўтोरчыцца наоў.

Твой шлях зямны адтуль, дзе ты не раз
Такі наіўны — вырасці спяшаўся.
А час імкне і не шкадуе нас.
Вось ты і ўзрос, і ў белы свет падаўся.

І шмат пабачыў стольных гарадоў,
І віражоў крутых мінуў нячала.
Жывеш заўжды ва ўладзе дум і сноў
Аб той зямельцы, што узгадавала.

Бо тут яна выснова ўсіх высноў.
Імкнешся ў белы свет ад роднай хаты.
Каб потым прагнуць родных берагоў,
Быць без віны ў нечым вінаватым.

г.п. Бешанковічы.

Віншуем!

Роздум з нагоды

Народнаму артысту Беларусі
Генрыху ВАГНЕРУ — 70

Мора кветак, прыўзняты настрой, усмешкі на твары — у зале філармоніі ў той вечар панавала святочная атмасфера. Аўтарскі канцэрт да нагоды юбілею аднаго з найбольш аўтарытэтных нашых кампазітараў прафесара Генрыху Вагнера сабраў даволі стракатую аўдыторыю. Тут вядомыя дзеячы нацыянальнай культуры, паважаныя музыканты, студэнцкая моладзь, падлеткі... Кожны нумар праграмы выклікаў бурную рэакцыю публікі. Музыка яркая, выразная. Яна захапляе і кранае душу...

Здаецца, творы ўсё знаёмыя, не раз чула іх у канцэртах і па радыё, аналізавала са студэнцкамі, але вось у выкананні сімфанічнага аркестра Дзяржтэатра рэспублікі пад кіраўніцтвам В. Лявонава загучалі яны

неяк інакш, зайгралі новымі фарбамі. Падумалася: як добра, што ёсць у нас дырыжор-творца. І яшчэ: калі гэтая музыка не страціла з цягам часу прывабнасць і новае пакаленне знаходзіць у ёй нешта сваё, — значыць, гэта сапраўднае мастацтва.

Канцэрт адкрыўся адным з апошніх пакуль што твораў кампазітара — вакальна-сімфанічнай пэмай «Чытаючы Васіля Быкава» (салісты Н. Руднёва і М. Навумчык). Зварот да вайнавай тэмы сёння, калі модным зрабілася мімаходзь адмесяці яе як састарэную, а то і кан'юнктуру? Так, бо антываенная пазіцыя літаральна выпактавана кампазітарам. Афарбаваная ў глыбока асабістыя тоны, гэтая тэма зрабілася магістральнай у ягонай творчасці.

Вялікі рэзананс у культурным жыцці Беларусі канца 50-х гадоў мела вакальна-сімфанічная пэма Г. Вагнера «Вечна жывыя». Гэты лірыка-трагедычны твор кранаў сваёй эмацыянальнай узрушальнасцю, выразнасцю нацыянальнай інтанацыі. У той час ён здаваўся вельмі свежым па музычнай мове. Нездарма ж ім так зацікавілася моладзь. Памятаю, як мы, тады вучні музычнай школы, наладзілі сустрэчу з Генрыхам Матусавічам, каб падрабязна распытаць пра ўпадабаны намі твор. Між іншым, ад кампазітара мы даведліся, што пэма прысвечана памяці яго родных, якія былі знішчаны ў Варшаўскім гета ў гады Другой сусветнай вайны. Сёння гэты твор трывала ўвайшоў у залаты фонд беларускай музыкі.

Значную ролю ў развіцці савецкага музычнага тэатра адыграла створаная на пачатку 80-х гадоў опера Г. Вагнера «Сцяжынаю жыцця» па матывах апавесці В. Быкава «Воўчая зграя». Можна спрачацца пра адпаведнасць музычнай канцэпцыі оперы яе літаратурнаму прататыпу, пра метады ўвасаблення самабытнай быкаўскай прозы ў музычнай інтанацыі, аднак майстэрства музычнай драматургіі з яе шырынёй сімфанічнага дыхання, тэатральная выразнасць музыкі кульмінацыйных сцэн з іх моцным эмацыянальным уздзеяннем, здаецца, відавочныя. Уражае музыка-паэтычная метафара оперы — проты напеў беларускай народнай калыханкі, які ў працэсе развіцця вырастае ў сімвал гуманізму.

Аднак быкаўская тэма не была вычарпана ў гэтым творы. І вось зноў зварот да яе, зноў вобраз партызанскай мадонны, на гэты раз у абагульненай музычнай форме. І — новае вырашэнне, падказанае кампазітару паэтыкай і драматургіяй народнай балоды.

Своеасабліва ўжыты фальклорны элемент — характэрная рыса творчасці Г. Вагнера. Нацыянальныя карані адчуваюцца і ў прадстаўленай у аўтарскім канцэрце Першай сімфоніі кампазітара. Унутраны свет

мастака паўстае тут шматпланавы, у адзінстве процілеглых яго бакоў. Вытанчаная лірыка суседнічае ў сімфоніі з дынамічнымі вобразамі, філасофскі роздум змяняецца актыўным дзеяннем. Твор вельмі яркі і маляўнічы па аркестравым каларыце.

Першая сімфонія была створана ў 1970 г. ужо сталым майстрам, і, думаю, у ёй сканцэнтравалася найбольш істотнае з ягонага светаўспрымання. Любоў да жыцця ва ўсіх яго правах, вера ў светлыя ідэалы... Сёння, калі пачалася пераацэнка савецкага мастацтва, найбольш заўзятыя яго крытыкі схільны кожную праву аптымізму трактаваць як канфармізм або прытасавальніцтва* да афіцыйнай ідэалагічна-эстэтычнай дактрыны. Але ці можна не ўлічваць чалавечыя якасці мастака, яго псіхалогію? Усе, каму хоць раз даводзілася гаварыць з Генрыхам Матусавічам, не маглі не адчуць яго абаяльнасць. Ён не падобны да іншых: рэдкае пачуццё гумару, кіпучая энергія, незвычайны грамадскі тэмперамент, шчырасць у адносінах да людзей. Ён артыстычны і лёгка ўключваецца ў гульню. Назіральны і ўмее дакладна схвапіць нейкія характэрныя рысы сярэдняга і дасціпна спарадзіраваць іх. Усе гэтыя якасці адбіваюцца і на музыцы кампазітара.

Бадай, самая адметная

рыса яго творчага мыслення — тэатральнасць: яркае вобразаў, іх жанравая акрэсленасць. Разнастайныя формы руху, міміка, жэст абумовілі пластыку яго музычнай інтанацыі. Можа, таму асабліва ўдала працуе Г. Вагнер у жанры балета. На сцэне ДАВТа Беларусі ў розныя гады былі пастаўлены «Падстаўная нявеста» (1958), «Святло і цені» (1963), «Пасля балю» (1971).

На жаль, не ў традыцыі нашага акадэмічнага музычнага тэатра захоўваць у рэпертуары лепшыя нацыянальныя пастаноўкі. Зразумела, ёсць сярод іх і тыя, што карысталіся значным поспехам у свой час, як, напрыклад, другі балет Г. Вагнера, а сёння маральна састарэлі. Але лёс балета па матывах апавядання Л. Талстога «Пасля балю» іншы. У 70-я гады ён нядоўга пратрымаўся на сцэне, на што, думаю, вельмі паўплывалі хібы харэаграфічнага вырашэння спектакля. Дарэчы, у канцэрце мы пачулі сюіту з гэтага балета, музыка якой уразіла сваім характэрным, высакароднасцю і... відовішчасцю: нават у неспецыяліста перад вачамі паўставалі харэаграфічныя вобразы. І зрабілася крыўдна, што музыка гэтая не гучыць у оперным тэатры. У пагоні за ўсё новым і найноўшым мы страчваем ужо набытыя культурныя каштоўнасці. А можа,

МУЗЫКА

ЗЛЯЦЕЛА з яра: «Тызенгауз-капэла», — і нова-народжаная супольнасць гродзенскіх музыкантаў набыла імя. Праўда, пакуль толькі ў лімаўскіх нататках пра стварэнне і першы канцэрт капэлы...

Каб уявіць маштаб асобы Антонія Тызенгауза, ацэніць зробленае ім для развіцця мастацтва на беларускіх землях, дастаткова глянуць у энцыклапедыю. Лепей жа разгарнуць кнігу «Музыкальны тэатр Беларусі» ці пазнаёміцца з навуковай навінкай — дыктоўнай працай Г. Барышава па гісторыі беларускага тэатра 18 ст. Але, на жаль, гэты выданні проста не могуць быць ва ўжытку кожнага зацікаўленага чалавека. І таму толькі, што выдаўцы зрабілі з іх бібліяграфічную рэдкасць, абмежаваны тыражы некалькімі сотнямі экзэмпляраў — на гора і аўтарам, і чытачам. Быццам бы на Беларусі не набярэш і тысячы «культурных».

Пра тое гаворка мае быць асобная... Ну, а што ж Тызенгауз, гродзенскі староста?

Жорсткі, у адносінах да сваіх прыгонных, магнат. Дасведчаны аматар мастацтваў, збіральнік нотнай бібліятэкі. Славалюбівы мецэнат, які вёў ліставанне з Гайднам, Русо. (Апошняга ён нават запрашаў пагасцяваць «у літоўскіх лясах» — Белаежскай пушчы). Тызенгауз намагаўся зрабіць Гродна цэнтрам культуры агульнаеўрапейскага кшталту, адкрыў у горадзе шэраг навуковых, навукальных устаноў. У 70-х гадах 18 ст. стварыў уласны прыдворны тэатр, пераважна з оперна-балетным рэпертуарам. Неўзабаве поруч з заходнееўрапейскімі талентамі, запрошанымі працаваць па кантрактах, выступалі ўжо выхаванцы Гродзенскай музычна-тэатральнай школы, найперш дзеці беларускіх прыгонных ды мяшчан.

«Я дазволіў тое, што ў больш развітых краінах бачылі ў невялікіх мястэчках», — пісаў А. Тызенгауз каралю. Прычым свае дзеянні ён трактаваў як толькі клопат пра «цы-

Давер з першага позірку

Ёсць «Тызенгауз-капэла»

вілізацыю тутэйшага краю», даводзіў, што тэатр неабходна падтрымліваць «толькі ў імя асветы, а не ў імя даходаў». Сёлета, быццам салідарызуючыся з гэтымі мудрымі словамі Тызенгауза, нашчадкі ягонай справы таксама дзеля асветы, а не дзеля даходаў зладзілі ў горадзе капэлу. Фактаў хапае, каб пераканацца: маладой гродзенскай інтэлігенцыі ёсць што помніць-шанаваць і ёсць што адраджаць. Новы парастак ад старых каранёў наўрад ці ўзышоў бы праз 200 год, каб не пажыўны пласт культуры далёкіх часоў (яшчэ ў 1543 г. горад меў адзін з першых аркестраў на беларускіх землях, т. зв. «літоўскую капэлу» з мясцовых спевакоў, інструменталістаў), каб не традыцыі нядаўняга 19 ст. (аркестр І. Дабравольскага, дзейнасць «Паганіні ў спадніцы», беларускай скрыпачкі Т. Юзафавіч-Бароўскай). І, вядома, каб не спрыяльнае культурнае асяроддзе сённяшняга горада і каб не падтрымка адраджэнскіх працэсаў з боку т. зв. афіцыйных структур.

Сумняваецца наконт афіцыйнай падтрымкі? Патлумачу. Летась на пленуме Саюза музычных дзеячў, прысвечаным вынікам І фестывалю «Адраджэнне беларускай капэлы», было вырашана, сярод іншага, садзейнічаць утварэнню гэтых музычных структур (аналагічных традыцыйным для культуры 18 ст. на беларускіх землях) у месцах іх гістарычнага існавання. Прыдатна сітуацыя для ажыццяўлення адраджэнскай ідэі склалася ў Гродне. Туды (не мінула і месяца пасля фестывалю) і вы-

правіліся парламенцеры ад СМД на чале з намеснікам старшыні праўлення Н. Вітанкай. Плён перамоваў з гарадскімі ўладамі засведчыла сама назва нататкі, змешчанай неўзабаве ў нас: «Будзе і капэла Тызенгауз». А ўжо ўвесну меў адбыцца гродзенскі фестываль старадаўняй музыкі з удзелам беларускіх энтузіястаў адраджэння і замежных выканаўцаў. Вызначыўся расклад, рыхтаваліся да друку праграмы, і раптам — няма грошай»: банальна-ганебная фраза, гэткае ўсюдыснае дзіця інфляцыі.

Ну, дык бывай, шляхетная ідэя, натхнёная імем Тызенгауза?..
І тут — нібыта ў беспрасветласці запалілася свечка — прыляцела з Гродні добрая вестка: на 26 мая прызначаны першы канцэрт капэлы.

Жылі ж мы неяк і без слова «прэзентацыя»! Але што ж тады было ў Гродне: прэм'ера? дэбют? адкрыццё? знаёмства? урачыстае прадстаўленне? Бадай, увесь гэты лексічны набор аддала б я за адно кароткае слова, здатнае перадаць пазначыць саму сутнасць і атмасферу падзеі: **цуд!** (А для людзей з, так бы мовіць, неразвітым пачуццём цуду, хай будзе «прэзентацыя»).

«Прэзентаваным цудам» падаваўся ўжо сам горад, амаль незнаёмы, з якім лёс звёў кароткі вясенскі дзень, і таму цяпер адкрывала яго наноў. Ну хіба не цуд — ацалелая рэліквія ў старым парку, рэлікт нават, — былы тэатр Тызенгауза, цяпер Гродзенскі лялечны!

Невялічкі, ладненькі, як прыгожая старая цацка. І капэла, і школа — тыя самыя! — былі непадалёк. Плошчу паблізу мусяць назавуць імем Тызенгауза... Хоць і не ў тэатры будзе сталы прытулак адраджанай капэлы (такое памяшканне пакуль не вызначана, цяжкасці з пошукам месца і для зводных рэпетыцый), яе творчае хрышчэнне адбывалася на гістарычных падмостках: добры знак!

У адрозненне ад знакамітага гаспадара прыдворнай капэлы, мастацкі кіраўнік і дырэктар капэлы гарадской мае абмежаваныя адміністрацыйныя правы, сціплыя фінансавыя магчымасці, тузін праблем, але і свой імідж. Гэта ўжо добра вядомы ў рэспубліцы малады кампазітар Андрэй Бандарэнка, самабытны мастак і энергічны арганізатар, адзін з першых ініцыятараў утварэння ў Гродне такога ўнікальнага творча-выканаўчага сімбіёзу: камерны аркестр плюс камерны хор. (І кампазітар побач...). Можна толькі марыць пра такую ідэальную мадэль у нашым цяперашнім канцэртным жыцці, дзе аркестравыя ды харавыя калектывы існуюць аўтаномна, гады ў рады сустракаюцца для ўвасаблення буйных вакальна-сімфанічных партытур.

Канечне, кампазітар цешыць мажлівасць супрацоўніцтва з унікальным выканаўчым складам. І гэты не замінае ягонай прафесійнай патрабавальнасці (у тым ліку да сябе), крытычнасці ацэнак, хця творчы патэнцыял, сугучнасць поглядаў партнёраў-музыкантаў А. Бандарэнку радуе.

Камерны аркестр, які ўжо добра ведаюць у горадзе (існуе другі сезон, мае сваю публіку), узначаліў цягавіты й перспектывны дырыжор Уладзімір Борматаў. Гэты калектыв стварыць было лёгка: канкурэнцыі няма, небагата ў горадзе прафесіяналаў, здольных да такой справы. Аркестр сабраў пераважна педагогаў музычных навукальных устаноў. А харавых калектываў у Гродне аж чатыры, з іх адзін выбітны склад «скамплектаваць» — ці мажліва? Затое, на думку А. Бандарэнка, ёсць адзін харавы дырыжор, мастак, здольны стварыць сапраўды творчы, мабільны калектыв. Гэта выкладчык музычылішча Ларыса Іконнікава, яна і ўзначаліла хор капэлы.

Чаго яшчэ хацець для творчай працы! Чаму ж постаць усё таго ж Тызенгауза дакорам становішчу цяперашняму падаецца? Дбаў процак пра прэстыж капэлы, культываваў пры двары «самае-самае», шанаваў музыкаў ды артыстаў сваёй гадоўлі... Што, сёння хіба не так? Вунь з якой удзячнасцю гавораць пра тых, хто ўсёй душою падтрымаў ідэю музычнага адраджэння роднага горада і не пашкадаваў на гэта сродкаў з мясцовага бюджэту. Старшыня гарвыканкома С. Домаш, ягоны намеснік А. Мілінкевіч, загадчыца аддзела культуры І. Кліменка рэальна дапамаглі аформіцца гэтай цуду пасярод бізладдзя — гродзенскай муніцыпальнай «Тызенгауз-капэла» (каціца называецца яе гэтак!). Да канца года вылучана датацыя, удзельнікі абодвух калектываў залічаны на працу (па-

тэра вярнуцца да партытуры Г. Вагнера і ўбачыць яе свежым вокам? Здаецца, гэта было б на карысць тэатру.

Сцэнічнае ўвасабленне маглі б мець і многія з інструментальных канцэртаў Г. Вагнера. Гэты ўлюбёны кампазітарам жанр у праграме аўтарскага вечара быў прадстаўлены нядаўна створаным Канцэртам для двух фартэпіяна і камернага аркестра. Яго бліскуча выканалі І. Алоўнікаў і Н. Ташчыліна.

Канцэрты Г. Вагнера (ён пісаў іх для фартэпіяна, скрыпкі, віяланчэлі, кларнета, цымбалаў) разлічаны на сапраўдных віртуозаў. Разам з тым — гэта добрая школа для маладых выканаўцаў. І не дзіва, што кампазітар, прафесар музычнага факультэта Мінскага педагагічнага інстытута, шмат зрабіў у галіне музычнай адукацыі ў рэспубліцы. Больш таго, яго музыка для дзяцей карыстаецца ў маленькіх выканаўцаў вялікай папулярнасцю. І, можа, менавіта тыя гадзіны, што ён бавіць у асяроддзі моладзі, даюць яму новы творчы зарад, энергію абнаўлення.

Генрых Вагнер адмовіўся ад афіцыйнага святкавання свайго юбілею. Мо яно і правільна — падводзіць творчы рахункі пакуль што ра-на...

Радаслава АЛАДАВА.

ВЫСТАУКІ

НЕШТА АД ТЫХ ЧАСОЎ

З таго часу, як група тады яшчэ маладых мастакоў адкрыла для шырокага гледача выставачную залу на праспекце Машэрава, прайшло шмат гадоў. Потым мастакі яшчэ некалькі разоў ладзілі выставы прыблізна ў тым жа складзе ў Менску і Маскве. У маі Уладзімір Тоўсцік, Мікола Селяшчук, Валерыя Славуц, Уладзімір Савіч, Фелікс Янушкевіч, Віктар Альшэўскі экспанавалі свае творы ў Мастацкім музеі Беларусі. Кожны з пералічаных мастакоў — асоба вядомая, і ў спецыяльнай рэкламе пэтрэбы не мае. Адметны

стыль кожнага з іх знайшоў прызнанне і ў гледачоў, і ў крытыкаў. Іх творы маюць і фінансавы поспех, што па сённяшніх часах, калі мастак у пэўнай ступені прадстаўлены самому сабе, — рэч немалаважная. Прычым да іх творчасці ўважліва прыглядаюцца людзі з замежжа.

Найбольш выразна эвалюцыя творчасці, на маю думку, адчуваецца ў Янушкевіча і Савіча. Ад класічнай пабудовы прасторы жывапіснага палатна і графічнага аркуша яны падышлі да твораў настроевых, нібыта спантаных. На першы погляд чалавеку неспакушанаму ў мастацтве можа нават падацца, што гэта эскізы, замалёўкі, але не закончаныя творы. Я ж бачу тут жаданне выказаць многае маленькімі сродкамі.

Славуц, Тоўсцік, Альшэўскі, Селяшчук прадстаюць на выставе такі-

В. СЛАВУК. «Дрэва».

мі, якімі гледачы іх ужо добра ведаюць і пазнаюць. Відаць, прыганданая мастакі не спяшаюцца мяняць сваю манеру, не скарыстаўшы да канца яе выяўленчы патэнцыял. Таксама небагата рысаў ў характары твораў.

Увогуле ж, асабіста для мяне было ў гэтай

выставе на галерэі Мастацкага музея Беларусі нешта настальгічнае. Нешта ад тых часоў, калі цяжэй было са свабодай творчасці і правам на самавызначэнне мастака, — але кожнае шчырае палатно было для мастака ўчынкам, а для мастацтва падзеяй.

В. БОГУШ.

У. ТОУСЦІК. «Малы ка-чэрг».

Ф. ЯНУШКЕВІЧ. «По-лацкая малітва».

У. САВІЧ. «Шлях».

М. СЕЛЯШЧУК. «Сон». Фота У. ПАНАДЫ.

ПРЫЛУЧЫЦА ДА ТАЙМНІЦЫ

Вядома, што спевы, музыка, жывапіс здатныя ленаваць душу чалавека. Вядома, што Піфагор валодаў такім веданнем музыкі, што з дапамогаю яе мог утаймоўваць самай непакорлівай страстай ды прасвятляць дух чалавечы... Зусім нядаўна душы брастаўчан, якія імкнуцца да пазнання характара, узрушыла адметная падзея: у гарадской выставачнай зале адкрылася экспазіцыя карцін Мікалая Рэрыха. Вакол гэтага вернісажа адразу ж узнік эрэл нейкай таймнічэсці: у залу пацягнуліся людзі, якія прагнулі «прычасціцца» да становай энергетыкі вялікага мастака, філосафа, настаўніка. Былі нават выпадкі... прыкладання рук да шкла, праз якое праменілася «лекавая энергетыка». Жарты жартамі, але многія і сапраўды ішлі сюды з надзеяй атрымаць хоць часовае выздараўленне...

Характэрна, прыгажосць — гэтыя паніцці чалавек павінен усведамляць, безупынна працуючы над сабою, імкнуцца пашырыць межы сваёй душы. «Выхайвай сваю душу!» — нібы чуеш гэты запавет, углядаючыся ў палотны Мікалая Рэрыха. Не «прыгажосць» уратае свет, а «усведамленне прыгажосці ўратае свет», — заклікаў вялікі мудрэц, заклікаў вучыцца заўважана прыгожае ў тым, што знаходзіцца побач з намі, жыве вакол нас, ды і ў нас саміх...

У. ЯШЧУК.

г. Брэст.

куль на паўстаўкі). Гарадскі адзел культуры гатовы ўтрымліваць новую творчую структуру. Толькі вось не абыходзіцца без дысанансу: чула і пра тое, як фінансісты з узраўнення культуры аблыцкаюць, насуперак рашэнню Мінікульта, падтрымцы рэспубліканскіх саюзаў музычных дзеячаў ды кампазітараў, прытармозілі выдачу грошай капэлы (!!).

Мо гэта — часовае непаразуменне і к сённяшняму дню абласныя ўлады перасталі ўпарадкаваць? Тым болей, што за капэлай — інтэлектуальнай і мастацкай эліта горада, студэнцтва, — усе, хто вітаў яе адраджэнне ў той вечар.

Утульная зала — усе тры ярусы — поўнілася публікай. Приемныя твары. Прыгожыя кветкі. Няма маладых бацькоў з дзецьмі. У руках праграмкі з разгорнутым пазнавальным тэкстам.

Тактоўна і гожа, я сказала б, з галантнасцю С. Бэлзы, вядучага тэлевізійнай «Музыкі ў фіры», каменціраваў канцэртную праграму малады музыкантаў А. Саладхін. (Так і не ўспомніла, у каго з лектараў філармоніі гэтак жа арганічна спалучаліся б зацікаўленасць асветніка, дакладнасць ведаў і нязмучанае беларускае маўленне). Прадуманай і ўдалай была драматургія вечара: даволі шматстайная і працяглая праграма, да таго ж пакуль не раўназначная па ўзроўні выканання, аздобленая асветніцкім каментарыем, зрабіла ў цэлым вельмі добрае ўражанне, развела будзённую стому, распаліла з урачыстай іскрынкай цяпельца свята й самых лепшых эмоцый.

Камертонам падзеі зрабілася духоўная музыка. Хор пад кіраўніцтвам Л. Іконнікавай распачаў канцэрт вяночкам малітоўных спеваў. Кананічнае «Ныне отпушаеш» жывоіцкага напева ў аранжыроўцы М. Куліковіча; прасякнутая імітацыяй званых перазваў «Молтва об уміратворенні враждующих» А. Бандарэнікі; праваслаўныя творы А. Архангельскага, С. Рахманінава...

Кожны прафесійны хор, складзены з дзесяткаў індывідуальных галасоў, мае і свой агульны «голас»: чароўны або малавыразны, ласкавы або надрыўны. Прыдзірлівы «слых мой усцешыла культура «голасу» гродзенцаў. Так, вельмі культурны хор, з прыемным маладым «голосам», з мяккай асэнсаванай інтанацыяй, з абаяльнай камернай манерай гукавядзення. Хормайстар, як жывапісец перад палатном, маніпулюючы сваімі фарбамі, дамагаўся тэмбравай і дынамічнай асаблівасці кожнай гукавой карціны. Уражваў празрысты вакал і трыптыкае крашчэнда ў рахманінаўскіх творах, жыццядарэная энергія ў «Гальярдзе» В. Данаці, згушчанасць поліфаніі ў «Матэце» Ф. Анэрыя.

А нізка беларускіх народных песень! З дакладнасцю студыйнай фанэграмы гучала «А ў полі вярба» ў апрацоўцы Я. Цікоцкага: высакародна-сцішаны хор адцяняў чужоўнае сола тэнара Ф. Куціцкага. «Даўно, даўно тое было», балада, прыгожа апрацаваная А. Бандарэнкам, выконвалася і на «біс»...

Аркестр пад кіраўніцтвам У. Борматава іграў пасля антракта. Салісты Н. Парфілава ды І. Журун выканалі (у польскамоўным арыгінале) дзве арый з «Агаткі» І. Голанда. Уверцюру з гэтай оперы і частку «Дывертисмента» М. Радзівіла гродзенцы сыгралі з ухвальнай зграбнасцю ды натхненнем. (Міжволі згадалася зусім нядаўнае выкананне гэтай музыкі Дзяржаўным камерным аркестрам рэспублікі на фестывалі «Адраджэнне...»).

«Сімфонія для струннага аркестра» А. Бандарэнікі, відаць, ужо добра засвоена музыкантамі. Гэта дазволіла дырыжору захопленна вырашаць чыста мастацкія задачы, якія задае выканаўцам партытура. Яна багатая супастаўленямі фарбаў, канфіліктамі тэмбраў і штрыхоў, што перагукаецца з роздумам пра заўсёднае процістаянне марных страстей і вечнай духоўнасці. Як, напрыклад, у І

частцы, дзе так выразна гучала кантылена скрыпкі (А. Сматрыцкі), прабіваючыся праз наступальны рух дысанансаў.

Быў свой высокі сэнс у тым, што пасля напорыстага кідка «Канцэрта-гроса» № 2. П. Альхімовіча аркестр ды хор паядналіся ў незямным «Ave Verum» В. Моцарта. Позірк міжволі засяродзіўся на эмблема капэлы. У выяве прачыталіся абрысы камертона, ад якога разышліся дрыготкі хвалі. Колер зялёны — сімвал надзеі. Вяршыня камертона — храм (Каложацкая царква), як вянец духоўнасці. І нібы ў дзіцячым сне, адчулася раптам радасць палёту: расступіліся сцены, і перад вачамі ўзнавіўся чуд маіх дзённых маршрутаў. Акварэлі вузкіх вулак; майскі ферверк бэзаў; птушыныя гімны над Нёманам; узнесеная на зялёным грэбні высокага берага Каложа...

Пад музыку Моцарта думалася пра неразгаданы горад і яго людзей. Успомніўся дзядзька, што пільнаваў уваход у галоўны касцёл і прапапоўваў аркушыкі з каталіцкімі тэкстамі — хочаш польскім, хочаш рускім, а сам, разгаварыўшыся, паказаў, мусіць, пра тое і не ведаючы, эталон жывой беларускай мовы, амаль класічнага літаратурнага, «цэнтральнабеларускага» ўзору. Успомніліся новыя знаёмцы, з якімі проста і сур'ёзна можна гаварыць пра ўсё: пра Бога і пра Музыку, пра жыццёвыя марнасці й веру ў чуд, пра дробязі і пра вечнае. Яны былі тут, у гэтым тэатры, які выглядаў маленькай зіхоткай кропкай, мо самай светлай на прасторы вячэрняга горада — з вуллямі яго мікрараёнаў, з атрулівым дыханнем заводу, з бязлюднымі завулкамі, са стражамі хатніх відэасенсаў і салаўямі ля ракі, з кангламератам яго легендарнай даўніны і стэрэатыпнай рэальнасці.

Музыка расчуліла і зблізіла людзей. Кульмінацыю канцэрта, якая прыпала на фінал, узмаціў іх агульны настрой. Пасля бахаўскага «У слабасці нас мацуе дух» аб'явілі гімн

М. Равенскага — Н. Арсеньвай «Магутны Божа». У шчырым парыванні ўзняліся людзі ў залі! Слухалі стоячы. Потым чысьціць «бравалі» прарвалася скрозь авацыю.

Істотная акалічнасць такога поспеху: А. Бандарэнка спецыяльна да канцэрта зрабіў апрацоўку твора М. Равенскага для хору і аркестра, гэта ўзбагаціла гучанне гімна, дадало яму эмацыянальнай моцы. Не дзіва, што «Магутны Божа» выконваўся на «біс» і зала засяроджана слухала, і зноў — стоячы.

Што тут дадаць? Эмоцыі, як і сама музыка, мацней за словы. Публіка не спяшалася пакідаць залу...

Неахвотна рызыходзіліся і музыканты. Нават калі з яшчэ светлага неба пачалі рэдка й марудна падаць кроплі казачнага дажджу, у смарагдавых прыцемках парку чулася нягучная гамонка. Пэўна, адкрыццё капэлы — крок не толькі да прафесійнай музыканцкай злучнасці, а і да згуртавання інтэлігенцы Гродзеншчыны, ды і ўсіх сіл духоўнага адраджэння. Першы крок.

«Першы блін», — з усмешкай прымаў віншаванні А. Бандарэнка. І разважаў: «Мэта нашай працы — не проста правесці імпрэзу. Задача капэлы ў актывізацыі канцэртнага жыцця Гродзеншчыны, у прапагандзе беларускай музыкі і сусветнай класікі. Гэта вымагае стыльвай шматграннасці, творчай гнуткасці, мастацкіх пошукаў у рэпертуары, агульным для хору і аркестра. Мы не збіраемся замыкацца на нейкім адным кірунку, але хацелася б мець у рэпертуары больш твораў, звязаных з традыцыямі 18 стагоддзя. У нас няма магчымасцяў здабываць такія ноты самім, спадзяемся на дапамогу мінскіх даследчыкаў і калег. Асабліва цікавіць творы, якія дазвалялі б часцей зводзіць разам хор і аркестр, — на жаль, у гісторыі беларускай музыкі мінулых стагоддзяў гэты жанравы пласт распрацаваны слаба: ці то кампазітары

не пісалі, ці то даследчыкі пакуль не знайшлі... Вядома, наша крэўная справа — прапагандаваць творчасць сучасных беларускіх кампазітараў. І ўсё гэта магчыма на аснове паўнацэннай канцэртнай дзейнасці.

Так, заседжаўца доўга на адным месцы — згубна для артыстаў. Кола слухачоў павінна пашырацца, музыкантам трэба вучыцца ладзіць кантакты з рознай аўдыторыяй і не глядзець зайздросна ў бок тых псеўдафальклорных калектываў, якія лёгка вандруюць па Беларусі і яе не толькі бліжэйшымі замежжамі.

Мы б з прыемнасцю з'ездзілі ў Полацк, напрыклад. І за свой кошт: было б толькі запрашэнне. А нават маленькае выступленне ў Мінску было б для капэлы вялікім стымулам, — падкрэсліваў А. Бандарэнка. — Мы ведаем свае хібы, разумеем, як будзем глядзець побач з мінскімі музыкантамі. Але ж галоўнае — у Гродне ёсць капэла! Хай ведае пра гэта сталічны слухач...

Назаўтра яны выступалі ў Лідзе. Я ж, вярнуўшыся ў Мінск, даведлася ад В. Скорабага тава, мастацкага кіраўніка таксама нядаўна ўтворанай «Беларускай капэлы», што канцэрт спадкаемцаў Тызенгаўза ўжо ўключаны ў афішу другога фестывалю музыкі-адраджэнцаў. Дзякуючы пошукам даследчыкаў гродзенцы атрымаюць арыгінальны рэпертуар, змогуць карыстацца і ўжо вядомымі нотамі, прапапоўваць свае інтэрпрэтацыі. Звярнуўшыся да гаспадыні Клуба сямброў оперы А. Саламахі — ці нельга прадставіць Гродзенскую капэлу на пасяджэнні клуба? — пачула абяцанне неладзіць такую сустрэчу на пачатку новага сезона.

Сумленнасць, дабрыня, эстэтычнае чуццё, прафесійныя вартасці лідэраў «Тызенгаўскай капэлы», супольныя набытыя першага выступлення здатныя выклікаць і павагу, і захапленне, і давер. А давер надзею жывіць. Надзею на чуд.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

Уваскрэсні

Ад ружаў любові — ружовая,
Ад болю — сама не свая,
Ад буйных набегав — крыжовая
Бацькаўшчына мая!
Падсмажвае д'ябал пята
Табе, што, нібы на крыжы,
На скрыжаванні распята,
Край мой, —
За што адкажы!
Крык твой, нібы з якопа,
З глыбін даўніны паўстае:
Чаму на табе Еўропа
Шляхі скрыжавала свае!
У рукі твае рухавыя
Цвікі заганялі штогод:
У левую — Запад, у правую —
Братазбойны Усход...
Гоімся, прывіды помнячы:
Дзіравілі нам наяву
З поўдня — падэшы, з поўначы —
Збалелую галаву.
Ад бедаў, якія даўно былі,
Дагтуль душу скрабе...
Ці ж мала табе Чарнобыля,
Ці ж мала Хатыні табе!
Хоць ворагам не патураеш,
Ты за вярстой вярста
Лёсам сваім паўтараеш
Ахвярныя мукі Хрыста...
Голсам плуга і песні
Уважыць сябе прымуць
Малю цябе, уваскрэсні,
Матуля мая, Беларусь!

Каб далеч пакратаць рукою,
Нясучь нас за небасхілы,
Не даючы спакою,
Ногі, і колы, і крылы.

Не дойдзе той, хто не верыць,
Хоць і ламае голаў.
Нават вякамі не змераць
Адлегласць ад ног да колаў.
Розум з упартасцю дружыць,
Адводзячы позіркаў бегласць, —
Таму і змаглі мы адужаць
Ад колаў да крылаў адлегласць!
Мы, дзеці палёў і кветак,
Робячы шлях няблізкі,
Чаму аддаліліся гэтак
Ад роднай зямной калыскі!
Звысоку палетак гушкае,
Глушыць лятуні стопудовы
Гамонку пчалы, якая
Узятка збірае мядовы...
Як самалёты-кілімы,
Ракеты адтарахцелі.
Не ўцямім, куды дайшлі мы,
Даехалі, даляцелі!
Ах, нам басаноў бы гуллыва —
Пад шум навальнічнай лейкі,
Каб выступаў казытліва
Між пальцаў пясонач глейкі...
Трацім сваю загартоўку,
Набытую ў лётным геме:
Ці здолеем мы ізноўку
Адчуць, што зямля — пад
нагамі!

Ленінцы-сталінцы верныя,
Што душы кіззалі за кратамі,
Напялішы маскі мізэрныя,
Сталіся дэмакратамі!
Да ачмурэння, да млоснасці,
З доляй былога гарту
Вучаць людзей галоснасці,
Садзяць народ за парту...
З выглядам мудрай велічы
Чараўнікі разбою
Вядзьмараць, употайкі дзелячы
Скарбонку паміж сабою.
І нават святар непадкупны
Іх тайну, як з дзіваў дзіва,
Робячы ўзмах рупны,
Ахутае дымам кадзіла...
Тым часам з выразам вопата
Даводзіць доктар штукарства,
Што з'ехала наша золата
У трыдзеватае царства...
А людзі, варушачы памяць,
На лікі глядзяць святых
І марна спрабуюць уцяміць,
Чаму ў іх кішні пустыя.

Калі ўжо нешта спакусіла,
Назад не можаш павярнуць.
Мяка д'ябальская сіла
Штурхае ў бездань зазірнуць!

Самазабыўна, без дакукі
Мы, неўгамонная дзятва,
Выкідвалі такія штукі,
Што ажно кругам галава.

Калодзеж — чарадзейны домік,
Зямлі і зорак боскі дар,
Дзе гаспадарыць добры гномік,
Прычытваў нас, як валадар.

Здавалася, што ён нас кліча
Да таямніц сваіх, на дно,
Хаваючы ў вадзе аблічча,
Якога зверху не відно.

Гурт цікаваў у заціханні:
На зрубе рукі, ногі ўніз, —
Стаіўшы саладка дыханне,
Ты ўжо над прорывам павіс!

Ах, дзе ты, хлопча, моц знаходзіш,
Адчайна ведучы гульнію,
Каб не ўцягнуў цябе калодзеж
У зваблівую глыбіню!

Хоць за спіной гады гурбою,
Ды іх азарт не пагасіць,
Краіна родная з табою
Дасюль над безданню вісіць.

Вось і мы ўжо дзяды.
Над аголенай шырай
Журавамі гады
Адлятаюць у вырай.
І ўжо іх аніак
Не дагоніш, не зловіш,
Але ў думках, аднак,
Штосьці ўслед ім прамовіш.
Можэ з Богам злучыць
Словаў шчырае повязь,
Калі голас гучыць,
Як малітва, як спведзь...
Скаланаюць мяне
Хлапчкі гаманою
У футбольнай вайне,
Што грыміць за сцяною...
Вунь і ўнучак мой, бач,
Жэўжык мой жаўтароты
Сонца вогненны мяч
Забівае ў вароты...
Нават крыўду сваю
Я сваю старанна!
Хоць гульнію прайграю,
Нешта ўсё ж не прайгранна!
У буянстве сваё
Зноў вяртаю маленства:
Воч і дум вастрыё —
Крэўных душ падабенства...
Колькі часу! Саміх
Мы сябе запытаем.
Можэ, век, можа, маў
Сваю долю гартаем.

Бывалыя таварышы
Панамі велічаюцца:
Сумленне атаварыўшы,
Стараннем вылучаюцца...
У злагадзе са зменамі
Сабе знаходзяць сховішча,
Выкручваюцца змеямі
З усякага становішча.
Змяніўшы выгляд вонкавы,
Глыбіна не расколюцца.
Цяпер іх бог — скарбонкавы,
Якому спеўна моляцца.
З усведамленнем яснасці
Гадоў ахвярных складчыну,
Як скарб сваёй уласнасці,
Бяруць уладна ў спадчыну!
Грывасты вір кранаючы,
Грабуць, грабуць расчулена, —
Пльвуць, не патанаючы,
Хоць лодка перакулена...
З вярхоў нізам аддадзены
Куміры недасяжныя,
Якімі распрададзены
Шаўкі чырванасцяжныя.
Каб здань сярпа і молата
Іх таямніц не выдада,
Разменьваюць на золата
Свайго былога ідала...
Бывалыя таварышы
Панамі абвяшчаюцца, —
Сумленне атаварыўшы,
У храме прычашчаюцца.

Словы — цвікі ў падэшвы
Загоніць штуркар, — і рад...
Хвілі натхнення, дзе ж вы!
Паэзія, я — твой брат!
Як стужку з рота, цягнуць
Слоў зіхатлівую цягу.
Выстукаць дзіва прагнуць:
— Тук!
— Бух!
— Лясы!
Ах, як заліваецца лоўка,
На штоўканне трацячы дар,
Тытулаваны салоўка,
Прэміяваны дудар.
Становіцца ў рад адмыслы,
Выстойваючы чаргу,
Словы, што ціснуць на словы...
Паэзія, дзе ж ты! А-гу!
Паэзія — як Айчына,
Што ў шчасці з табой і ў бядзе.
Паэзія — як Жанчына,
Якая насустрач ідзе.
Паэзія — крылы ў неба,
Што вучыць зямлёй даражыць.
Паэзія дыхаць трэба,
Паэзія трэба жыць.

З ПОШТЫ «ЛіМа»

ЯШЧЭ НЕ ПРАЧНУЎСЯ...

Зусім нядаўна пачаў чытаць «ЛіМ» рэгулярна і знайшоў аднадумцаў. Зразумеў, што ёсць многа сапраўдных, свядомых беларусаў, у якіх «сэрца... аб радзімай старонцы баліць».

Хачу падзяліцца і а сякімі-такімі разважанымі на тэму беларусізацыі.

Да заканчэння сярэдняй школы я лічыў, што амаль усе вучні на Беларусі ходзяць у беларускія школы. Ну, думаю, ёсць там некалькі рускіх — для дзяцей ваенных. Але, прыехаўшы ў горад, я адразу ўбачыў сапраўднае становішча, якое застуміла і расчаравала.

Як вы ўжо, напэўна, зразумелі, сам я скончыў беларускую школу, ды і ў сям'і, у вёсцы — усе гаварылі па-беларуску, хаця не на чыстай мове, а на мове, багатай русізмамі, дзякуючы тэлебачанню, радыё, газетам, кіно, але ўсё ж гэта — беларуская мова.

Сярэдняю школу (9 і 10 класы) я заканчваў у вёсцы за дзесяць кіламетраў ад дому. І ўжо там адчуў першы прызнак ушчымлэння мовы. Калі я здаваўся «Добры дзень!», мне, за малым выключэннем, амаль усе настаўнікі адказвалі «Здравствуйте!». Давялося некалькі разоў пачырванец і перабудавацца. І цяпер у сваёй мясцовасці заўсёды гавару «Добры дзень!», у Камяях (мястэчка, дзе знаходзіцца сярэдняя школа) — «Здравствуйте!».

Затым паступаў у тэхнікум. Першы экзамен быў па матэматыцы, і я папрасіў дазволу адказаць па-беларуску. Маю прапанову прынялі з гумарам і да-

зволілі. Як-нікак быў ужо 1989 год. Як мне здалася, мой экзаменатар не вельмі шмат зразумеў з майго адказу, але, прагледзеўшы формулы і адзнаку ў атэстаце, паставіў такую ж.

На вучобе ў тэхнікуме я хуткімі тэмпамі пачаў забываць родную мову. Саромеўся размаўляць на ёй, бо ў лепшым выпадку глядзелі на мяне як на дзівака, а так — смяяліся. Паруску гавару з акцэнтам, вось і з'явіўся комплекс. Нават дома пачынаў гаварыць па-руску, але маці з братам мяне падымалі на смех, і я паступова стаў вяртацца «да вытокаў».

Пачаў задумавацца — чаму так? Я жыў на Беларусі, беларус, а па-беларуску не гавару. З цікавасцю пачаў чытаць на гэту тэму, адкрыў для сябе «Наша слова», «ЛіМ», «Свабоду», радыё «Свабода». Яшчэ «Звязду», якая вельмі змянілася пасля вядомага жніўня, стала не газетай на беларускай мове, а беларускай газетай.

Цяпер мяне вельмі хвалюе праблема Адраджэння, я ўважліва сачу за гэтым працэсам, але, акрамя газет, нідзе яго не назіраю. Гэта ж жахліва, што на 10 мільёнаў насельніцтва Беларусі можа не набрацца і мільёна беларусаў, які б ведалі сапраўдную гісторыю сваёй Радзімы, валодалі б беларускай мовай і па магчымасці заўсёды карысталіся ёю. Гэта страшна і пагражае нацыі знікненнем. А тут яшчэ пагроза з боку заўсёды шавіністычнай Польшчы. Пачала набіраць абароты машына апалачвання, прычым куды хутчэй, чым працэс

Адраджэння. Яе памеры на захадзе краіны ўжо набываюць маштабы, якія пагражаюць нашай дзяржаўнасці. І не дзіўна: у палякаў шматвяковы вопыт і як тут не выкарыстаць такую магчымасць, такога суседа, які лёгка паддаецца апалачванню, бо беларускія ўлады і пальцам не паварушаць для беларусізацыі.

На маю думку, такая ўлада, як наша, працуе толькі ў адзіным напрамку — на ўласны інтарэс. Што ім там нейкая нацыя! Гэта шэра маса душыць усё лепшае, наша нацыянальнае. Хаця накіонт неўсведамлена нацыянальнасці я, магчыма, і памыляюся. «Па-Мінску сярод кіруючых кадрў амаль паўсюдна пераважае руская нацыянальнасць... Кіруючы апарат... выглядае так, што беларусы знаходзяцца на самым апошнім месцы». («ЛіМ», № 22 г.г. «Як жывеш, Беларусь?»). Вось тут і становіцца зразумелымі многія рэчы. Напрыклад, нікога не здзіўляе той факт, што па Беларускім радыё перыядычна, не радзей, чым раз на тыдзень, гучаць песні Талькова, у прыватнасці, «Россия». Трэба ж некаму паклапаціцца аб «патрыятызме» беларускага народа, прывіваць яму любоў да «радзімы».

Кажуць, трэба пачынаць з сябе, а сам я нічога ў гэтым напрамку не зрабіў, я, як той «будучы беларус» («ЛіМ», № 24. «Найпершы клопат») беларусам сябе ўсвядоміў, але яшчэ не прачнуўся.

Юрка ДАВІДОўСКІ.
в. Падвішнік. Пастаўскі р-н.

«ЛіМ» ПАВЕДАМЛЯЕ

«...Я МАЮ КРАЙ, РАДЗІМУ ДУМ МАІХ»

У 1998 годзе ўсё чалавецтва будзе святкаваць 200-годдзе з дня нараджэння вялікага польскага паэта Адама Міцкевіча, які нарадзіўся на зямлі Беларусі, на Наваградчыне, дзе прайшло яго дзяцінства і юнацтва.

Абвясціўшы пачатак шырокай і грунтоўнай падрыхтоўкі да гэтай даты, у Наваградку прайшла Першая міжнародная навукова-краязнаўчая канферэнцыя «Сустрэчы над Свіцязю», арганізаваная Камітэтам памяці Адама Міцкевіча, які быў створаны ў Гародні па ініцыятыве вядомага гісторыка і публіцыста, прафесара Барыса Клейна. На канферэнцыю прыехалі даследчыкі творчасці Адама Міцкевіча амаль з усіх універсітэтаў Польшчы, з Гродні і Вільні. У якасці прадстаўніка Вялікабрытаніі прыняў удзел у сустрэчы Артур Рынкевіч, беларус па паходжанні, які нарадзіўся ў маленькай вёсачцы блізка ад Свіцязі і Завосся і які толькі цяпер, праз 52 гады пасля прымусовага выгнання на Поўнач, здолеў наведваць родныя мясціны. Дадано толькі, што А. Рынкевіч — чалавек з вельмі цікавай і шматпакатнай біяграфіяй, адзін час яму давялося нават быць міністрам польскага эмігранцкага ўрада ў Лондане.

Пра музеі Адама Міцкевіча ў свеце расказаў на канферэнцыі прафесар Януш Адрэонж-Пянінжак з Варшавы. «Пэзт на эміграцыі» — тэма змястоўна-

га выступлення рэктара Торунскага ўніверсітэта імя М. Каперніка Славаміра Калембікі; пра паэму «Пан Тадэвуш» і яе значэнне ў сусветнай літаратуры цікава распавядала прафесар з Беластока Галіна Крукоўска.

Падчас канферэнцыі працавалі дзве секцыі: «Праблемы біяграфіі і творчасці А. Міцкевіча» і «Праблемы літаратуразнаўства і краязнаўства ў сувязі з творчасцю паэта». З рэфератамі і паведамленнямі выступілі Марыюш Карповіч (Варшава), Агата Худзік (Плоцк), Часлаў Згажэльскі (Люблін), Данута Пльгаўка (Познань), Багуслаў Допарт (Кракаў), Ігар Трусаў і Андрэй Майсяёнак (Гародня), даследчыкі з Польскага народнага ўніверсітэта г. Берэсця і многія іншыя.

Удзельнікі гэтай даволі прадстаўнічай міжнароднай сесіі ўхвалілі прапанаваную Камітэтам памяці Міцкевіча канцэпцыю адраджэння міцкевічаўскага шляху на Беларусі і перспектыўную праграму мерапрыемстваў да 200-годдзя вялікага польскага паэта, які праз усё жыццё, большая частка якога прайшла ў выгнанні, пранёс светлы вобраз роднай зямлі і яе народа, які ўсё жыццё ганарыўся, што мае «край, радзіму дум сваіх...»

В. НІКІФАРОВІЧ.

ЛІТКУР'ЕР

Валадару роднага слова

110-й гадавіне з дня нараджэння Янкі Купалы была прысвечана Рэспубліканская навукова-метадычная канферэнцыя, якая адбылася ў Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Францішка Скарыны. З дакладамі і паведамленнямі выступілі навукоўцы з Гомеля, Мазыра, Брэста, Магілёва.

Уступнае слова сказаў рэктар ГДУ член-карэспандэнт АН Рэспублікі Беларусь Л. Шамяткоў. На пленарным пасяджэнні пра ролю Янкі Купалы ў развіцці нацыянальнай мовы і літаратуры гаварылі прафесар У. Анічанка з Гомеля, загадчыца кафедры беларускай літаратуры Мазырскага педагагічнага інстытута Л. Мельнікава, доктар філалагічных навук Р. Казлова з Гомельскага ўніверсітэта, дацэнт кафедры метадыкі і педагогікі пачатковага навучання Л. Пісун, доктар факультэта метадыкі і педагогікі пачатковага навучання В. Шур з Мазырскага педінстытута.

Пасля пленарнага пасяджэння канферэнцыя працягвала секцыйную работу. Пра асаблівасці мовы Купалавых твораў распавядала А. Ціток з Брэсцкага педінстытута, У. Кніга з Мазырскага педінстытута, А. Станкевіч, У. Бобрык з Гомельскага ўніверсітэта і інш.

Правадзены навуковай канферэнцыі на базе Гомельскага ўніверсітэта мае свае адметнасці. Тут на кафедры беларускай мовы створаны «Слоўнік мовы Янкі Купалы», выданне якога стане значным укладам у развіццё беларускай філалагічнай навукі.

Л. КУЗЬМІЧ,
выкладчык кафедры беларускай мовы
ГДУ імя Ф. Скарыны.

Некалькі старонак спадчыны

Выдавецтва «Юнацтва» кнігай Янкі Купалы «П'есы, пераклады» папоўніла міжвыдавецкую серыю «Школьная бібліятэка». Уладальнік Л. Курбена сабраў пад адной вокладкай як добра вядомыя творы народнага песняра, так і тыя, што да нядаўняга часу не былі ў шырокім ужытку, а таксама пераклады, зробле-

ныя Я. Купалам з розных моў. У прыватнасці, у зборніку змешчаны драматычныя п'есы і п'есы «Адвечная песня», «Сон на кургане», «На папесе», «Паўлінка», «Тутэйшыя».

Прадмову «Грані вядомага дару» напісаў доктар мастацтвазнаўства А. Сабалеўскі.

Малы залатнік, ды дарагі

Менавіта так можна сказаць пра (захоўваем правапіс арыгінала) «Маленькі маскоўска-беларускі (крывіцкі) слоўнічак фразеалёгічна і прыказкаў ды прывітаньні, зычэнні і інш.» Яна Станкевіча, напісаны пры ўдзеле Антона Адамовіча. Пра яго яшчэ нядаўна ведалі нямногія, бо забаранялася ўпамінаць нават імя самога аўтара, не кажучы пра ягоныя кнігі.

А сёння можна завітаць у Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны, што знаходзіцца ў Мінску па вуліцы Румянцава і набыць там гэтае унікальнае выданне. Таварыства сумесна з выдавецтвам «Навука і тэхніка» ажыццявіла перавыданне слоўніка

(укладанне Зміцера Санько) з паасобнікаў, якія захоўваюцца ў Цэнтральным дзяржаўным архівам літаратуры і мастацтва Рэспублікі Беларусь і выйшлі ў 1953 годзе ў Нью-Йорку і 1944 ў Мінску.

Пра самога аўтара і яго слоўнік у пасляслоўі падрабязна расказвае Вінцук Вячорка. У прыватнасці, нельга не пагадацца з яго высловамі: «Жыццё ж пакажа, што з прапанаванага Янам Станкевічам стане нормаю, што — імпульсам дзеля далейшага пошуку. Але каб выбраць, трэба мець з чаго выбіраць. Ды гэты сціплы на выгляд слоўнік — такі насычаны, такі свойскі, што хочацца не выбіраць, а браць і пісаць, і вымаўляць слова за словам, выраз за выразам...»

ВЫСТАУКІ

Каб заззяў агеньчык

У Мастацкім музеі Беларусі апошнія дні працуюць персанальная выстаўка жывапісца Андрэя Задорына. Ён ужо экспанаванаў свае творы ў гэтых сценах. Але тое была групова выстаўка — «На галерэі». Дарэчы, удзельнічаў у такой экспазіцыі вельмі прэстыжна, бо для яе супрацоўнікі музея адбіраюць творы найбольш перспектыўных мастакоў, якія, да таго ж, ужо маюць і пэўны дасягненні. Мярнунычы па шэрагу выстаў «На галерэі» адбор вельмі прынцыповы і аб'ек-

тыўны. Гэтым разам А. Задорын рабіў жывапісныя кампазіцыі пад канкрэтную прастору. Ён загадаў ведаў залу, у якой будзе экспанавана ягоны жывапіс. Цяжка сказаць, якога эмацыянальнага водгук чакаў ад гледача мастак. Але ў мяне засталася пачуццё адзіноці і стомленасці. Але не безвыходнасці. Гэта як ноччу на дарозе. Цёмна, холадна, але шлях ёсць, і каб наперадзе заззяў агеньчык, трэба ісці...
П. ВАСІЛЕУСКІ.

Падзяка прэзідэнта

«Мэтр, я з цікавасцю і задавальненнем адкрыў для сябе каштоўнасць габелена, які падараваў мне Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь спадар С. Шушкевіч з нагоды свайго афіцыйнага візіту ў Францыю.

Вамі зроблены твор, які моцна уражвае, і я хацеў бы павіншаваць Вас з гэтым.

З павагай
Франсуа Мітэран».

Прэзідэнта Французскай Рэспублікі вядомы беларускі мастак Аляксандр Кішчанка. Думаю, не памылюся, калі скажу, што аўтару габелена было прыемна даведацца аб такой ацэнцы ягонай працы. Тым болей, што Францыя — радзіма класічнага габелена. Нават слова «габелен» адтуль. Добра і тое, што ездзім мы на Запад не толькі свет ды людзей паглядзець, але ёсць нам і што паказаць.
В. БЯГУШ.

ТЭАТР

Адкрыцці падчас закрыцця

28 чэрвеня Акадэмічны тэатр оперы і балета Беларусі завяршыў сезон. Тое была прэм'ера, якая тыдзень назад анансавалася і «ЛІМам»: фантазія ў трох частках паводле опер Д. Вердзі на шакспіраўскія сюжэты — «Атэла», «Фальстаф» ды «Макбет». На зводнай афішы тэатра новая работа значыцца пад назвай «Шанспірыяна», але канчатковае імя спектакля — «Шанспір і Вердзі». Прэм'ера выклікала надзвычайную цікавасць публікі, прайшла з аншлагам; прысутнічалі на ёй дзеячы культуры Беларусі, прадстаўнікі ўрада рэспублікі, шматлікія замежныя госці.

Новая пастаноўка, ажыццэўленая пад музычным кіраваннем В. Сабалева рэжысёрам М. Ізворска-Елізар'евай, мастачкай Л. Ганчаровай (мастак па святле С. Мартынаў), хормайстрам Н. Ламановіч, парадвала гледачоў і слухачоў мноствам адкрыццяў. Вядома, творы, сцэны з якіх сіла-

лі драматургію незвычайнага спектакля, можна пабачыць у рэпертуары толькі лепшых тэатраў свету, — дык цяпер і наша публіка пазнаёмілася з самымі яркімі старонкамі гэтых оперных шэдэўраў. Аказалася, гучаць яны досыць свежа і вельмі надзеяна: вось што значыць «вечныя тэмы»! Парадала прэм'ера і акцёрскімі адкрыццямі (дарэчы, «Шанспір і Вердзі» мае адзін склад выканаўцаў): Дзэдэмона — Н. Кастэнка, Атэла — У. Зіна-дзіёсаў, Яга — М. Майсееўка, Фальстаф — В. Чарнабаеў, пан Форд — М. Жылук, лэдзі Макбет — Т. Глаголева, Мандуф — М. Грыгорчык... Аказваецца, і ва ўмовах паўсюднага знамянічнага разладу вельмі скупымі, паводле оперных мерак, сродкамі можна ажыццявіць арыгінальную і сур'ёзную работу — як гэтая прэм'ера, што зрабіла адметным закрыццё сезона ў ДАВТе Беларусі.

С. Б.

МУЗЫКА

На эстрадзе пасвятлела?

Бадай, і сапраўды зрабілася крышку святлей на беларускай эстрадзе ад усмешак... ну калі пакуль і не «зорачак», дык проста — маладых лаўрэатаў Рэспубліканскага тэлеконкурсу выканаўцаў папулярнай песні. Галаканцэрт з іх удзелам быў у тэлефіры на тым тыдні, і цяпер імёны нашых эстрадных надзей ведае ўся Беларусь. Іх чацвёрка: мінчук Уладзімір Сцепаненка — на трэцім месцы, Алена Дзіва з Віцебска заняла другое, першае месца ў Ігара Ансюка (Мінск). І яшчэ адно першае месца: журы зрабіла выключэнне з кон-

курсных правілаў, прысудзіўшы яго зусім юнай выканаўцы з маладой узроставай групы — віцеблянцы Таццяне Воранавай. Чатырнаццацігадовая ўдзельніца вядомага віцебскага дзіцячага эстраднага ансамбля «Ветразь», выканаўшы новую песню З. Яўтуховіча «Хлопчы з гітарай», уразіла і слухачоў, і конкурсных суддзяў прыемным голасам, нязмушанай і разам з тым далікатнай пластычнай, сцэнічнай абаяльнасцю. Таццяна атрымала і псуцёўну на Міжнародным эстрадным тэлеконкурсе, які пройдзе ў Вільні.

Н. К.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

І там, і тут «Тутэйшыя»

У хуткім часе БТ прапануе сваім гледачам падзвіцца і з тэлевізійнай версіі Купалавых «Тутэйшых», праўда, паводле спектакля Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Яе аўтар — рэжысёр тэатральнага спектакля Мікалай Пінгін. У чаканні тэлевізійнага спектакля звачу на тое, што «тэлевізійныя» рысы сцэнічных вобразаў перадусім знайшлі ды занатавалі для гледачоў... Летувіскага тэлебачання. Падчас святкавання ўгоднаў беларускай незалежнасці «Тутэйшых» (на сцэне нацыянальнага драматычнага тэатра Летувы) адмыслова сфільмаваў аператар Енас Гурскіс для адной з беларускіх праграм Летувіскага тэлебачання (аўтар ды рэдактар — Таццяна Дубавец).

Ж. Л.

Пачатак будзе ў Зэльве

Пастаноўка пачас прэм'еры. З кветкамі Галіна ДЗЯГІЛЕВА. Фота У. ПАНАДЫ.

Беларускі паэтычны тэатр аднаго акцёра «Зьніч», створаны год таму па ініцыятыве артысты Галіны Дзягілевай ды пры падтрымцы Міністэрства культуры Беларусі і Беларускай дзяржаўнай філармоніі, напрыканцы тэатральнага сезона прадставіў гледачам прэм'еру спектакля «Белы сон» паводле «Споведзі» Ларысы Геніюш. Перадусім уражвае матэрыял, скарыстаны для пастаноўкі: звыклі на тое, што «Споведзь» паэтыкі надрукавана не цалкам, гэтаксама як і яе вершы, дакумента...

Галіна Дзягілева, аўтар і выканаўца інсцэніроўкі (дзе таксама скарыстаны вершы У. Арлова, У. Нараткевіча, В. Ластоўскага, А. Рэзанава), застаючыся вернаю вольнай паэтычнай пэўнасцю, згадае, адметна спалучыла паэтычнае слова са словамі паэтыкі, — з празаічным тэкстам «Споведзі» і падкрэслена афіцыйным — дакументаў. Рэжысёр спектакля — Вольга Клебановіч, вядомая артыстка Рускага тэатра Беларусі, мастак — Венямін Маршак, музычнае ды гукавое афармленне ажыццявіў Валерыя Бяляеў. Застаецца дадаць, што свой наступны, а па сутнасці, першы сезон «Зьніч» распачне спектаклем «Белы сон» у Зэльве, дзе скончыла свой зямны шлях Ларыса Геніюш.

Слонімска прэм'еры

Летась жыхары Слоніма ды наваколя ўпершыню пазнаёміліся з вадзіллямі Леапольда Родзевіча, прадставілі гледачам «Збінтанжана Саўку» ды «Конскі партрэт». Сёлета Слонімска беларускі тэатр запрасіў сваіх землякоў на прэм'еру драмы «Пакрыўджаныя».

З класнай хораша суседзіца трагікамедыя драматурга Уладзіміра Савуліча «Сабак з залатым зубам» (гэта другая пастаноўка паводле твораў драматурга-пачаткоўца), прэм'ера якой адбылася неўзабаве. Абодва спектаклі ўвасобіў на сцэне рэжысёр Мікалай Варшавіч.

Сяргей ЧЫГРЫН.

г. Слонім.

А нам не ўпершыню...

Месяц Еўрапейскага пісьменніка (спектакль рэжысёра А. Ворана «Крама ўсходніх прыпраў» паводле навелы Б. Шульца зазнаў вялікі поспех на сёлётай «Балтыйскай тэатральнай вясне» ў Гародні), ці тыдзень С. Віткевіча, калі спатыкаліся навукоўцы ды... тэатры. Апошнія прадставілі спектаклі па п'есах драматурга. У Кранаў ды Закапанэ вы-

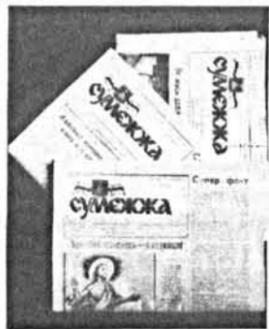
ДРУК

«Сумежка» з Пастаў

Сярод мноства выданняў, якія з'явіліся апошнім часам, інфармацыйны бюлетэнь Пастаўскай філіі Беларускай сацыял-дэмакратычнай грамады «Сумежка», вядомы, пэўна, не кожнаму. Выходзіць далёка ад сталіцы, наахлад мае невялікі — 950 асобнікаў. Тым не менш, чытач, якога хваляюць праблемы нацыянальнага адраджэння, знайдзе на старонках «Сумежка» нямала цікавага для сябе.

Назва «Сумежка» — невыпадковая. Вось ян тлумачыла выбар яе рэдакцыя ў першым нумары, што з'явіўся амаль год назад, у ліпені: «Папершае, гэту назву мы далі бюлетэню зыходзячы з геаграфічнага, этнаграфічнага і культурнага становішча нашай Пастаўшчыны. Мы жывём на сумежжы Беларусі і Летувы, на скрыжаванні трох культур: Беларускай, польскай і летувіскай, дзвюх хрысціянскіх канфесій: праваслаўя і каталіцызму. Па-другое: у сваім бюлетэні мы мярнуем адлюстроўваць сумежку думак нашых аўтараў і чытачоў, розныя пункты погляду на праблемы сучаснасці».

Выпускаюць бюлетэнь

журналіст М. Гіль, рабочы А. Гарбуль, настаўнік І. Пракаповіч і іншыя. Эпіграфам да свайго выдання яны ўзялі радкі Янкуба Коласа «Сіла, брат, у грамадзе!»

І апошняе. Магчыма, сярод лімаўскіх чытачоў знайдзецца тыя, хто захоча атрымаць «Сумежку». У такім разе неабходна накіраваць паштовым перададам адвольную суму грошай, з якой пасля будзе вылічана кошт дасланага нумара (з паштовымі выдаткамі) на адрас: 211840, г. Паставы, вул. Бальнічная, д. 11, Гілю Міхаілу Нінадзімавічу.

Н. К.

Адразу — у рарытэты

Выйшаў у свет 2-гі нумар поалацкага літаратурнага альманаха «Ксэракс беларускі». Сярод аўтараў: В. Ансак, А. Аркуш, У. Арлоў, А. Мінкін, В. Мудроў, Л. Сом, А. Чарніцкі, Ю. Шаўцоў, Жорст-

кі Ціск «Вінку» прымусяць выдаваць зменшаны наклад да 500 асобнікаў. Таму ёсць усе падставы, што з часам ён стане бібліяграфічным рарытэтам.

А. К.

«Беларуская думка», № 6

У раздзеле «Вузлы айчынай гісторыі: альтэрнатыўны погляд» — пачатак артыкула М. Ермаловіча «Утварэнне Вялікага княства Літоўскага».

«...Утварэнне Вялікага княства Літоўскага адбывалася не шляхам аб'яднання літоўскіх і заваявання іх князямі беларускіх земляў, а наадварот — шляхам мірнага аб'яднання беларускіх земляў вакол Новагародна і заваявання ім баліка-літоўскіх земляў (Літвы, Нальічанаў, Дзаволтавы). Такім чынам, ужо з самага пачатку дамінавае значэнне ў ім заняў беларускі дзяржаваў і княства перш за ўсё было беларускай дзяржавай і мена за ўсё літоўскай у сучасным значэнні гэтага слова» — дамінанта разваг вядомага пісьменніка і гісторыка.

«Духоўны свет» — само сённяшняе жыццё з усімі яго праблемамі і складанасцямі. У гэтым раздзеле друкуюцца старонкі з кнігі У. Глушанова «Кветкі Пагарыня» — пра землякоў аўтара з Давід-Гарадка. «Ратуіце культуру ад масавасці» — роздум З. Лысенкі.

Пытанні выжывання беларусаў закранаюцца ў артыкуле В. Барысевича «Мяжа», у нарысе У. Снапы «Дзе твае карані?» і іншых публікацыях.

НЕДЗЕ з месяц назад мне ў рэдакцыю нечакана пазванілі з Масквы. Высветлішы, што ён трапіў менавіта ў рэдакцыю «ЛіМа» і слухае яго менавіта Васілеўскі, чалавек з таго канца провада, нават не павітаўшыся, узняў крык: «Ваша газета не мае права называцца газетой творчасці інтэлігенцыі, калі яна печатае такое!» Потым было заяўлена, што я сваёй публікацыяй нанёс яму асабістую абразу. Гэта мяне вельмі здзівіла, бо мае артыкулы звычайна прысвечаны беларускім тэмам, і, значыць, грамадзян суседняй краіны не датычаць. А тут — «оскорбллі», ды яшчэ «лічна». Давялося запытаць масквіча, хто ён такі і чаго яму трэба. «Я незалежны польскі інтэлектуал», — далей ішло прозвішча, якое я ўпершыню пачуў, і ўдакладненне, што ён жыве «в стране, окупированной большевиками». Бачы, як ён пра Ельцына, — падумалася мне... Аднак развіваць тэму большавіцкай акупацыі Расіі на дадзеным этапе «незалежны інтэлектуал» не стаў і вярнуўся да тэмы лімаўскіх публікацый.

Як высветлілася з далейшай размовы, ягонае абурэнне выклікаў артыкул «Якія словы напішам?» («ЛіМа», № 18 за 1 мая), а канкрэтна — стаўленне аўтара гэтых радкоў да «акаўцаў» і ўвогуле пілсудчыкаў як да злачынцаў, якія высокімі словамі маскіравалі брудныя справы. Гэты чалавек з тэлефона, відавочна, быў сталага ўзросту, але пра спалення «акаўцамі» беларускія вёскі, разбураныя праваслаўныя храмы, пра закатаваных польскімі бандытамі беларускіх сялян і інтэлігентаў, мабыць, пачуў упершыню. І ягонае польскае псіхіка адмаўлялася ўспрымаць гэтую інфармацыю. Маўляў, не могуць быць палякі бандытамі — і ўсё тут! На тым і скончылася наша размова. Маскоўскі паляк са сваім абурэннем, я — са сваімі сумнымі думкамі...

На жаль, даводзіцца канстатаваць, што так званыя «палякі» і нямаюць сапраўдных пазбаўлены здольнасці бачыць Польшчу ў рэальным святле, без романтичнага флёру і «патрыятычнай» рэтушы. Яны нібыта і ведаюць, што няма ў свеце народа, які б склаўся выключна з герояў і пакутнікаў, але... упэўнены, што на Польшчу гэты закон не распаўсюджваецца. Адсюль агрэсіўнае, амаль істэрычнае неспрымання хоць якой крытыкі ў адрас Польшчы, успрымання непахісных фактаў (скажам, дакументальна засведчаныя злачынствы «акаўцаў» і пілсудчыкаў на Беларусі і Украіне) як абразу польскаму гонару.

Тыя ж думкі прыходзяць, калі чытаеш некаторыя лісты актывістаў «Саюза палякаў на Беларусі» ў рэдакцыю «ЛіМа». Вельмі пілына сочыць за публікацыямі на «польскую» тэму жыхар Гародні таварыш Т. Малевіч. Магчыма, штодзённая «чытанка» ўваходзіць у ягоныя службовыя абавязкі. Не інакш, калі ён фіксуе ў сваім дасье, хто, калі і што сказаў, напісаў ці падумаў крыўднае пра «палякаў», палякаў і Польшчу. Свае лісты да нас гэты пілыны таварыш падпісвае гучным тытулам «Член галоўнага правлення Саюза палякаў Беларусі», супредседатель Международного комитета защиты прав поляков Белоруссии поляк Тадзуш Малевіч. Гучнаму тытулу адпавядае і высокі літаратурны стыль Т. Малевіча. Даслаўшы нам у

рэдакцыю выпіску з нейкай польскай газеты, ён забяспечыў яе такім вострым узорам «прыгожага пісьменства»: «Тухлым і мелкоплавающим национал-шовинистам к сведению и руководству в работе. Статья можно (и даже желательно) напечатать в «ЛіМе». Поляк Тадзуш Малевіч. Гродно». Амаль што «Л. Брешнев. Москва, Кремль».

Ветэраны газетнага слова памятаюць, як у дэперабудованыя часы падобнага зместу і стылю «ценные указания» — «можно (и даже желательно) напечатать...» — накіроўваліся

У дадзеным выпадку варта адзначыць, што сярод «трубадуров антипольской шовинистической компании» мясцовы «паляк» Тадзуш Малевіч не называе польскага паляка Земавіта Фэдэцкага, чый матэрыял «Гісторыя змарнаваных шанцаў», накіраваны супраць польскага шавінізму, і ягоны ж ліст у падтрымку Ю. Закрэўскага пераклаў для «ЛіМа» (№ 2 за 10 студзеня) Я. Шунейка. Ведае «крэсаў» сваё месца, разумее субардынацыю. Не яму варшавяніна ўшчытваць... А вось з беларусамі можна давольці сабе паблажліва-зне-

глі даслаў нам у рэдакцыю шэраг матэрыялаў польскага змігранцкага друку, з якіх вынікае, што польскія таварыствы за межамі Польшчы (ці не са згоды Варшавы?) шчыруюць у справе «вяртання крэсаў усходніх».

«Перасылаю Вам, — піша спадар Гардзей, — у рэдакцыю розныя выразкі з польскіх і ўкраінскіх газет, якія занраюць беларускія справы. З гэтых выразак вы пабачыце, што палякі мараць, каб адабраць заходнюю Беларусь і далучыць яе да Польшчы. Гэтыя лонданскія шавіністы маюць цесную сувязь з «Саюзам палякаў на Беларусі». Ці не пара беларускаму ўраду зацікавіцца гэтай

Як інфармуе той жа «Дзёнік», у кастрычніку мінулага года «Камітэт дапамогі палякам у Расіі» выдаў тысячы долараў на наступныя справы: на выданне Катэхіза на польскай і рускай мовах 20 тыс. асобнічкаў, на арганізацыю года А. Міцкевіча ў Гродне, на духоўную семінарыю сясцёр на зарэтанак у Наваградку, на харавы ансамбль у баранавіцкім касцёле. Долары пайшлі на польскія касцёл у Кобрыве, Бярэсці, Пінску, Дзісне, Наваградку, Друі, а таксама ў Мінску і Пяршэаю.

У заяве Саюза ўсходніх зем-

НА «КРЭСАХ» БЕЗ ПЕРАМЕЖ?

Чытаючы рэдакцыйную «польскую» пошту

(звычайна ў вуснай форме) у рэдакцыі з ЦК КПБ. Ці не адшчыльных кантактаў з камуністычнай наменклатурай у мясцовых «палякаў» гэты камандзірскі стыль Праўда, цэкоўскія «ЦУ» былі без абразлівых зваротаў. Так што адчуваецца стыльвая звалюцца.

Дарэчы, допіс, змешчаны ў польскай газеце і дасланы т. Малевічам у «ЛіМа», апавядаў пра «чарнобыльскіх» дзяцей з Беларусі, што праводзілі ў Польшчы свае канікулы. Намёк даволі празрысты... Такім чынам «поляк Тадзуш Малевіч» хацеў нас ушчытваць. Маўляў, тым часам, як «ЛіМа» друкуе «антипольскія» матэрыялы Ю. Закрэўскага, А. Сідарэвіча, П. Васілеўскага, Польшча клапоціцца аб беларускіх дзецях.

Але ж гэтая нататка з прыпіскай т. Малевіча прыйшла да нас якраз тады, калі газеты Беларусі паведамлялі пра тое, што польскія ўлады ствараюць перашкоды руху праз сваю тэрыторыю германскіх аўтапаездаў з лекамі і іншай гуманітарнай дапамогай дзецям Беларусі — ахвярам Чарнобыля. Рух на дарогах Польшчы германскіх грузавікоў з эмблемай Чырвонага Крыжа абумоўліваецца шэрагам абсурдных патрабаванняў, запавеннем непатрэбных (у цывілізаваных краінах) папер. А галоўнае, польская мытна абкладзе гуманітарныя грузы з Германіі, што ідуць транзітам на Беларусі, Украіну, Расію, велізарнай пошлінай. Так што каму — гора, а каму — бізнес. Нехта ў Польшчы ў той час рабіў дабрачынную справу, беручы на сябе клопат аб беларускіх дзецях (праўда, як вядома, для вандравак у Польшчу па «чарнобыльскай» лініі адбіраліся найперш дзеці католікаў — «палякаў»), а нехта (прычым, на дзяржаўным узроўні) рабіў на чужой (беларускай) бядзе і чужой (нямецкай) дабрачыннасці грошы.

Нагадаю яшчэ адзін узор калектыўнай творчасці кіраўніцтва «Саюза палякаў на Беларусі», дзе яна дамінуе стыль Т. Малевіча. З ліста Генеральнаму пракурору Беларусі:

«Как показала жизнь, остановить или прервать наше польское национальное возрождение в Республике псевдонаучные и псевдоисторические «статьи» и «высказывания» таких трубадуров антипольской шовинистической компании, как Пушкинновой, Цвирки, Сидоревича, Климовича, Гилевича и Островского, в любовно предоставивших им свои страницы «ЛіМе», «Гродненской правде» и «Бярозке», не смогли. ...Злобная, агрессивная и примитивно-омерзительная статья «Можно, надиде час...» Я. Шунейки в «ЛіМе» от 10 января 1992 г. ясно показала, что наши надежды оказались напрасными, а наши обращения проигнорированными».

важальны тон. Так сяржант «вучыць жыццю» шэрагоўцаў, але завіхаецца перад афіцэрам: «Паважаныя «лімаўцы»! Давайце жыць дружна, бо не будзеце вы «людзьмі звацца». Я вам гэта гарантую на міжнародным узроўні».

Ажно такі! Што тут сказаць? Маніякальна-агрэсіўны стан і манія велічы — гэта чый кампетэнцыі?

Канфлікт паміж беларусамі і «палякамі» ўжо перайшоў у тую стадыю, калі міжволі ў свядомасці ўзнікаюць параўнанні з Карабахам ці, у лепшым выпадку, з Ольстэрам. І гэта, зразумела, хваляе многіх чытачоў нашай газеты. Пенсіянерка з Гомеля В. Буговіч піша: «Ці ж так галоўнае тое, хто паляк, хто беларус. Бог жа ў нас адзін — Ісус Хрыстос. Зямля ж у нас адна — наша маці Беларусь». Цяжка не згадзіцца! Вось толькі слова «Беларусь» у вуснах розных людзей мае розны сэнс. Для кагосьці — гэта губерня Расіі, «Северо-Западный край», «Западная Россия». Для другога ж Беларусь — шкодная большавіцкая выдумка з мэтай адарваць ад Польшчы яе ўсходнія крэсы».

Але, дзякуй Богу, для большасці з нас Беларусь — маці-Радзіма, і мы хацелі б бачыць яе гаспадыняй ва ўласнай хаце. І тут не можа быць кампрамісаў, згоды з тымі, хто, жыўчы на Беларусі, азіраецца на Маскву ці Варшаву. Бо такая згода была б здрадай, такая «талерантнасць» — беспрынцыпнасць. Кампрамісы магчымы толькі да пэўнай мяжы...

Звернем, дарэчы, увагу на назву арганізацыі, якую прадстаўляюць таварышы Малевіч і Гавін. «Związek Polaków в Białorusi» чамусьці перакладаюць як «Саюз палякаў Беларусі». Больш дакладны будзе літаральны пераклад «Саюз палякаў на Беларусі». Гэты нюанс надае назве іншы сэнс: не «палякі Беларусі», а тым болей не «беларускія палякі», а нейкае экстерытарыяльнае ўтварэнне нахталт дыпламатычнага прадстаўніцтва. Ды і паводзіць сябе «палякі на Беларусі» на беларускай зямлі так, нібыта яны грамадзяне іншай дзяржавы. Як што не так — нота пратэсту, пагроза паскардзіцца ў міжнародныя інстанцыі (раней болей скардзіліся ў Маскву). Таго і глядзі запрасяць для абароны сваіх інтарэсаў вайсковыя кантынгентны заходняга суседа Беларусі.

Дарэчы, ці можна лічыць актам дружальнасці з боку Польшчы канцэнтрацыю войск на мяжы з Беларуссю? (Польскі ўрад пераводзіць на ўсход войскі, што раней стаялі на мяжы з Германіяй.) І як гэта ўплывае на настроі беларускіх «палякаў», ці не надае ім ваўнучасці?

Унутрыбеларускія праблемы, іх міжнародны розгалас хваляюць шчырыя беларусаў за мяжою. Спадар М. Гардзей з Ан-

справы і зрабіць адпаведны вывад. Бо калі беларускі ўрад не спыніць падрыўную работу «Саюза палякаў на Беларусі», калі не забароніць прыезд на Беларусь польскіх каталіцкіх ісяндзам, калі не забароніць польскім гандларам-чорнарныкоўцам рабаваць беларускае насельніцтва, дык, баюся, што за 5—10 год на Беларусі з'явіцца «Нагорны Карабах».

Хацелася б думаць, што спадар М. Гардзей памыляецца, і «Нагорнага Карабах» на Беларусі не будзе, але мы не маем права ігнараваць настроі польскага грамадства і тэндэнцыі польскай знешняй палітыкі. Бо часам журналісты пішуць тое, пра што палітыкі думаюць.

Прывядзём вытрымкі з лонданскага выдання «Дзёнік польскі» за мінулы год. У № 145 у допісе «Літоўскі пасол у Польскім Лондане» паведамляецца, што 3-ядначне Польскае ў Лондане наведаў Ч. Акінчыц, дэпутат Вярхоўнага Савета Летувы, старшыня Саюза палякаў у Вільні. Ён выказаў спадзяванні, што як Вільні раён, так і ўсе польскія раёны, дзе, па ягоных словах, жыве 300 000 палякаў, дачакаюцца асобнага статута, які будзе гарантаваць асобныя правы для палякаў. Апроч таго, дэпутат, як прафесійны юрыст, заявіў, што галоўнай падставой для сучасных перамоў наконт усходняй мяжы Польшчы з новымі суседзямі павінен быць Рыжскі трактат, а не змова Молава-Рыбентропа, пазней зацверджаная ў Ялце. Слухачы, што ў большасці родам з «крэсаў», былі гэтым прыемна ўражаны. Вядучы сустрэчы нават заявіў, што калі ўсе палітыкі ў Летуве будуць такіх чыяроза думаць, як Ч. Акінчыц, дык будучыня Летувы і польскага насельніцтва на гэтай тэрыторыі будзе пазітыўная.

«Дзёнік польскі» № 219. У рэдакцыю звярнулася з лістом жыхарка Лондана Я. Квяткоўская, якая, пэўна, таксама родам з «крэсаў»: «Не можам бяздзейсна чакаць на зварот нашых усходніх земляў. Яны былі гарантаваныя Рыжскім трактатам, які да сёння не страціў сваёй актуальнасці. Ялцінская змова-гвалт над Трактатам... Вялікая памылка міністра Скубішэўскага, які казаў, што Польшча не мае тэрытарыяльных прэтэнзій. Гэта было так неабдуманым і сітуацыя мяняецца, і, можа, міністр выправіць памылку. Зараз адпаведны момант, менавіта, калі Расія траціць па швах».

«Дзёнік польскі» № 234 друкуе ліст занепакоенага чытача: «Выглядае так, што Каралевец (Кёнігсберг) можа быць адданы немцам. Гэта нічога добрага не вероўчыць для Польшчы. Можа ўзнікнуць новая Усходняя Прусія. Каралевец павінен належыць да Польшчы... Каб Польшча была ўсёй Польшчай, маем дэвіз: Польшча не толькі Гданьск (Данцыг), Шчэцін (Штэцін) і Вроцлаў (Брэслаў), але таксама Каралевец, Вільня і Львоў».

ляў РП (Рэспублікі Польшча) ад 21 верасня 1991 года падкрэслена: «...у святле Рыжскага трактату (1921 г.) права міжнароднага і маральнага, а таксама ў імя справядлівасці — усходнія землі РП не перастаюць быць польскімі і надалей з'яўляюцца неаддзельнаю часткаю тэрыторыі польскай дзяржавы». І далей: «Усходнія землі РП павінны быць уключаныя зноў у тэрыторыю польскай дзяржавы, з выплатай кампенсацыі за эксплуатацыю натуральных багаццяў».

У лістападзе «Дзёнік» паведамляе аб Саюзе Земляў Паўночна-Усходніх, які існуе з 1941 года. Ініцыятары — Аляксандра Пілсудская, генерал Луцыян Жалігоўскі, сенатар Юзэф Гадлеўскі, палкоўнік Людвік Ліхтаровіч. «Землі, заграбленыя ад Польшчы — Чэрвеньшчына, Віленшчына, Пелессе, Вальны, Падолле». Тыя, хто паходзіць з гэтых тэрыторый і рассяяны па вольным свеце, павінны на думку саброр' саюза, змагацца за іх вызваленне. «Гэтая ўсходняя зямля, польскай крывёю ўскормленая, яна — несупыныны боль аб страцах і людзях. Нашы думкі бягуць па-за межы, акрэсленыя ворагамі (Расія і Саветамі)». Гэта ўсё абавязвае (бо мэта не дасягнута) саюз дзейнічаць далей. У артыкуле крытыкуюцца тыя міністры і палітыкі, якія бессэнсоўна адракаюцца ад гэтых земляў на карысць суседзяў. Сцвярджаецца, што польскі народ у большасці сваёй такой палітыкі не падтрымае. Урад Польшчы павінен даваць усебаковую дапамогу палякам на «ўсходніх землях» і ў Расіі... Нельга не працытаваць апошні абзац гэтага эмацыянальнага артыкула: «Пакінуце там польскае насельніцтва чакае належныя правы і справядлівасць у імя гістарычнай праўды звароту гэтых дарагіх сэрцу земляў усходніх ды Найяснейшай Рэчы паспалітай Польскай».

Прыблізна тыя ж думкі, але выказаныя ў іншай форме, знайдзем і ў матэрыялах часопіса «Магазын Польскі», выдаўцом якога лічыцца «Саюз палякаў на Беларусі», першы нумар якога выйшаў у свет не так даўно.

«Саюз палякаў на Беларусі» — адзіная нацыянальная суполка, якая мае ўласны перыядычны друк. Ужо некалькі гадоў выходзіць газета «Глос з-над Нёмна» і вось кварталнік — «Магазын Польскі» (даля «МП»). У гэтых двух выданнях ёсць адна характэрная дэтал. Яны абодва рыхтуюцца ў Польшчы: газета — у Беластоку, часопіс — у Варшаве. Толькі друкуюцца на паліграфічнай базе ў Беларусі. Польскія дзеячы розных рангаў лю-

ЁСЦЬ ТАКАЯ ПАРТЫЯ?

У газеце «Мы і время» № 11 за 1992 год з'явіліся на сябе ўвагу хлесткі анішлаг «Ёсць такая партыя!» і падварстання пад яго малюнак з выявай двух бегуноў, якія пераймаюць адзін у аднаго камуністычную эстафету, і допіс З. Шарко «Мужыкі, пора!»

Наконт анішлага: ужо быў такі поклік у 1917 годзе... А што атрымалася з заманлівых аб'яванак «такой партыі» і яе «эксперыментаў», што праводзіўся над людзьмі на працягу сямідзесяці гадоў на адной шостай зямной паверхні, — вядома ўсяму свету. На трэцім з'ездзе камсамола вуснамі правядыра кастрычніцкай рэвалюцыі было аб'яўлена, што «пакаленне, якому зараз 15—20 гадоў, будзе жыць у «каралеўстве вечнай раскошы». Пазней, праз сорок два гады, другі «прарок» «кіруючай і накіроўваючай» дадаў яшчэ дваццаць гадоў і вызначыў канкрэтны тэрмін надыходу светлай эры камунізму — 1980 год. А што атрымалася? Ні каралеўства раскошы, ні прасвятлення...

З гэтай нагоды варта ўспомніць словы англійскага філосафа-матэрыяліста Гобса наконт утапічнай мары аб светлай будучыні: «Усеагульных даброт, што называюцца раскошай жыцця, або канчатковай мэты ў гэтым свеце дасягнуць нельга».

Як вядома, яшчэ да Марскавай утапічнай тэорыі пераўтварэння свету існавала платонаўская ідэя «ідэальнай дзяржавы», створанай на аснове гра-

мадскай уласнасці. Дасканала вывучыўшы прыроду чалавечай душы, вялікі філосаф старажытнай Грэцыі Арыстоцель, ведучы палеміку з Платонам, даказаў утапічнасць платонаўскай ідэі: «Справа ў тым, што прагнасць людзей бязмежная ад прыроды і ў задавальненні гэтай прагнасці праходзіць усё жыццё большасці людзей». Цікава, дарэчы, што і жыццё былой вярхушкі бальшавіцкай партыі, вялікіх і маленькіх «правадыроў», наменклатурных чыноў — яскрава сведчае пра правільнасці думкі вялікага філосафа.

Што датычыць допісу З. Шарко, то ў ім адчуваецца яўная настальгія па «слаўнай» мінуўшчыне. Услаўляючы былую «кіруючую і накіроўваючую сілу», аўтар па-фарысейску сцвярджае, што «тады была ўпэўненасць у заўтрашнім дні — заробак быў цвёрды, і вызваліць з працы без згоды прафсаюза не маглі, і лячылі бяссплатна... Што ні сцвярджае, то мана. Заробак у савецкага працоўнага чалавека быў ніжэйшы, чым у большасці развітых краін свету; а што тычыцца права на працу, дык кожны з нас можа прыгадаць дзесяцікі выпадкаў, калі звальнялі невінаватых ні ў чым людзей са згоды таго ж прафсаюза, які на тым жа прадпрыемстве ці ўстанове не асмелваўся прарэчыць начальству. А што да савецкай сістэмы аховы здароўя, дык як растлумачыць Шарко той факт, што ў былым СССР працягласць жыцця была меншай, чым у многіх адсталых краінах

Азіі і Афрыкі? Дзе яшчэ была такой высокай дзіцячая смяротнасць, дзе яшчэ ў свеце стаяць такія чэргі ў паліклініках, дзе быў такі дэфіцыт лекаў?

І ўсё ж трэба пагадаціцца з думкай З. Шарко, што чалавечку павінна быць выгадна працаваць сумленна. І тут узнікае пытанне: ці выгадна было так працаваць у былым Саюзе? Няўжо яму невядома, што гадоўнае эксплуатацыйна-дзяржава пазбаўляла выгады чалавека працы, бо забірала ў яго 70—80 працэнтаў кошту вырабленай ім прадукцыі, а там, «за бугром», гэты паказчык складае толькі 20—30 працэнтаў.

І апошняе. У звароце партыі камуністаў Беларусі, змешчаным у гэтым жа нумары «Мы і время», між іншым гаворыцца: «Калі вы засталіся верныя камуністычным ідэалам, калі Свабода і Гуманізм па-ранейшаму галоўная мэта вашага жыцця, калі вы не згодны з разбуральнай палітыкай усялякіх «дэмакратаў» і распадам краіны — пацярджайце сваё членства ў ПКБ». Суцэльнае крывадушша — якія Свабода і гуманізм існавалі ў былой чырвонай імперыі, дзе за існавання змяшчалі ў канцэнтрацыйныя лагеры або «псіхушкі»? Што тычыць энку аб «распадзе» краіны, то кіраўнікі ПКБ яшчэ раз пацвердзілі сваю адданасць імперскім інтарэсам, а не суверэнітэту Беларусі.

В. СОКАЛ,
інвалід Вялікай Айчыннай вайны.

Ляхавіцкі раён.

«ЛіМ» ПАВЕДАМЛЯЕ

І Ў ВУЧОБЕ ПАДМОГА

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь устанавіла штогадовы стыпендыі таленавітым юнакам і дзяўчатам, якіх не маюць запазычанасцей па выніках экзаменацыйнай сесіі, за выдатныя поспехі ў мастацтве,

пераможцам рэспубліканскіх ці міжнародных конкурсаў. Сёлетня стыпендыі прызначаны вучню 3-га класа Музычнага ліцэя пры Белдзяржкансерваторыі Міхалаю Гімалетдзінаву, навучэнцу трэцяга курса Віцебс-

кага музычнага вучылішча Уладзіслава Міцэнку, вучню 9-га класа Музычнага ліцэя пры Белдзяржкансерваторыі Андрэю Панчэўскаму, навучэнцу сектара практыкі Брэсцкага музычнага вучылішча Аляксандру Пыліку, вучню 9-га класа Музычнага ліцэя пры Белдзяржкансерваторыі Міхалаю Самсонаву.

АБ'ЯВЫ

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАВНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ

АБ'ЯВЛЯЕ ПРЫЁМ
У АСПІРАНТУРУ НА 1992 год
З адрывам ад вытворчасці па спецыяльнасцях:

- Музычнае мастацтва
  - Метадыка выкладання музыкі
- У аспірантуру прымаюцца асобы не старэйшыя за 35 гадоў, якія маюць закончаную вышэйшую адукацыю, творчыя і навуковыя-даследчыя здольнасці.

Да заявы на імя рэктара кансерваторыі дадаюцца наступныя дакументы:

- асабісты лістак па ўліку кадраў з фатаграфіяй 4х6;
- аўтабіяграфія;
- натарыяльна засведчаная копія дыплама аб заканчэнні вышэйшай навукальнай устано-

- вы з выпіскай з заліковай ведамасці;
- выпіска з працоўнай кніжкі;
- медыцынская даведка аб стане здароўя;
- спіс апублікаваных прац. Асобы, якія не маюць апублікаваных навуковых прац, прадстаўляюць рэфераты па выбранай спецыяльнасці (аб'ём 1 д.а.);
- пасведчанне аб вытрыманых кандыдацыйных экзаменах (для асоб, якія поўнацюці часткова здолі кандыдацыйныя экзамены).

ЗАУВАГА: у заяве трэба ўказаць замежную мову, па якой

паступаючы будзе здаваць уступныя экзамены. Уступныя экзамены па спецыяльнасці папярэднічае экзаменам па іншых дысцыплінах. Усе паступаючыя ў аспірантуру праходзяць абавязковае суб'ясававанне з будучым навуковым кіраўніком. Паступаючыя здаюць уступныя экзамены па спецыяльнасці («Музычнае мастацтва» — тэорыя і гісторыя музыкі, гармонія і поліфонія; «Метадыка выкладання музыкі» — музычная педагогіка і псіхалогія, метадыка выкладання спецыяльных дысцыплін), калектыву, філасофіі і замежнай мовы ў аб'ёме дзеючай праграмы для вышэйшых навукальных устаноў.

У АСІСТЭНТУРУ-СТАЖЫРОУКУ НА 1992 год

З адрывам ад вытворчасці па спецыяльнасцях:

- Інструментальнае выканальніцтва (фартэпіяна, канцэртмайстарскі клас, камерны ансамбль, струнныя інструменты, духавыя інструменты, народныя інструменты).
- ІІ. Кампазіцыя
- ІІІ. Дырыжыраванне
- ІV. Спевы

У асістэнтуру-стажыроўку прымаюцца асобы не старэйшыя за 35 гадоў, якія маюць закончаную вышэйшую адукацыю, здольнасці да педагагічнай і мастацка-творчай дзейнасці. Заява аб прыёме ў асістэнтуру-стажыроўку падаецца на імя рэктара з указаннем выбранай спецыяльнасці. Да яе трэба дадаць:

- асабісты лістак па ўліку кадраў з фатаграфіяй 4х6;
- аўтабіяграфія;

- натарыяльна засведчаную копію дыплама аб заканчэнні вышэйшай навукальнай устаноў;
  - выпіска з працоўнай кніжкі;
  - медыцынскую даведку аб стане здароўя;
  - рэферат па выбранай спецыяльнасці (аб'ём 1 д.а.).
- Паступаючыя здаюць конкурсныя ўступныя экзамены па філасофіі, спецыяльнасці, калектыву і адной з замежных моў у аб'ёме дзеючай праграмы

для вышэйшых навукальных устаноў. Асобам, дапушчаным да здачы ўступных экзаменаў у асістэнтуру-стажыроўку, даецца дадатковы водпуск з захаваннем заробатнай платы па месцы работы ў 30 дзён.

Дакументы прымаюцца з 1 па 15 верасня. Уступныя экзамены — з 1 па 20 кастрычніка, пачатак заняткаў — 1 лістапада. Даведкі па тэл. 26-11-76; адрас: 220600, г. Мінск, Інтэрнацыянальная, д. 30, п. 122.

б'яць называць колькасць палякаў на Беларусі: «нас каля паўмільёна, а можа, нават болей» (часопіс «МП»), адзін каталіцкі іерарх, а ў іх правіла цвёрдае, каталік—паляк.. называе — «каля 2,5 мільёна». Дзіўна, чаму пры такой вялікай колькасці немагчыма знайсці групу кваліфікаваных журналістаў. Па статыстыцы ж, палякі ёсць і сярод сяброў Саюза пісьменнікаў, і Саюза журналістаў Беларусі. Ці, можа, яны не так мысляць, як некаму трэба?

Але перш чым перайсці да знаёмства з «МП», працягваю некалькіх фрагментаў з інтэрв'ю генеральнага консула Рэспублікі Польшча ў Беларусі Эльжбеты Смуляк, апублікаванага ў газеце «Белорусская нива» ў красавіка: «многія польскія воспринимает Беларусь скорее с географической, краеведческой точки зрения, а не как отдельное государство со своей самобытной культурой, укладом жизни, национальными особенностями». Чыстую праўду кажа пані Эльжбета! Але вось пытанне: чаму нас адэватна ўспрымаюць, напрыклад, немцы, французы, італьянцы, бачачы розніцу ў украінцамі, летувісамі, многімі іншымі, а бліжэйшым суседзям так цяжка, што проста немагчыма? Разам з тым «определённый круг людей в Польше весьма разносторонне информирован о Беларуси», — працягвае генконсул. «Тем более, что в перекрестии судеб наших народов век за веком читается вся история. История правдивая, далёная от той поверхностной, построенной на сомнительной интерпретации и утаивании фактов, на которой так долго воспитывали нас». І далей: «Можно, к примеру, до бесконечности говорить о близости наших народов и совсем немного делать, чтобы эта близость была взаимно понятна. Чтобы были преодолены барьеры недоверия и люди смогли подняться над всем мелким и не достойным их внимания. Забыть взаимные обиды и работать на то, чтобы наши отношения стали более доверительными, натуральными, истинно соседскими».

Як бачым, у Польшчы, дзе рытуецца «Магазын Польскі», і вуснамі дыпламатычнага прадстаўніка гэта пацверджана, ёсць дакладнае ўяўленне аб рэаліях адносінаў, ёсць даведчаныя спецыялісты, зноўцы Беларусі, ёсць бачанне сённяшніх праблем і перспектывы развіцця ўзаемаадносін, прапануюцца канкрэтныя прыярытэты супрацоўніцтва. Вось толькі тое, што змешчана ў часопісе — фатаграфія, тэкст, — гэта, на мой погляд, рух у адваротны бок ад таго кірунку, што вызначыла генконсул.

Пачнём з «дробязей». Вокладка — сімвал канцэпцыі выдання. На вокладцы — назва «Магазын Польскі» і пералік абласных гарадоў Беларусі. Уласна пра Беларусь, як дзяржаву, дзе жыве гэтая дыяспара, для якой выдаецца часопіс, — ні слова, калі не лічыць нейкага абразлівага апавядання (з прэтэнзіяй на гумар) з жыцця Мінска 20-х гадоў. Хіба маглі б такое дазволіць аналагічны польскія выданні для Нямеччыны, Францыі і г. д.?

Тут жа на каляровым здымку ідылічная сцена: тры пары малодзых людзей апрануты ў народныя строі цэнтральнай часткі этнічнай Польшчы. Этнаграфічныя дэталі антуражу гавораць, што здымак зроблены ў пэўным польскім скансэне. Дык пры чым тут палякі Беларусі? Яны што, мігранты — як у Швецыі ці Ангельшчыне, або абарыгены — як у Чэхіі? А хіба існуе этнаграфічны асобны народны строй палякаў Беларусі? Нам такі строй неведомы. Прыгадаю, што народнае адзенне — другая пасля мовы этнічная адметнасць народа.

Можна было спадзявацца, што часопіс надрукуе карты польскіх дыялектаў Беларусі, так, як мы можам апублікаваць карты беларускіх дыялектаў Беларусі, усходняй часткі Рэспублікі Польшча. Нічога гэтага ў «МП» няма. Затое на трэцім старонцы вокладкі — здымкі і тэкст да іх. Каб адчуць увесць «водар» занатаваных на здымках падзей, прыяду тэкст поўнацюці: «У вёсцы Сурконты Воранаўскага раёна адкрыты помнік і могілкі (!!) жаўнераў Наваградскай Акругі Арміі Краёвай, якія разам са

сваім камандзірам Мацеям Калынкевічам загінулі ў няроўным баі з аддзеламі войск НКВД. На ўрачыстасці да Сурконтнаў прыбыло шмат жаўнераў Воранаўскага, Шчучынскага і Лідскага раёнаў, сяброў па зброі Арміі Краёвай, партызанаў, блізкіх забітых. Прысутнічала жонка М. Калынкевіча пані Ірэна з дочкамі».

На верхнім здымку — урачыстае шэсце па алеі сярод крыжоў бутафорскіх магіл (малаверагодна, каб энкавэдзісты, расстраляўшы «акаўцы», потым іх ажуратна кожнага пасасобку пахавалі) састарэлых «камбатантув» Арміі Краёвай ва ўніформе, пры зброі, са сцягамі. Ганаровая варта ля галоўнага крыжа, побач — малодзых жаўнераў Войска Польскага, алтар для набажэнства, удэкараваны польскімі дзяржаўнымі сімваламі — гербам і сцягам. А на трэцім плане не дзе наўзбоч на драўляным крываватым і не пафарбаваным калку матляецца бээсэсэраўскі чырвона-зялёны сцяг. А навокал — вясковыя дзядзькі, кабеты, дзеці.

Зададзім пытанне. Ці былі перагледжаны погляды на дзейнасць АК, як бандфарміраванняў у Беларусі, на навуковым і палітычным узроўні? Афіцыйныя дакументы мне не вядомыя. Дзейнасць АК на тэрыторыі этнічнай Беларусі, у тым ліку і на Беларусчыне, мела акрэслены антыбеларускі характар: «акаўцы» знішчалі ўсіх носьбітаў беларускай нацыянальнай свядомасці. І перш за ўсё — настаўнікаў, увагу і інтэлігентнаў. Зусім верагодна, што гэтыя забойчыя магілы былі і сярод маршыруючых «сяброў па зброі».

Пытанне да дзяржаўных органаў: ці была ўзгоднена і з кім гэтая містыфікацыя і спектакль на бутафорскіх могілках? Бо «акаўцы» на Беларусі — сінонім тэрору, як і гітлераўскі карнікі. Таму гэтую акцыю можна прыраўняць да адкрыцця помніка загінуўшым эсэсаўцам пры ўдзеле рэваншызцка-нацысцкага «брацтва па зброі». Як адгукнулася гэта ў сэрцах і розумах мясцовых людзей? Што «саветы знікаюць», а «палякі вяртаюцца»?!

Гэты матэрыял — «цвік» нумара. З астатніх вынікае, што ўсё, што ёсць у беларускай гісторыі вартага, — належыць Польшчы. Постаць Тадэуша Касцюшкі, храмы Гародні і Івянца, Наваградскі замак і Нясвіжскі палац. І яшчэ: што Польшча ў супольнасці іншых народаў «была, ёсць і будзе падмуркам заходняй цывілізацыі, бастыянам еўрапейскай культуры, шанцам свабоды, сумлення і мыслі».

Мне хацелася б зноў вярнуцца да пачатку размовы з «независимым польским интеллектуалом», які ніяк не жадаў верыць у злучыцтва Арміі Краёвай. І ў сувязі з гэтым я хачу прывесці словы французскага пісьменніка (палякі любяць Францыю і французав) Антуана дэ Сент-Экзюперыя. «Я неаддзялімы ад Францыі. Францыя ўзгадала Рэнэраў, Паскаляў, Пастэраў... Яна ж узгадала злучыцца і палітыкаваў. Але мне падаецца занадта зручным абьяшчаць сваю салідарнасць з аднымі і адмаўляць усялякае сваяцтва з другімі».

Сёй-той, назваўшыся палякам, лічыць, што ён аўтаматычна стаў спадкаемцам Каперніка (праўда, Капернік, як з'ява, належыць найперш германскай навуцы), Шапэна (які больш вядомы, як прадстаўнік французскай музычнай школы), Адама Міцкевіча (чыі геній узгадаваны беларускай зямлёю і беларускай гісторыяй, ды і мова якога ці не болей беларуская, чым польская). Але забывае, што быць палякам — гэта яшчэ браць на сябе маральную адказнасць за ўсе крыўды, якія Польшча і палякі зрабілі суседзям.

Чытаў пошту
П. ВАСІЛЕЎСКИ.

Саюз пісьменнікаў Беларусі выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Юрку Голубу з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці БАЦЬКІ.

Прэзідэнт Буш — сябра беларусаў...

«Божа, дабраслаў Беларусі!» Гэтыя словы заўсёды ўзнікаюць у маёй галаве, калі я ў ЗША чую амерыканскі гімн «God bless America!» («Божа, дабраслаў Амерыку!»). І думаю, ці дажывём мы да тых часоў, калі беларускі нацыянальны гімн будзе зваротам да Бога, а не да ідалаў і паказунай хлусні... Мы, мусіць, павінны былі прайсці праз гэты, каб калісьці адрачыся ад ідалаў і бласконцаў пагоні за матэрыяльным дабрабытам. Можна, ужо прыходзіць час рабіць самастойныя ўчынкi, бо асабісты, самастойны выбар чалавека ёсць, мне здаецца, вышэйшая мэта, мэта ягонага быцця на Зямлі?..

У ЗША ёсць шмат праблем, я не буду кранаць іх у гэтым артыкуле, але тут ёсць і тое, што можна навучыць нас: працавітасць, міласэрнасць (у якіх толькі краіны не ідзе дапамога адсюль!), людскасць, в галоўнае — свабода! Гэтае слова мае асаблівы сэнс для амерыканцаў. Іх бацькаўшчына была народжана ў муках барацьбы і барацьба гэтая была супраць самай моцнай каланіяльнай дзяржавы XVIII стагоддзя — Англіі. Выдатным лідэрам 13 калоніяў у змаганні супраць Англіі быў генерал Джордж Вашынгтон. І што самае цікавае — здабыўшы перамогу, ён адмовіўся стаць каралём! Замест гэтага ён дапамог устанавіць адзіную канстытуцыю і служыць сваёй краіне як прэзідэнт два тэрміны, якія доўжыліся па чатыры гады.

У 1783 годзе, пасля перамогі, новая краіна павінна была вырашыць, якую форму праўлення выбіраць. У дэмакратычнай рэспубліцы былі лідэры з рознымі поглядамі, але ўсе былі аб'яднаны адзінай адданасцю свабодзе. Калі Вашынгтон прабыў на пасадзе прэзідэнта два тэрміны, яго папрасілі застацца на трэці. Аднак ён адмовіўся і вярнуўся ў свой маёнтак у Вірджыніі, дзе нарадзіўся.

Ягоны наступнік, прэзідэнт Джон Адамс, так сказаў пра яго: «Гэты чалавек валодаў вялікай сілай, меў вялікі ўплыў, але ніколі не выкарыстоўваў іх ні на што, акрамя як на карысць сваёй краіны». Чытала я гэтыя радкі і думала пра сваю Айчыну, пра свой народ, пра мінулае і будучыню і пра Я. Купалу, які напісаў калісьці:

...Паўстань з народу нашага, Уладар,
Абудаваць свой збуджаны пасада,
Бо твой народ забыў, хто гаспадар,
І хто яго абдзёр з каронных шатаў...

Гэтыя радкі не выходзяць з маёй галавы тут, у Амерыцы. І, можа, таму Бог уззяў мяне за руку і прывёў сюды... Сюды — гэта ў Бельі дом, дзе тварылася гісторыя Амерыкі, гэтая «святая святых», сэрца самой Амерыкі...

Навошта? Але... перадусім — некалькі слоў пра Бельі дом. Збудаваны ён быў у 1792 годзе як афіцыйная рэзідэнцыя прэзідэнтаў. Збудаваны з цёсанага каменя і пафарбаваны ў белы колер (адсюль і назва). Першым прэзідэнтам, што пасяліўся там, быў Джон Адамс, які, дарчы, браў удзел у складанні Дэкларацыі Незалежнасці. Потым там былі Томас Джэферсан (аўтар Дэкларацыі), Абрахам Лінкальн, Франклін Рузвельт, Тэадор Рузвельт, Трумэн, Джон Кенэдзі і г. д. Джордж Буш ёсць 41-ы прэзідэнт.

Доктар Марыя Дзямковіч, амерыканская беларусінка (пра яе ўжо пісаў «ЛіМ»), і я атрымалі запрашэнне ў Бельі дом на спатканне з прэзідэнтам Джорджам Бушам. Нашы пачуцці зразумее кожны... «Я вам зайздросчу, — сказала адна мая знаёмая амерыканка, — я тут нарадзілася, аддала ўсе сілы гэтай краіне, але ніколі не мела гонару быць запрошанай маім прэзідэнтам!» — «Няхай спадарыню супакоіць той факт, што я таксама не мела гонару быць запро-

шанай маім прэзідэнтам, хаця нарадзілася, вырасла ў сваёй краіне і ўсе сілы і здароўе аддала ёй», — адказала я.

Нарэшце мы з Марыяй падымемся па сходах Белага дома.

— Мой дзядуля быў рады бачыць мяне тут, — сказала мне Марыя.

«Мой татка таксама ганарыўся б мной», — прамільгнула ў маёй галаве, і тут мы ўспомнілі словы беларускага консула ў Нью-Йорку спадара Уладзіміра Сакалоўскага. Ён, даведаўшыся пра нашы запысы, патэлефанаваў нам, пажадаў нам поспехаў і потым дадаў: «Трымайцеся. За вашымі плячыма — Беларусь!»

І, ведаецца, мы добра трымаліся...

Прыём быў на першым паверсе. (Другі паверх — асабістая рэзідэнцыя прэзідэнта і ягонай сям'і). Першы паверх мае некалькі пакояў для афіцыйных і неафіцыйных прыёмнаў. Гэта чырвоная, зялёная, блакітная і іншыя залы. Блакітная зала — для дыпламатычных сустрэч. «Вось чуд, — думала я, — калі ехала ў Злучаныя Штаты, ніколі не думала, што апынуся тут, што дзверы гэтага «сэрца Амерыкі» гасцінна адчыняцца перад беларусінкай». Я ўспамінала гісторыю Белага дома, успамінала, як яго знішчылі ангельцы, а амерыканцы потым яго аббудавалі, некалькі разоў перабудоўвалі, дабудоўвалі, рэстаўравалі...

Дакранаючыся сэрцам да самой гісторыі Амерыкі, я, ведаецца, не хвалявалася, што было зусім для мяне нечакана; было чамусьці адчуванне, што я калісьці тут ужо была... Хадзіла па залах, разглядала пакоі, нарціны, люстры. У калідорах стаялі маладыя людзі ў ваеннай вопратцы часоў грамадзянскай вайны і з павагай аднавалі на ўсе пытанні. Арнэстр ціха іграў нейкую прыемную мелодыю. Адна пара танцавала. Твары маладыя, сярэдняга веку і сталага. Твары белыя, азіяцкія, некалькі людзей негрыянскага паходжання. Жанчыны апранутыя даволі дэмакратычна: доўгія сукенкі, міні і нават мідзі. Кангрэсмены, бізнесмены, кіраўнікі канцэрнаў, палітычныя дзеячы, кіраўнікі рэспубліканскай партыі... У кожным пакоі свежыя кветкі, шмат ружаў...

Людзі падыходзілі адзін да аднаго, знаёміліся. Лагодныя ўсмешкі... Колькі людзей прайшло тут праз два дні... Колькі надзей ажыццявілася, колькі планаў паламалася, колькі аўтарытэтаў вырасла. Шмат рэпартажаў. Тэлебачанне. Адчувалася, што ўсе нагосьці чакалі. Твары то адных, то другіх павярталіся ў адзін бок...

Усходні пакой, дзе павінна адбыцца наша сустрэча з прэзідэнтам Джорджам Бушам, даволі прасторная зала. Прыгожая крышталёвая люстра асвятляла гэты пакой. Каміны...

У зале нас чакаў пачастунак. Сталы былі накрыты, і кожны, на шведскі манер, мог браць тое, што яму падабалася, і працягваць размовы з сябрамі. Амерыканцы пры вялікім выбары ўсяніх страў не звяртаюць асаблівай увагі на ежу. Для іх гэта — магчымасць пагаварыцца, падыскупаваць, абмяняцца навінамі. Але стол накрыты прыгожа. Працуе бар, дзе вы можаце выпіць соды, соку альбо віна, былі і мацнейшыя напіткі, але я не бачыла, каб імі хто цікавіўся. Што да мяне, дык мне спадабаліся «шрымпсы». Гэта нешта падобнае да краветак, толькі, здаецца, большыя, і дадаваўся да іх такі смачны, достры, «кусачны» соус. А калі

гэта заліць белым каліфарнійскім віном, то адчуванне будзе надзвычай прыемнае...

Але пра ўсё гэта не зручна пісаць: лепш было б, каб вы былі са мной разам.

Мяне цікавіла адразу ўсё: пакоі, дызайн, падарункі ў спецыяльных вітрынах, і асабліва людзі... Гадзіны зусім не халіла, каб усё паглядзець і тым больш залагодзіць свае справы.

Але... усе накіроўваюцца ва Усходні пакой. Застракаталі фотаапараты, загэраіліся агенчыкі тэлекамер. Прэзідэнт і спадарыня Барбара Буш увайшлі ціха. Усім прыемна пасміхаліся. Прэзідэнта суправаджаў кангрэсмен Гай Вандэр Джэйт, ён жа і адзін з адказных асоб рэспубліканскай партыі.

Буш пачаў прамову. Ён гаварыў пра планы на будучыню, пра работу ягонай партыі, пра здабыццё міру паміж Ізраілем і Палесцінай, пра злом камуністычнага рэжыму ў былым Савецкім Саюзе, пра ягоную місію пагаднення народаў. Я слухала прэзідэнта і думала, як улучыць момант, падысці да яго і асабіста ўручыць ліст, які я мела з сабой. А ліст гэты быў зваротам амерыканскіх беларусаў Кліўленда да прэзідэнта аб дапамозе ахвярам Чарнобыля. Подпісы пад гэтым лістом я збірала ўсюды. Мне дапамагалі настаўнікі школы, дзе я вучылася ангельскую мову, вучні гэтай школы. Ліст падпісалі вядомыя ў Амерыцы вучоныя, царкоўныя і грамадскія дзеячы, бізнесмены, архітэктары і простыя людзі — арабскага, яўрэйскага, украінскага, пуэртарыканскага, мексіканскага, польскага, расейскага, кітайскага, карэйскага і беларускага паходжання! (Дапамагалі мне збіраць подпісы Ірына Каляда і Святлана Беляя.)

Як падысці да прэзідэнта і асабіста яму ўручыць гэты пасланне? Выхаваная ў духу падазронасці і недаверу я асцерагалася, каб, чаго добрага, ахова Бу-

якой мы так прывыклі, калі на «дыван» выклікае цябе які-небудзь чыноўнік). Трымаўся ён як добры знаёмы, як сябра. І адчуванне ў мяне было, нібы я яго ведала ўсё жыццё...

Спадарыня Барбара Буш, нягледзячы на ўжо немаладыя гады, рабіла ўражанне абаяльнай прыгожай жанчыны. Яна была апранута ў ярка-сіні касцюм, які ёй вельмі пасваў. Прыгожая, шчаслівая пара. Маюць вялікую сям'ю, дзяцей, унукаў і... сабачку Мілі, і нібы ад яе імя спадарыня Барбара напісала кнігу, якая называецца «Міліна кніжка»...

Жонкі сенатараў сустракаюцца кожны аўторак раніцай і працуюць бясплатна дзеля Чырвонага Крыжа, Дзіцячага шпіталю і г. д. І ніякай палітыкі! Толькі рэальная дапамога — рукамі. Ці не прыклад гэта для жонак нашых кіраўнікоў і дзяржаўнікаў?

І добра было б, каб урад служыў народу, а не наадварот, каб прэзідэнты Беларусі служылі краіне і былі накіраваны на ўратаванне нацыянальнай годнасці, былі носбітамі і выразнікамі ідэй свабоды...

Вось такія думкі апанавалі мяне, калі пасля размовы з прэзідэнтам хадзіла я па залах Белага дома і думала пра сваю Беларусь...

Неспадзявана да мяне падышоў адзін чалавек і сказаў: «Я слухаў вашу размову з прэзідэнтам і хачу сказаць вам, што мне спадабалася, як вы размаўлялі. Я таксама беларус, мой дзядуля паходзіць з Беларусі, а мая маці нарадзілася ўжо ў Амерыцы».

Сустрэць свайго земляка ды яшчэ на прыёме ў Бельім доме было для мяне нечаканасцю.

— Вельмі прыемна, — узрадавалася я і спытала, ці гаворыць ён па-беларуску.

Сустрэча з Прэзідэнтам Злучаных Штатаў Амерыкі. Злева — аўтарка допісу.

ша не падумала, што я нешта хачу зрабіць дрэннае...

Пачуліся апладысменты, і я зразумела, што прэзідэнт скончыў прамову. Пакуль гаварыў ягоны асабісты прадстаўнік, я ўзяла Марыю за руку, і мы падышлі да прэзідэнта. Я мела спецыяльную таблічку (як і ўсе запрошаныя), хто я ёсць і адкуль. Прадставілася. Сказала пра мэту свайго прабывання ў Амерыцы, падзякавала за запрашэнне, сказала пра ліст, які я асабіста хацела ўручыць яму, і прадставіла доктара Марыю Дзямковіч. Я зусім не хвалявалася, толькі выбачылася за сваю ангельскую мову і атрымала ад прэзідэнта Злучаных Штатаў камплімент: «Тава ангельская чудоўная!» Гэта прыдало мне сілы. Я перадала ліст ягонаму сакратару, а потым спадар прэзідэнт дадаў, што, раніцай у яго на прыёме быў міністр замежных спраў Беларусі П. Краўчанка, і ён гаварыў яму пра наш візіт. Прэзідэнт быў просты, людскі, прыемна і ахвотна размаўляў з намі. Ніякага чванства, надзвычайна (да

— На жаль, не, — адказаў мне мой субяседнік па-ангельску.

— А адкуль жа родом ваш дзядуля? пацікавілася я.

— З Кіева...

— ?..

Гэта быў не адзін выпадак такога «ведання» Беларусі: для большасці амерыканцаў розніца паміж Украінай, Расіяй і Беларуссю прыблізна такая ж, як для большыні з нас розніца паміж Коста-Рыка і Пуэрта-Рыка (альбо дзе знаходзіцца штат Род Айланд і як далёка ён ад штата Каннэтыкут)...

Копія пісьма прэзідэнту перададзена кангрэсмену, аднаму з кіраўнікоў рэспубліканскай партыі спадару Гаю Вандэру Джэту, які суправаджаў прэзідэнта. Ён абяцаў зрабіць, што ў ягоных сілах. Спадзяюся, калі Беларусь атрымае нешта, то нашага быццё ў Бельім доме было не толькі ганаровым, але й карысным.

Вацлава ВЯРБОУСКАЯ.

Калісрэнн Мішч

ЛіМ
Заснавальнікі:
САЮЗ ПІСЬМЕНнікаў БЕЛАРУСІ
І МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах
Друкарня «Беларускі Дом друку».

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61; намеснік галоўнага рэдактара — 33-25-25; адказнік сакратар — 33-19-85; аддзел публіцыстыкі: Міхась ЗАМСКІ — 33-19-65; аддзел пісьмаў і грамадскай думкі: Людміла КРУШЫНСКАЯ, Марыя ГІЛЕВІЧ — 33-19-85; аддзел літаратуранага жыцця: Аляксей МАРЦІНОВІЧ — 33-24-62; аддзел крытыкі і бібліяграфіі: Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ — 33-22-04; аддзел літаратуры: Юрась СВІРКА — 33-22-04; аддзел музыкі: Святлана БЕРАСЦЕНЬ — 33-21-53; аддзел тэатра, кіно і тэлебачання: Жана ЛАШКЕВІЧ — 33-21-53; аддзел выяўленчага мастацтва і «аховы помнікаў»: Пётра ВАСІЛЕУСКІ — 33-24-62; аддзел навін: Віталь ТАРАС — 33-19-65; Юрась ЗАЛОСКА — 33-22-04; аддзел мастацкага афармлення: Уладзімір ТАБУШАУ — 33-24-04; фотакарэспандэнт Уладзімір ПАНАДА — 33-24-62; бухгалтэрыя — 26-86-40.

Пры перададзеным просьба спасылка на «ЛіМ». Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцензуе. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Нумар падпісаны ў друку

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ.

Рэдакцыйная калегія:
Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Анатоль ВЯРЦІНСКІ, Андрэй ГАНЧАРОВ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Аляксей ЖУК, Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОВ, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Рычард СМОЛЬСКІ, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Віктар ТУРАУ.

Адказны сакратар Барыс ПЯТРОВІЧ.

Індэкс 63856
Тыраж 18068

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12